

Ιόνιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και
Μουσειολογίας

Φιλοσοφικοί και ηθικοί όροι : Κατά πόσο ένας βιβλιοθηκονόμος πρέπει να τους ακολουθεί

Διπλωματική Εργασία

Φοιτητής : Βασίλειος Χειμαριός

Επιβλέπουσα: Μαρία Κανελλοπούλου Μπότη

Καθηγήτρια τμήματος Αρχειονομίας , Βιβλιοθηκονομίας και
Μουσειολογίας

Κέρκυρα , Οκτώβριος 2018

Ιόνιο Πανεπιστήμιο
Τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και
Μουσειολογίας

Φιλοσοφικοί και ηθικοί όροι : Κατά πόσο ένας βιβλιοθηκονόμος πρέπει να τους ακολουθεί

Διπλωματική Εργασία

Φοιτητής : Βασίλειος Χειμαριός

Επιβλέπουσα: Μαρία Κανελλοπούλου Μπότη

Καθηγήτρια τμήματος Αρχειονομίας , Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας

Κέρκυρα , Οκτώβριος 2018

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι είμαι ο συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, έχω κάνει σαφείς αναφορές (συντάκτη, χρονολογία, εργασία, σελίδα) τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση προτάσεων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε είναι παραφρασμένες. Καταλαβαίνω ότι η αποτυχία να γίνει αυτό, ανέρχεται σε λογοκλοπή και θα θεωρηθεί λόγος αποτυχίας, σε αυτή την Πτυχιακή Εργασία και του συνολικού βαθμού της. Ακόμα δηλώνω ότι αυτή η γραπτή εργασία, προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ότι θα αναλάβω πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχθεί ότι δεν μου ανήκει.

Όνομα : Βασίλειος

Επώνυμο: Χειμαριός

ΑΜ : B2013013

Υπογραφή φοιτητή :

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σε μια προσπάθεια ερμηνείας και διεξαγωγής συμπερασμάτων για την ιστορία του ανθρώπινου είδους, χρειάστηκε να ορισθεί μία επιστήμη που θα αντικατόπτριζε τα ιδανικά της ύπαρξής του. Η επιστήμη αυτή δεν θα ερμήνευε μόνο το πώς προήλθε ο άνθρωπος αλλά θα ανέλυε διεξοδικά και τις αξίες που θα ακολουθήσει για να ζήσει. Ονομάστηκε φιλοσοφία (φίλο+ σοφία) και περιλαμβάνει το σύνολο των πεποιοθήσεων που καθορίζουν την στάση και δράση ενός ατόμου ή συνόλου.

Η παρούσα εργασία βασίζεται αναγκαία στην φιλοσοφία διότι θα αναλυθεί ένας κώδικας δεοντολογίας στις βιβλιοθήκες. Η διπλωματική αυτή θα χωριστεί σε 6 κεφάλαια: το πρώτο περιλαμβάνει την εισαγωγή. Το δεύτερο αφορά την μεθοδολογία της ανάπτυξης των έντυπων βιβλιοθηκών με τις πιο σημαντικές βιβλιοθήκες από την αρχαιότητα ως σήμερα. Το τρίτο αφορά την τήρηση και ακολουθία των θεμελιωδών δικαιωμάτων μιας βιβλιοθήκης και εξηγείται ο λόγος που ακολουθούνται. Το τέταρτο περιλαμβάνει την συστηματική εξέλιξη των υβριδικών βιβλιοθηκών και τον ρόλο του επιστήμονα της πληροφορίας μέσα σε αυτό. Το πέμπτο ασχολείται με τον συμπεριφορισμό του επιστήμονα της πληροφόρησης σε μια ψηφιακή βιβλιοθήκη και επεξηγεί το λειτουργικό σύστημα αλλά και την σημαντικότητα της.

Αυτού του είδους η εργασία θα αποτελέσει το κύρος που θα συνοδεύει κάθε βιβλιοθηκονομική ενέργεια και ευέλπιστω ο ίδιος να καταφέρει να υιοθετηθεί πρακτικώς από μέλη βιβλιοθηκονομικών οργανώσεων, το ΕΕΒΕΠ, ομοσπονδιακές ενώσεις στον τομέα της βιβλιοθηκονομίας και τέλος από κάθε επιστήμονα της πληροφόρησης.

Λέξεις κλειδιά: Βιβλιοθηκονομία, Φιλοσοφία, Επιστήμη
πληροφόρησης, κώδικας δεοντολογίας, μεθοδολογία

SUMMARY.

In an effort to interpret and carry out conclusions about the history of the human species, had to appoint a science that will reflect the ideals of his existence. Science will not only interpret how came the man others would analyze in detail and the values that we follow to live. Named philosophy (φίλο+ σοφία) and includes the set of beliefs that define the attitude and action of an individual or the whole.

This work is based on philosophy because a code of ethics will be analyzed in libraries. This diploma will be divided into 6 chapters: the first includes the introduction. The second concerns the methodology of the development of printed libraries with the most important libraries from antiquity to the present day. The third concerns the observance and sequence of the fundamental rights of a library and explains why they are followed. The fourth includes the systematic evolution of hybrid libraries and the role of the information scientist within it. The fifth deals with the behavior of the information scientist in a digital library and explains the operating system and its significance.

This kind of work will be the prestige that will accompany each librarian's energy and hope that it will actually be adopted by members of librarians, EWEPP, federal associations in the field of librarianship, and finally by any information scientist.

Keywords: Library science , Philosophy, Information Science, Code of Ethics, Methodology

Πίνακας Συντομογραφιών

ΕΕΒΕΠ: Ένωση Ελλήνων βιβλιοθηκονόμων και επιστημόνων της
πληροφόρησης

Πίνακας Περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων

Κεφάλαιο 1.....	13
Εισαγωγή.....	13
1.2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ	14
Κεφάλαιο 2.....	16
Η πορεία της έντυπης βιβλιοθήκης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.....	16
2.1 Οι βιβλιοθήκη στην Αρχαιότητα	16
2.2 Μυκηναϊκή περίοδος	17
2.3 Η Αθήνα ως κέντρο της πληροφόρησης	17
2.4 Η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας	21
2.5 Η βιβλιοθήκη της Περγάμου	23
2.6 Οι βιβλιοθήκες στην ύστερη αρχαιότητα και στη ρωμαϊκή εποχή	24
2.7 Οι Βιβλιοθήκες στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία	25
2.8 Οι βιβλιοθήκες μετά την άλωση της πόλης	28
2.9 Μετά τον διαφωτισμό.....	29
Κεφάλαιο 3 ^ο	31
Κώδικας δεοντολογίας στις βιβλιοθήκες και κανόνες ηθικής	31
3.1 Εισαγωγή στα θεμελιώδη δικαιώματα	31
3.2 Προάσπιση της ελευθερίας.....	33
3.3.1 Λογοκρισία	34
3.3.2 Έλεγχος πρόσβασης νέων σε πορνογραφικό υλικό	36
3.3.3 Προτάσεις για μέτρα προστασίας κατά την πρόσβαση στο διαδίκτυο.....	38
3.4 Τυποποίηση.....	39
3.5 Πολιτική των βιβλιοθηκών στην σύγχρονη κοινωνία	42
3.5.1 Εισαγωγή στην πολιτική πληροφόρησης.....	42
3.5.2 Πολιτικές βιβλιοθηκών.....	43
Κεφάλαιο 4.....	45
4.1 Ο ρόλος του σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου σε ένα υβριδικό περιβάλλον	45
4.2. Επαγγελματικά καθήκοντα βιβλιοθηκονόμου.....	49
4.2.1 Εξυπηρέτηση πελατών	49
4.2.2 Κοινοτική Ενημέρωση	49
4.2.3 Καταλογογράφηση	49

4.2.4 Διαχείριση	50
4.2.5 Δεξιότητες	50
4.2.6 Εκπαίδευση	50
Κεφάλαιο 5°	51
5. Ο Ρόλος του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στη Διαχείριση ενός Ψηφιακού Πληροφοριακού Συστήματος	51
5.1 Ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος ως φύλακας της Παγκόσμιας Ψηφιακής Βιβλιοθήκης	52
5.2 Ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος ενεργεί ως άνθρωπος-μηχανή.....	52
5.3 Πλοήγηση, ξεφύλλισμα και φιλτράρισμα.....	52
5.4 Αναζήτηση σε πολυμέσα και ευρετηρίαση	53
5.5 Γνώση και ανάκτηση δεδομένων	53
5.6 Συντονισμός στην αναζήτηση και στην ανάκτηση των πληροφοριών	53
5.7 Ο ρόλος του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στη διαχείριση ενός Ψηφιακού Πληροφοριακού Συστήματος	53
5.8 Ικανότητες και δεξιότητες του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στη διαχείριση των Ψηφιακών Βιβλιοθηκών.....	53
5.9 Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στη Διαχείριση των Ψηφιακών Βιβλιοθηκών	55
Κεφάλαιο 6°	58
Συμπεράσματα.....	58

Πρόλογος - Ευχαριστίες

Η παρούσα Πτυχιακή εργασία με τίτλο «Φιλοσοφικοί και ηθικοί όροι και κατά πόσο ένας βιβλιοθηκονόμος πρέπει να τους ακολουθεί» εκπονήθηκε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των προϋποθέσεων, για τη λήψη του πτυχίου μου από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο τμήμα Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας με έδρα την Κέρκυρα. Η ανάληψή της ορίστηκε τον Δεκέμβριο του 2017, με υπεύθυνη καθηγήτρια την κ. Μαρία Κανελλοπούλου Μπότη. Η ολοκλήρωσή της πραγματοποιήθηκε εντός των προβλεπόμενων ,από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο , χρονικών ορίων, τον Σεπτέμβριο του 2018.

Στην εργασία αυτή θα αναλυθεί η πορεία της έντυπης βιβλιοθήκης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Στην συνέχεια θα εξεταστεί ο βιβλιοθηκονομικός συμπεριφορισμός στις βιβλιοθήκες ανεξαρτήτου είδους και ιδιότητας καθώς και η πορεία της ανθρώπινης φιλοσοφίας που καθορίζει την υπάρχουσα τάση των πραγμάτων (status quo) στις βιβλιοθήκες. Η ανάγκη της φιλοσοφίας προκύπτει από την βιοτική σκέψη του ανθρώπου να καθορίζει τον φορμαλισμό σε όλα τα επίπεδα διαβίωσης Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν, προκύπτει η σύνδεση μεταξύ φιλοσοφίας και αναπαράσταση των κανόνων δεοντολογίας σε πρακτικό επίπεδο .Στο τρίτο κεφάλαιο θα αναλυθεί ο ρόλος του σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου στο σύγχρονο περιβάλλον και τέλος ο ρόλος του στις ψηφιακές βιβλιοθήκες όπου θα αναφερθούν όλοι οι παράμετροι της εργασίας του αλλά και της επαγγελματικής του συμπεριφοράς.

Υπενθυμίζω πως η διατριβή αυτή δεν πρέπει να συνοδεύεται από υποχρέωση όλων των εργαζομένων σε μια βιβλιοθήκη να ακολουθούν τους κανόνες και για αυτό τον λόγο η τήρηση της είναι καθαρά προαιρετική υπόθεση.

Ευχαριστίες θα ήθελα να αποδοθούν στην καθηγήτρια μου κυρία Μαρία Κανελλοπούλου Μπότη για την πολύτιμη βοήθεια της, στον τομέα της διπλωματικής μου εργασίας. Επίσης στην οικογένεια μου για την ωφέλιμη στήριξη τους όλα αυτά φαιινά χρόνια στο Ιόνιο πανεπιστήμιο.

Βασίλειος

Χειμαριός

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή

Η εξέλιξη του κοινωνικού ντετερμινισμού έχει στιγματιστεί από την γέννηση της φιλοσοφίας και των ρευμάτων που εκείνη γέννησε ανά εποχή. Επηρέασε όλο το φάσμα της ανθρώπινης ύπαρξης αλλά και την τέχνη καθορίζοντας την αναγκαιότητα της συμβολής της. Αποτελεί ένα εργαλείο ταυτόσημο με την ανθρώπινη ύπαρξη και για αυτόν τον λόγο , χρειάζεται η θέση του βιβλιοθηκονόμου να συνοδεύεται από την φιλοσοφία οπού θα του παρέχει τον οδηγό της επαγγελματικής του συμπεριφοράς. Το θέμα της πτυχιακής εργασίας λοιπόν είναι ο κώδικας δεοντολογικής συμπεριφοράς στις βιβλιοθήκες που καλείται ο επιστήμονας της πληροφόρησης να υποστηρίξει μέσα από τους κανόνες που διέπουν τα ιδρύματα και γενικότερα οι υπηρεσίες πληροφόρησης. Στο σημερινό περιβάλλον των τεχνολογικών προκλήσεων και μεταβαλλών από τις μεγαλύτερες προκλήσεις, αν όχι η σημαντικότερη είναι η επαγγελματική συμπεριφορά και αξίες στην προάσπιση της ελεύθερης πρόσβασης στην πληροφορία. Η σπουδαιότητα της ελεύθερης πρόσβασης στην πληροφορία, ως βασικό στοιχείο της πνευματικής ελευθερίας, έχει αναγνωριστεί επίσημα από διάφορους Διεθνείς Οργανισμούς, Ενώσεις και Κράτη, τα οποία και έχουν προβεί σε διακηρύξεις, δηλώσεις και νομοθετικές ρυθμίσεις. Το ζήτημα λοιπόν του βιβλιοθηκονόμου είναι καθαρά ηθικό απέναντι στον αναγνώστη αλλά και στο βιβλίο.

Η εργασία αυτή δεν είναι καινοτόμα. Ο σκοπός της δεν ήταν αυτός. Πολλές απόπειρες έχουν γίνει από επιστήμονες της πληροφόρησης να καθορίσουν κώδικα δεοντολογίας , ενώσεις βιβλιοθηκονόμων όπως η ΕΕΒΕΠ , έρευνες από οργανισμούς και ενώσεις ειδικών συλλόγων που να ασχολούνται με το θέμα. Όμως στο θέμα της πτυχιακής εργασίας δεν μπόρεσα να βρώ ανάλογο θέμα οπότε θεώρησα σημαντικό να προχωρήσω στην εκπόνηση του. Η αποτύπωση των τάσεων και η καταγραφή των εξελίξεων του χώρου με τη μορφή ενός επαγγελματικού προφίλ μπορεί να αποτελέσει ένα είδος «δεξαμενής» δεδομένων για χρήση και εξαγωγή συμπερασμάτων από ενώσεις βιβλιοθηκονόμων και σχετικά με την επιστήμη ακαδημαϊκά ιδρύματα. Συνεπώς η έρευνα αυτή αποσκοπεί να γίνει ένα μικρό «λιθαράκι» στο πολύ σημαντικό βιβλιοθηκονομικό ζήτημα. Η εργασία αποτελείται από τρία κεφάλαια, στο καθένα από τα οποία, γίνεται μια ανάλυση δεδομένων, διαδικασιών και εξελίξεων που επηρεάζουν ποικιλότροπα και ουσιαστικά το ρόλο και τα προσόντα ενός βιβλιοθηκονόμου που εργάζεται στο σύγχρονο μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης. Το περιβάλλον αυτό θα εξεταστεί πλήρως.

Στο 2^ο κεφάλαιο γίνεται μια πολύ σύντομη παράθεση της ιστορικής εξέλιξης του θεσμού της βιβλιοθήκης από την αρχαιότητα έως και τη σύγχρονη εποχή καθώς και των καθηκόντων και των προβλημάτων που αντιμετώπιζε ο «βιβλιοθηκονόμος» σε αυτές. Το ταξίδι αυτό της επιστήμης θα βοηθήσει να επαναπροσδιοριστεί ο σημερινός ρόλος του βιβλιοθηκονόμου καθώς προκύπτει η σύγκριση με παλαιότερες εποχές.

Το τρίτο κεφάλαιο θα εσωκλείει κανόνες ηθικούς και φιλοσοφικούς που προκύπτουν από τον κώδικα δεοντολογίας των βιβλιοθηκών και γίνεται μια επιμέρους ανάλυση επί του θέματος ως προς τους κανόνες που πρέπει ένας βιβλιοθηκονόμος να ακολουθεί. Ο κώδικας αυτός αντιπροσωπεύει τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ηθική του επαγγέλματος της βιβλιοθηκονομίας.

Στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο αναλύονται τα προσόντα και ρόλοι του βιβλιοθηκονόμου σε μια σύγχρονη υπηρεσία πληροφόρησης. Η επαγγελματική του κατάρτιση διευκρινίζεται στο κεφάλαιο αυτό το περιβάλλον των βιβλιοθηκών που έχει σχεδιαστεί μέσα από έρευνες και γνώμες ειδικών. Οι τομείς στους οποίους η βιβλιοθηκονομία διεξάγει την έρευνά της περιλαμβάνουν τη διαχείριση γνώσης, τη δόμηση των πληροφοριών, συστήματα και υπηρεσίες πληροφοριών, σχέσεις χρήστη και πληροφορίας, και ανάκτηση πληροφοριών. Συνεπώς κάθε αρμοδιότητα ενός επιστήμονα της πληροφόρησης θα ερμηνευθεί.

Η παρούσα εργασία στοχεύει γνώστες του κλάδου όπου είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν αυτές οι γνώσεις σε οργανισμούς, οργανώσεις και των τυχόν υφιστάμενων πληροφοριακών συστημάτων που λειτουργούν με στόχο τη δημιουργία, την αντικατάσταση, βελτίωση, ή την κατανόηση των και πρακτική εφαρμογή των συστημάτων πληροφοριών. Θεωρώ πως οι μέθοδοι αναλύσεως του θέματος που επιλέχθηκαν θα δώσουν πειστικές και θεμελιωμένες απαντήσεις πάνω σε όλα τα ζητήματα αυτά.

1.2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

- 1)Τυποποίηση : διαφανές πλαίσιο συμφωνίας και καθορισμού κανόνων προαιρετικής εφαρμογής για μια κοινότητα (από τα κύρια ενδιαφερόμενα μέρη), με σκοπό το κοινό όφελος.
- 2)συναίνεση: η γενική συμφωνία που χαρακτηρίζεται από απουσία επίμονων αντιθέσεων σε ουσιώδη ζητήματα, εκ μέρους οποιουδήποτε από τα κύρια ενδιαφερόμενα μέρη, και από μια διεργασία διαβούλευσης, προκειμένου να λαμβάνονται υπόψη οι απόψεις όλων των ενδιαφερομένων μερών και να συμβιβάζονται τυχόν αντικρουόμενες απόψεις.
- 3) Ορολογία: η επιστήμη που μελετά τις έννοιες και τις κατασημάνσεις τους και τη δομή, τον σχηματισμό, την ανάπτυξη, τη χρήση και τη διαχείριση ορολογιών σε διάφορα θεματικά πεδία.
- 4) πολιτική πληροφόρησης :σύνολο καθιέρωση από νόμους, κανονισμούς, αλλά και θεωρητικές, ιδεολογικές αρχές και τοποθετήσεις σε ζητήματα δημιουργίας, επεξεργασίας, ροής, πρόσβασης και χρήσης των πληροφοριών.

5) υβριδική βιβλιοθήκη: Οι σύγχρονες βιβλιοθήκες που βασίζονται τόσο σε ψηφιακό όσο και σε έντυπο περιεχόμενο.

Κεφάλαιο 2

Η πορεία της έντυπης βιβλιοθήκης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

2.1 Οι βιβλιοθήκη στην Αρχαιότητα

Οι βιβλιοθήκες ακολουθούν την πολιτιστική εξέλιξη των λαών τους οποίους υπηρετούν. Δημιουργήθηκαν όταν ο άνθρωπος άρχισε να γράφει και συνεπώς να επιθυμεί τη διάσωση των γραπτών μαρτυριών (θρησκευτικού, νομικού, οικονομικού, συναισθηματικού περιεχομένου) και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς του¹. Οι βιβλιοθήκες προϋποθέτουν την ύπαρξη ανθρώπων μορφωμένων που γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση. Ο όρος «βιβλιοθήκη»² γεννήθηκε από τον Ισίδωρο όπου χρησιμοποίησε την λέξη αυτή στο έργο του «Ετυμολογίες» τον 7^ο αιώνα π.χ για να δηλώσει το μέρος στο οποίο ήταν συγκεντρωμένα στην αρχή διοικητικά και κοινοτικά έγγραφα και αργότερα και φιλολογικά και επιστημονικά έργα. Αλλά σε αυτόν δεν χρωστούμε μόνο την ετυμολογία και τον ορισμό της λέξης, αλλά την πρώτη προσέγγιση στο θέμα της ιστορίας των βιβλιοθηκών. Οι ίδιες οι «Ετυμολογίες» ήταν και το τελευταίο λατινικό εγκυκλοπαιδικό έργο της αρχαιότητας και ένα από τα θεμέλια της μεσαιωνικής υποτροφίας. Είναι δυνατή η ανίχνευση μια σειρά αρχαίων προσπαθειών να γράψει μια ιστορία της εξέλιξης των βιβλιοθηκών.

Κατά τη διερεύνηση της ιστορίας των βιβλιοθηκών - είτε στη δύση είτε σε άλλους πολιτιστικούς τομείς, η έννοια αυτή της βιβλιοθήκης ως τόπου συγκέντρωσης διοικητικών, φιλολογικών και άλλων βιβλίων έχει διατηρηθεί ως σήμερα, λαμβάνοντας βέβαια με την πάροδο των χρόνων άλλη σημασία. Παρ' όλο που η λέξη «βιβλιοθήκη» εφευρέθηκε και χρησιμοποιήθηκε κάπως αργά, φαίνεται πως η συγκέντρωση και φύλαξη των πνευματικών προϊόντων των ανθρώπων συμπίπτει χρονικά με την εφεύρεση της γραφής. Οι ανασκαφές της Βαβυλώνας και της Νινευή μας έδωσαν τις πρώτες συγκεντρωμένες συλλογές γραπτών μνημείων του λόγου, με πλίθες πάνω στις οποίες ήταν γραμμένα ιερά κείμενα, αστρονομικοί πίνακες, ονόματα θεοτήτων, ιστορία και γραμματική.

Στην αρχαία Elba της Συρίας ανακαλύφθηκε το κύριο αρχείο του βασιλικού παλατιού (2300-2250 π.χ.) με διοικητικά έγγραφα, καταγραφές και καταλόγους ζώων, καρπών, αγροτικής γης, ονόματα επαγγελματιών και γεωγραφικών περιοχών. Στη Nippur της Νότιας Μεσοποταμίας βρέθηκαν πινακίδες του 2000 π.χ. με κατάλογο λογοτεχνικών έργων των Σουμερίων, οι οποίοι εφηύραν τη

• ¹ Γερόλιμος, Νικόλαος . Ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον . Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2193/678.pdf>. (τελευταία πρόσβαση 22. 8. 2018).

• ² König, Jason. & Oikonomopoulou, Katerina. (2013) . Ancient Libraries . London: Cambridge University press, σελ 156-58

σφηνοειδή γραφή. Στην εποχή των Χετταίων (17ος –13ος αι. π.χ.) ανακαλύφθηκαν πινακίδες που υποδηλώναν την κυβερνητική δραστηριότητα. Οι βιβλιοθήκες της μέσης Ανατολής χρησιμοποιήθηκαν για πληροφόρηση στον εκάστοτε πολιτισμό και η ύπαρξη τους διακόπηκε με την καταστροφή τους.

2.2 Μυκηναϊκή περίοδος

Στον ελληνικό κόσμο τα πρώτα δείγματα ύπαρξης βιβλιοθηκών ανάγονται στη Μινωική και Μυκηναϊκή περίοδο (1400-1100 π.χ.). Πήλινες πινακίδες και λίθινες επιγραφές βρέθηκαν στις ανασκαφές της Κνωσού από το 1950, γραμμένες στη γραμμική Β γραφή, την παλαιότερη ελληνική γραφή. Μετά την αποκρυπτογράφηση της από τον Michael Ventris το 1953 και τη μελέτη των πινακίδων αποκαλύφθηκε ότι περιείχαν θέματα οικονομικά και εμπορικά, κτήση γης, θρησκευτικές προσφορές, απογραφές. Απουσίαζε όμως η λογοτεχνία. Ίσως βέβαια να ήταν προφορική η διάδοσή της ή να υπήρχε γραπτή λογοτεχνία και να ήταν γραφομένη σε άλλο υλικό, όπως ο πάπυρος, που ήταν φθαρτός και δεν διασώθηκε. Η γραμμική Β εικάζεται ότι ήταν η γλώσσα του εμπορίου, ενώ η γραμμική Α χρησιμοποιούνταν από τους πολίτες. Στις Μυκήνες και στην Πύλο βρέθηκαν πήλινες πινακίδες σωριασμένες σε δωμάτια των ανακτόρων και άλλες μέσα σε πιθάρια και σε ράφια. Αντίθετα στην Κνωσό βρέθηκαν διάσπαρτες οι πινακίδες, γεγονός που συμπίπτει με τη θεωρία της καταστροφής του Μινωικού πολιτισμού από σεισμό και επακόλουθη πυρκαγιά. Στην Πύλο βρέθηκαν σε δωμάτιο πινακίδες με αναφορές σε στοιχεία απογραφής και στρατιωτικές στατιστικές. Συνάγεται λοιπόν ότι επρόκειτο για επίσημο κυβερνητικό αρχείο. Βρέθηκαν όμως και σε δωμάτια σπιτιών, αποδεικνύοντας ότι οι κάτοχοί τους ήταν εξοικειωμένοι με εμπορικές συναλλαγές για να τις χρησιμοποιούν.

2.3 Η Αθήνα ως κέντρο της πληροφόρησης

Ο σημερινός αναγνώστης με την χρήση του όρου βιβλίου αναφέρεται κυρίως στο λογοτεχνικό, επιστημονικό ή σχολικό βιβλίο. Στην αρχαία, όμως, ελληνική κοινωνία δεν συνέβαινε το ίδιο, ιδίως στα πρώτα στάδια της διαμόρφωσης και της χρήσης της γραφής. Ομοίως γίνεται αντιληπτό ότι η παραγωγή και η διάδοση του βιβλίου ακολούθησε αργούς ρυθμούς. Κάποιος θα μπορούσε τότε να ισχυριστεί ότι πρόκειται για μια κοινωνία με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο.³ Ο ισχυρισμός αυτός μπορεί να ενισχυθεί από την έλλειψη στοιχείων και

• ³ Εύα, Σεμερτζάκη . (2006). οι βιβλιοθήκες στην Ελλάδα απο την αρχαιότητα μέχρι σήμερα: Σύντομη ιστορική αναδρομή . Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/11609/xtes004a.pdf?sequence=1>. (τελευταία πρόσβαση 21. 8. 2018). P 1-7

την αδυναμία του χρονικού προσδιορισμού της εμφάνισης ενός συστηματικού εκπαιδευτικού μοντέλου. Ο Rosalind Thomas απορρίπτει αυτούς τους ισχυρισμούς και σκιαγραφεί την σταδιακή υιοθέτηση της χρήσης της γραφής και της εξέλιξης της παιδείας σε μια κοινωνία, η οποία χαρακτηρίζεται προφορική.

Οι κατά καιρούς βιβλιοθήκες στην Αρχαία Αθήνα και τον υπόλοιπο αρχαίο ελληνικό κόσμο συντέλεσαν βασικά για τη διάδοση και διάσωση των Ελληνικών γραμμάτων από την αρχαιότητα. Με τους πολέμους των Ελλήνων αναμεταξύ τους, δημιουργήθηκε μια τάξη μορφωμένων δούλων⁴, οι οποίοι συχνά έκαναν δουλειά γραμματέα ή αναγκάζονταν να κατασκευάζουν αντίγραφα σημαντικών βιβλίων, πολλαπλασιάζοντας έτσι τον αριθμό τους. Κατά την περίοδο της ακμής της Αθήνας αναπτύχθηκαν και μεγάλες ιδιωτικές συλλογές βιβλίων, εκ των οποίων οι πιο ουσιώδεις ήταν του Ευριπίδη, του Αριστοτέλη, του Ευκλείδη.

Πιο πολλές πληροφορίες μπορούμε να συνάγουμε για δημιουργία βιβλιοθηκών στην Αθήνα, που ήταν το κέντρο της πνευματικής ζωής στην Ελλάδα. Αυτό αποδεικνύεται από τη λογοτεχνική παραγωγή και τη διάδοση του δράματος, με αποκορύφωμα τα έργα των τριών τραγικών ποιητών Αισχύλου, Σοφοκλή και Ευριπίδη. Την εποχή των τριών τραγικών ποιητών τα δραματικά έργα υπήρχαν διαθέσιμα για τους θεατές με την αντιγραφή, δείγμα ότι υπήρχε παραγωγή βιβλίων από τον 5ο αι. π.χ. στην Αθήνα. Στην Αρχαία Ελλάδα ο Αθηναίος τύραννος Πεισίστρατος(6^{ος} αι. π.χ.) ήταν ο πρώτος που διοργάνωσε δημόσια βιβλιοθήκη, η οποία αφού παρέμεινε ανέπαφη ενάμιση περίπου αιώνα, λεηλατήθηκε από τον Ξέρξη το 480 π.χ., όταν αυτός κατέλαβε και πυρπόλησε την Αθήνα. Στην συνέχεια αποκτήθηκε από τον Σέλευκο Νικάτωρα και δόθηκε ξανά στους Αθηναίους.

Οι μαρτυρίες για την ύπαρξη βιβλίων τοποθετείται στα μέσα του 6^{ου} αιώνα, κατά την διάρκεια της διακυβέρνησης της Αθήνας από τον τύραννο Πεισίστρατο, , ο οποίος διέταξε την γραπτή καταχώριση των ομηρικών επών με αφορμή την απαγγελία αυτών στην γιορτή των Παναθηναίων. Τα ομηρικά έπη είναι τα πρώτα γνωστά λογοτεχνικά ελληνικά κείμενα, το περιεχόμενο των οποίων αναπαραγόταν και διαδιδόταν συνεχώς. Βέβαια, είναι γνωστή η προφορική αναπαραγωγή και η διάδοση αυτών. Αναλογιζόμενοι την μεγάλη έκταση των ομηρικών επών και την από στήθους απαγγελία αυτών από τους ραψωδούς φαίνεται αδύνατον η προφορική αναπαραγωγή τους να ήταν αποκλειστικά αποτέλεσμα της προφορικής εκμάθησης, αφού η ύπαρξης της γραφής μπορούσε να διευκολύνει την καταγραφή και την εκμάθηση αυτών.

Η προτίμηση της προφορικής έναντι της γραπτής αναπαραγωγής, ως αντίληψη της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας, καταδεικνύεται και από την άποψη του Πλάτωνα, όπως αυτή εκφράζεται στο έργο του Φαίδρου , όπου ο Σωκράτης κατακρίνει την εξάρτηση κάποιου από

⁴ Βλ. ενδεικτικά ανάλυση του Χρήστου Μπαρμπογιαννίδη , Οι δούλοι στην αρχαία Αθήνα, «Το μεγαλείο των Αθηνών κατά τη διάρκεια των κλασικών χρόνων (5ος – 4ος αι. π.Χ.) σε καμία περίπτωση δεν θα είχε επιτευχθεί, αν η θαλασσοκράτειρα πόλη δεν απομυζούσε, ή μάλλον δεν λεηλατούσε τα ταμεία των “συμμαχικών πόλεων” και δε χρησιμοποιούσε στην κρατική της μηχανή, ή μάλλον δεν εκμεταλλευόταν στυγνά, δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους, αυτούς που απλά και με αφέλεια αποκαλούμε δούλους, ξεχνώντας ότι επρόκειτο για ανθρώπους και όχι απλώς για ομιλούντα εργαλεία, όπως τους χαρακτήριζε ο Αριστοτέλης. Ωστόσο, η θέση των άτυχων αυτών ανθρώπων στην Αθήνα, όσο οξύμωρο και αν ηχεί, ήταν καλύτερη από άλλες πόλεις τους αρχαίου ελληνικού κόσμου. », Διαθέσιμο στο <http://eranistis.net/wordpress>, . τελευταία πρόσβαση 3.10.18

το βιβλίο και την αδυναμία αξιοποίησης της μνήμης του . Εν γένει, εκφράζει την προτίμησή του για τον προφορικό λόγο έναντι του γραπτού και συνακόλουθα την αξία την μνημοτεχνικής μεθόδου. Σ' αυτό συνηγορεί και ο Ισοκράτης , ο οποίος αποδέχεται την ανωτερότητα του προφορικού έναντι του γραπτού λόγου. Εκτός, όμως από την συνήθεια του προφορικού λόγου για την απόκτηση της γνώσης, σταδιακά αναδεικνύεται η σημασία της ανάγνωσης των βιβλίων, τα οποία αποτελούσαν κτήμα κυρίως των λογίων της εποχής, και συνακόλουθα της μελέτης αυτών. Παράλληλα με την αύξηση των μαρτυριών για την ύπαρξη και την χρήση του βιβλίου πληθαίνουν οι πληροφορίες για την εκπαίδευση των νέων. Ο Ηρόδοτος αναφέρεται στην ύπαρξη διδασκαλείων, όπως και ο Πausanias. Αυτές τις μαρτυρίες επιβεβαιώνουν και αγγειογραφίες της εποχής, οι οποίες απεικονίζουν νέους να μελετούν κρατώντας στα χέρια τους παπύρους. Η σημασία της παιδείας αναδεικνύεται με την παράλληλη αύξηση του ενδιαφέροντος για τα γραπτά κείμενα και την διαμόρφωση του γυμνασίου.

Σύμφωνα με τις πληροφορίες του Αθήναιου, ιδιωτικές βιβλιοθήκες διέθεταν ο τύραννος της Αθήνας κατά τον 6ο αιώνα, ο Πεισίστρατος, ο τύραννος της Σάμου κατά το β' μισό του 6ου αιώνα, ο Πολυκράτης, ο τραγικός ποιητής του 5ου αιώνα, ο Ευριπίδης, ο φιλόσοφος του 4ου αιώνα, ο Αριστοτέλης και ο μαθητής του, Θεόφραστος καθώς και ο μαθηματικός του 2ου αιώνα, ο Ευκλείδης. Ο Ξενοφώντας μας διασώζει την έντονη επιθυμία και λαχτάρα του Ευθύδημου, μαθητή του Σωκράτη, για την απόκτηση βιβλίων. Ιδιωτική βιβλιοθήκη διέθεταν οι φιλόσοφοι και μαθηματικοί του 5ου αιώνα Πυθαγόρας και Σπεύσιππος, του 4ου αιώνα Ξενοκράτης και ο φιλόσοφος του 3ου αιώνα Αρκεσίλαος., Απομνημονεύματα Σωκράτη, Διογένη Λαέρτιου, Βίοι φιλοσόφων από τους παραπάνω φιλόσοφους και μαθηματικούς, τα βιβλία των οποίων αγόρασε ο Πλάτωνας, όπως θα παρουσιαστεί στη συνέχεια.

Επίσης, η βιβλιοθήκη του Αδριανού στην Αθήνα ήταν πλούσια, επιβλητική και πολυτελής. Τα ερείπια και το μέγεθός της εντυπωσιάζουν και σήμερα τον επισκέπτη του χώρου της, που βρίσκεται στο τέλος της οδού Αιόλου. Από αρχαίες πηγές επιγραφικές, που επιβεβαιώθηκαν και από τις ανασκαφές του χώρου της Αγοράς των κλασικών χρόνων είναι γνωστή η ύπαρξη, στον επίσημο αυτό χώρο, της βιβλιοθήκης του Πανταίνου. Πρόκειται για 2 επιγραφές που αναφέρονται η μία στην ίδρυση και η άλλη στη λειτουργία αυτής της βιβλιοθήκης. Η πρώτη επιγραφή αναγράφει:

«Αθηνά Πυλιάδι ... Αθηναίων ο ιερεύς Μουσών φιλοσόφων Τ. Φλάβιος Πάνταινος Φλαβίου Μενάνδρου διαδόχου υιός τας έξω στοάς, το περίστυλον, την βιβλιοθήκην μετά των βιβλίων, τον εν αυτοίς πάντα κόσμον, εκ των ιδίων ... ανέθηκε.⁵»

Η άλλη επιγραφή. που αποτελούσε μέρος του κανονισμού της βιβλιοθήκης αναγράφει:

«Βιβλίον ουκ εξενεχθησεται επεί ωμόσαμεν ανοιγήσεται από ώρας πρώτης μέχρι έκτης».

Η βιβλιοθήκη του Πλάτωνα αποτέλεσε την βιβλιοθήκη της Ακαδημίας την οποία μπορούσαν να χρησιμοποιούν οι μαθητές της σχολής. Όπως προαναφέρθηκε, ο Διογένης ο Λαέρτιος σχετικά με το περιεχόμενο της βιβλιοθήκης του Πλάτωνα αναφέρει ότι αγόρασε τα βιβλία του Πυθαγόρα από τον Φιλόλαο, για τα οποία κατέβαλε εκατό μνες. Επίσης, απέκτησε τους Μίμους του Σώφωνα, οι οποίοι τον ενέπνευσαν να διαμορφώσει τους χαρακτήρες των

⁵ βλ Επ. Βρανόπουλου (2017) Οι βιβλιοθήκες της αρχαίας Ελλάδας, διαθέσιμο σε <https://www.iellada.gr/ellada/oi-vivliothikes-tis-arhaias-elladas> (τελευταία πρόσβαση 31. 10. 2018) , σελ 1

διάλογων του, ενώ η διαλογική μορφή των κωμωδιών του Επίχαρμου φαίνεται ότι επηρέασαν την διαμόρφωση των διαλογικών σκηνών των έργων του.

Ο Αριστοτέλης κατά τον Στράβωνα δημιούργησε τη μεγαλύτερη ιδιωτική βιβλιοθήκη για την υποστήριξη του διδακτικού προγράμματος του Λυκείου. Ήταν πλούσια σε κάθε γνωστικό αντικείμενο και την Θαύμαζε ακόμη και ο Κικέρων. Ο Αριστοτέλης την ταξινόμησε βασιζόμενος στις δικές του στοχαστικές αρχές⁶. Η ύπαρξη της βιβλιοθήκης ήταν προϋπόθεση για την έκδοση του έργου του με επιστημονικό τρόπο. Η βιβλιοθήκη του Αριστοτέλη αποτελούνταν από 400 βιβλία χωρισμένα σε εξωτερικά συγγράμματα, που απευθύνονταν στο ευρύ κοινό, από εσωτερικά ή διδακτικά που περιλάμβαναν τις παραδόσεις του στο Λύκειο (π.χ. Αναλυτικά, Φυσικά, Ηθικά, Όργανον) και από τα ξένα βιβλία που αγόρασε ή απόκτησε από δωρεές για να υποβοηθήσουν το έργο του και της σχολής του.

Το εκπαιδευτικό μοντέλο που ανέπτυξαν οι αρχαίοι Έλληνες μέσω των γυμνασίων συνεχίστηκε και ενισχύθηκε κατά τα ελληνιστικά χρόνια και από τους ξένους ηγεμόνες, οι οποίοι θεωρούσαν την Αθήνα ως πολιτιστικό κέντρο του κόσμου. Αυτοί οι ξένοι ηγεμόνες ίδρυσαν κατά την ελληνιστική εποχή στην Αθήνα γυμνάσια. Ένα από αυτά ήταν το «ἐν Πτολεμαίῳ» γυμνάσιο στην Αθήνα. Αβέβαιο παραμένει ποιος βασιλιάς της Αιγύπτου, ο Πτολεμαῖος Β΄ Φιλάделφος ή ο Πτολεμαῖος Στ΄ Φιλομήτωρ έχτισε το γυμνάσιο στο κέντρο της Αθήνας. Χρήσιμες πληροφορίες αντλούνται από επιγραφές που σχετίζονται με το γυμνάσιο του Πτολεμαίου και αφορούν τις δωρεές των βιβλίων και τους τίτλους των βιβλίων που υπήρχαν στην βιβλιοθήκη του γυμνασίου, Σύμφωνα, λοιπόν, με τις επιγραφικές μαρτυρίες όσοι έφηβοι αποφοιτούσαν από το γυμνάσιο έπρεπε να δωρίζουν εκατό κυλίνδρους – βιβλία- στην βιβλιοθήκη του γυμνασίου. Ανάμεσά τους υπήρχε ένα αντίγραφο της Ιλιάδας και ένα του Ευριπίδη. Επίσης, παραδίδεται ένας ελλιπής κατάλογος με τίτλους βιβλίων που υπήρχαν στην βιβλιοθήκη κυρίως κωμικών και τραγικών ποιητών. Μία ακόμη επιγραφή¹¹¹ μαρτυρεί την ύπαρξη γυμνασίου στον Πειραιά καθώς και τον κατάλογο των βιβλίων που περιείχε η βιβλιοθήκη του. Ανάμεσα στα βιβλία που περιλαμβάνει ο κατάλογος βρίσκουμε βιβλία του Σοφοκλή, του Ευριπίδη, του Μένανδρου, του Δίφιλου, του Νικόμαχου, του Άμφη, φιλοσόφων και ρητόρων.

Η απομάκρυνση των βιβλίων του Αριστοτέλη από τον περιορισμό της «ιδιωτικής» χρήσης των μελών της σχολής και η συνακόλουθη μεταφορά τους στην Αλεξάνδρεια έθεσε τα θεμέλια για την πρώτη δημόσια, όπως χαρακτηρίζεται, βιβλιοθήκη της αρχαιότητας, την βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας.

⁶ Βλ. για παράδειγμα, ΣΤΑΙΚΟΣ ΣΠ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, (2015), Αριστοτέλους Βιβλιοθήκη - Η σπουδαιότερη συλλογή βιβλίων που συγκροτήθηκε ποτέ, Ατών.

2.4 Η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας

Η μεγάλη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας⁷, που ιδρύθηκε από τους Πτολεμαίους και αναπτύχθηκε ευρέως χάρη στη βοήθεια σπουδαίων Ελλήνων επιστημόνων της εποχής και ανθρώπων του πνεύματος, όπως ήταν ο Δημήτριος ο Φαληρέυς που συγκέντρωσε όλη τη γραπτή γνώση, ο Καλλίμαχος που πρώτος οργάνωσε τη γνώση αυτή με τους δικούς του τρόπους ταξινόμησης. Πάνω μια χιλιετία τα επιστημονικά επιτεύγματα της Αρχαίας Αλεξάνδρειας υπήρξαν φάρος που καθοδήγησε χιλιάδες μελετητές του ισλαμικού και χριστιανικού Μεσαίωνα και κορυφαίους ανθρωπιστές της ευρωπαϊκής Αναγέννησης. Πριν την αλεξανδρινή εποχή η γνώση του παρελθόντος ήταν «χαμένη» σε διάφορα τοπικά κέντρα. Το γεγονός ότι η Αλεξανδρινή Βιβλιοθήκη υπήρξε η πρώτη Οικουμενική Βιβλιοθήκη γνώσεων της προσέδωσε αμέσως διεθνή εμβέλεια. Στα δίδυμα ιδρύματα της Βιβλιοθήκης και του Μουσείου επιτελέστηκε ένα τόσο σημαντικό εγχείρημα για την ιστορία του πολιτισμού ώστε η εξέταση του θέματος και η ελπίδα για αναβίωση του παλιού εγχειρήματος είναι μάλλον επιβεβλημένα. Η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας ιδρύθηκε στην Αλεξάνδρεια, στο Αλεξανδρινό μουσείο, κατά τον 3ο αιώνα π.χ. από την δυναστεία των Πτολεμαίων και αποτελούσε συνέχεια του οράματος του μέγα Αλέξανδρου που επιθυμούσε να γίνει η νεόκτιστη Αλεξάνδρεια το μεγαλύτερο εμπορικό λιμάνι της μεσογείου αλλά και παγκόσμιο πολιτιστικό κέντρο.

Μέσα στα πλαίσια της ακμής της ελληνιστικής περιόδου, όπου στις εξελληνισμένες από τον Μέγα Αλέξανδρο πόλεις ζούσαν ιερείς, επιστήμονες, ζωγράφοι ποιητές και συγγραφείς, μεταδίδοντας τον παλμό των γραμμάτων και των τεχνών, υπό την καθοδήγηση πάντα των κυβερνητών, ιδρύεται στην Αλεξάνδρεια με την υποστήριξη της κυβέρνησης των Πτολεμαίων η Βιβλιοθήκη και το Μουσείο. Το πιο πιθανό δηλαδή είναι ότι η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας ιδρύθηκε την εποχή του πρώτου από τους Λαγίδες, του Πτολεμαίου του 1ου, του επιλεγόμενου Σωτήρος, που βασίλεψε στα χρόνια 306-283 προ Χριστού. Οι ίδιοι οι Πτολεμαίοι αντιλήφθηκαν τη θαυμάσια θέση της πρωτεύουσάς τους, ως ενωτικού σημείου μεταξύ Ανατολής και Δύσης και προσπάθησαν να την κάνουν εστία πολιτισμού και φωτός για τον αρχαίο κόσμο. Καθ' υπόδειξη του Δημήτριου Φαληρέως (που όπως φαίνεται ήταν ο πρώτος διευθύνων της Βιβλιοθήκης, ή από τους πρώτους) κλήθηκαν από παντού σοφοί, ποιητές και επιφανείς φιλόσοφοι για την ίδρυση του Μουσείου και των Βιβλιοθηκών της Αλεξάνδρειας.

⁷ • Μπορομπόκα, Ελένη. & Πιττά, Σταυρούλα. (2003). Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ : Ιστορία – Συλλογή – Αρχιτεκτονική – Σύγχρονη Πραγματικότητα. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/13259/pitta.pdf?sequence=1> (Τελευταία πρόσβαση 22.6.2018) : Σελ ..2-8

Το Μουσείο, ή αλλιώς «ιερό των μουσών» ήταν ένα απέραντο οικοδόμημα με υπαίθρια έκταση και ιδιαίτερο οίκημα για συνεστίαση και βρισκόταν στη βασιλική συνοικία. Στέγαζε τις έρευνες και μελέτες επιστημόνων που συντηρούνταν από το κράτος και ήταν απαλλαγμένοι από τους φόρους. Οι μελέτες και τα επιτεύγματα τους περνούσαν από το Μουσείο στις άλλες χώρες του ελληνιστικού κόσμου ενώ αργότερα ο πολιτισμός αυτός άσκησε τεράστια επίδραση στους Ρωμαίους. Στη Βιβλιοθήκη του Μουσείου συγκεντρώθηκαν έργα της μεγαλοφυΐας του παρελθόντος όπου ονομαστοί επιμελητές της, επιδόθηκαν στον καταρτισμό Ευρετηρίων, σε κριτικές και σχολιασμό των κειμένων, όπως ο Ζηνόδοτος ο Εφέσιος του οποίου το έργο συνέχισαν οι Αλεξανδρινοί φιλόλογοι.

Η συλλογή της Αλεξανδρινής Βιβλιοθήκης εγκαταστάθηκε στη συνοικία του Βρουχίου κοντά στο λιμάνι αφ' ενός, και το υπόλοιπο τμήμα της, σαν παράρτημα του πρώτου, στεγάστηκε από τον Πτολεμαίο τον Φιλάδελφο στον περίβολο του ναού του Σέραπι (Σεράπειον). Για τον εμπλουτισμό των δυο συλλογών διατέθηκαν τεράστια χρηματικά ποσά και υπολογίζεται ότι ήδη από την εποχή του Φιλάδελφου οι τόμοι ανέρχονταν στους 200.000 ενώ γίνονταν προσπάθειες να φτάσουν στις 500.000. Για τον εμπλουτισμό της συλλογής καταβάλλονταν φροντίδες και προσπάθειες, σε βαθμό που ο Ευεργέτης ο 2ος είχε θεσπίσει να κατάσχονται τα χειρόγραφα κάθε πλοίου που κατέπλεε στην Αλεξάνδρεια και να δίνονται αντίγραφα στους ιδιοκτήτες.

Η τύχη της Βιβλιοθήκης είναι ένα από τα θέματα που απασχόλησαν όχι μόνο πολλούς διακεκριμένους ερευνητές της εποχής μας, αλλά και πολλούς φιλόσοφους της εποχής εκείνης.⁸ Πολλά γράφτηκαν αλλά ελάχιστα από αυτά θεωρούνται έγκυρα. Οι θεωρίες για την καταστροφή της διαιρούνται σε δυο απόψεις, η πρώτη άποψη θέλει και τον Ιούλιο Καίσαρα υπεύθυνο και η δεύτερη τους Άραβες. Οι απόψεις είναι διφορούμενες σε όλες τις πηγές που αναφέρονται σε αυτό το θέμα. Κανείς δεν αμφισβητεί ότι η Βιβλιοθήκη καταστράφηκε, αλλά δεν έχει προσδιοριστεί ούτε ο τρόπος ούτε ο χρόνος. Μεγάλο εμπόδιο για τους ερευνητές ήταν το γεγονός ότι όλα τα γραπτά ήταν σε διάφορες γλώσσες, κυρίως στην ελληνική, αλλά επίσης λατινική και αραβική. Η πλειοψηφία των ερευνητών κατέφυγε σε μεταφράσεις.

Άλλα στάλθηκαν στη Ρώμη, άλλα βρέθηκαν στην κατοχή μοναστηριών και κατόπιν στις βιβλιοθήκες του Βυζαντίου οι οποίοι τα διέσωσαν και αντέγραψαν απο πάπυρους σε περγαμινές περί το 89% .Άλλα βρέθηκαν στην Πατριαρχική Βιβλιοθήκη του Καΐρου άλλα τα έκρυψαν άραβες λόγιοι για να τα γλιτώσουν από την καταστροφή, ενώ άλλα βρέθηκαν σε ιδιωτικές συλλογές. Αρκεί να αναφέρουμε πως ο Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις δώρισε στο βασιλιά της Αγγλίας Κάρολο Α' τον περίφημο Αλεξανδρινό κώδικα, ένα πολύτιμο χειρόγραφο του 4ου αιώνα. Οι Αραβοχριστιανοί, έσωσαν και μετέφρασαν πολλά από τα ελληνικά συγγράμματα περί το 8% μέχρι την επέλαση του Ισλάμ όπου και καταστράφηκαν πολλές λογοτεχνικές αντιγραφές επειδή κατηγορήθηκαν σαν αιρετικές και διεσώθησαν μόνο τα μαθηματικά και η αστρονομία.

⁸ Βλ ενδεικτικά.(2018). Οι ύποπτοι για την καταστροφή της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας. Τα σενάρια και οι διαφωνίες των ιστορικών... Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <http://www.mixanitouxronou.gr/ipopti-gia-tin-katastrofi-tis-vivliothikis-tis-alexandrias-ta-senaria-ke-diafonies-ton-istorikon/> (τελευταία πρόσβαση 3/10/18)

Έτσι, η Βιβλιοθήκη τράβηξε το δρόμο της ως το τέλος μέσα από τις σφοδρές κοινωνικές, θρησκευτικές και πολιτικές αντιθέσεις ενός κόσμου που διαρκώς άλλαζε μορφή. Αν και δεν μπορούμε, λόγω έλλειψης στοιχείων, να είμαστε σίγουροι για την ακριβή χρονολογική σειρά των γεγονότων, είμαστε βέβαιοι πως στις πηγές από τις οποίες αντλούμε τη γνώση μας κρύβεται ένα κομμάτι από την αλήθεια. Η Βιβλιοθήκη δεν άντεξε μπρος στο κύμα των κοινωνικών αλλαγών που συντελέστηκαν σε εκείνη την εποχή. Το χειρότερο από όλα είναι ότι κανείς από τους εχθρούς της δε στάθηκε δυνατό να εκτιμήσει την πραγματική αξία της. Οι χριστιανοί λόγιοι πολύ αργότερα κατάλαβαν τι έγινε και προσπάθησαν με κάθε τρόπο να διασώσουν τα λιγοστά ψήγματα που απέμειναν με μια μνημειώδη προσπάθεια αντιγραφής κειμένων στις μοναστικές βιβλιοθήκες, το ίδιο και οι Άραβες. Βέβαια, κανείς δεν είναι σε θέση να καταγγείλει τον ένα και μοναδικό υπεύθυνο της καταστροφής της περίφημης βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας. Ίσως επειδή τελικά, ο υπεύθυνος δεν ήταν μόνο ένας αλλά η καταστροφή της έγινε σταδιακά, ξεκινώντας από την πυρκαγιά επί Ιουλίου Καίσαρα το 48 π.χ. και με πιθανή οριστική χρονολογία το 297 μΧ. επί αυτοκράτορα Αυρηλιανού.

Το πρώτο πλήγμα που δέχθηκε η βιβλιοθήκη ήταν το 48 πχ κατά τη διαμάχη μεταξύ Ιουλίου Καίσαρα και Πτολεμαίου του 13 ου. Σύμφωνα με πηγές, ο Καίσαρας διέταξε να βάλουν φωτιά στα ίδια του τα πλοία, για να μην τον περικυκλώσει ο εχθρός . Η φωτιά επεκτάθηκε γρήγορα και κατά λάθος κατέστρεψε τη βιβλιοθήκη. Κάποιες άλλες πηγές όμως θέτουν υπό αμφισβήτηση αυτή την εκδοχή, αφού το Μουσείο που ήταν δίπλα από την βιβλιοθήκη παρέμεινε άθικτο. Γι 'αυτό κάποιοι μελετητές λένε ότι δεν καταστράφηκε η γνωστή βιβλιοθήκη, αλλά μια αποθήκη που περιείχε αντίγραφα. Το σίγουρο είναι πως ούτε πάπυροι διασώθηκαν, ίσως και λόγω κλιματολογικών συνθηκών, ούτε ερείπια της βιβλιοθήκης βρέθηκαν. Το πιο πιθανό είναι η βιβλιοθήκη να καταστράφηκε σταδιακά με την παρακμή της Ελληνικής δυναστείας των Πτολεμαίων. Η πολιτική των Ρωμαίων και Βυζαντινών αυτοκρατόρων που ακολούθησαν καθόρισε τη μοίρα αυτής της σπουδαίας βιβλιοθήκης. Η έλλειψη παιδείας και αγάπης για τα γράμματα οδήγησε την βιβλιοθήκη σε αφανισμό. Όταν ενισχύθηκε ο Χριστιανισμός τότε, οτιδήποτε είχε σχέση με την αρχαία γνώση ταυτιζόταν με την ειδωλολατρία και έπρεπε να καταστραφεί.

2.5 Η βιβλιοθήκη της Περγάμου

Το αντίπαλο δέος, η ανταγωνίστρια βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας ήταν η βιβλιοθήκη της Περγάμου⁹, που σχετίζεται με την ιστορία του οίκου των Ατταλιδών. Ο Φιλέταιρος, γιός του Αττάλου, διοικητής της ακρόπολης της Περγάμου (281-263 π.χ.) κληροδότησε στους ανεψιούς του Ευμένη και Άτταλο μια πλούσια ανεξάρτητη ηγεμονία. Οι διάδοχοι του Φιλέταιρου ανέπτυξαν πολιτιστική πολιτική και ανέδειξαν την Πέργαμο σε νέο πολιτιστικό κέντρο του ελληνικού κόσμου, όπου άκμασαν η φιλοσοφία, οι τέχνες, η επιστήμη και η φιλολογία μέχρι το 133 π.χ., όταν η Πέργαμος περιήλθε στην κυριαρχία των Ρωμαίων.

⁹ Ε. Σεμερτζάκη, «Ιστορία των Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα: σύντομη αναδρομή», Ίδρυμα Ευγενίδου, 19 Μαΐου 2006. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο:

http://eprints.rclis.org/12221/1/Semertzaki_History_of_Greek_libraries_lecture_May_2006.pdf . (Τελευταία πρόσβαση 22.6.2018) .σελ 11-12

Οι Ατταλίδες προσπάθησαν να προσελκύσουν, χωρίς επιτυχία, εξέχοντα μέλη του Μουσείου της Αλεξάνδρειας, όπως τον Αριστοφάνη τον Βυζάντιο. Προσήλκυσαν τελικά ένα στωικό φιλόσοφο τον Κράττη από τη Μαλλού της Κιλικίας, χωρίς να δημιουργηθεί σχολή με δασκάλους και μαθητές κατά τα πρότυπα της Αλεξάνδρειας. Υπήρχε όμως φιλολογική δραστηριότητα.

Ο Ευμένης Β' (197-159 π.χ.) θεωρείται ιδρυτής της βιβλιοθήκης της Περγάμου, που συγκέντρωσε παπύρινα βιβλία για να ικανοποιήσει τις φιλολογικές ανάγκες των λογίων. Έκτισε τη βιβλιοθήκη δίπλα στο μεγάλο ιερό της Αθηνάς στην ακρόπολη. Ο Κράτης ίσως βοήθησε τον βασιλιά στην οργάνωση και διοίκηση της βιβλιοθήκης. Η βιβλιοθήκη σχεδιάστηκε για να χρησιμοποιείται από το ευρύ κοινό, σε αντίθεση με την κλειστή κοινότητα των λογίων του Μουσείου και της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας. Και οι δύο βιβλιοθήκες κτίστηκαν κοντά σε ναό και πλησίον των βασιλικών ανακτόρων. Και οι δύο βιβλιοθήκες διεκδίκησαν βιβλία από τη βιβλιοθήκη του Αριστοτέλη. Ωστόσο, η βιβλιοθήκη της Περγάμου δεν έφτασε ποτέ σε μέγεθος και σε αίγλη εκείνη της Αλεξάνδρειας. Ο μόνος βιβλιοθηκονόμος που αναφέρεται ήταν ο Αθηνόδωρος ο Ταρσεύς, που το 70 π.χ. δέχθηκε πρόταση του Κάτωνα του νεότερου και πήγε στη Ρώμη.

2.6 Οι βιβλιοθήκες στην ύστερη αρχαιότητα και στη ρωμαϊκή εποχή

Κατά την ελληνιστική περίοδο υπήρχαν βιβλιοθήκες σε διάφορες πόλεις όπως στην Αθήνα στο γυμνάσιο Πτολεμαίων (με κατάλογο βιβλίων), στη Ρόδο, στην Έφεσο, στην Κω, στην Πάτρα, στους Δελφούς, στην Επίδαυρο (ιατρική βιβλιοθήκη, το Ασκληπιείον). Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στην ελληνική κοινωνία εξακολουθούσε να είναι σημαντικός¹⁰. Διασώζονται ελάχιστα στοιχεία για τις βιβλιοθήκες αυτές και ιδίως για την αρχιτεκτονική τους, ενώ χάθηκε το μεγαλύτερο τμήμα της βιβλιακής παραγωγής. Είναι πασιφανές όμως ότι οι άνθρωποι γνώριζαν να χρησιμοποιούν τις βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθήκες συχνά κτίζονταν κοντά στο «γυμνάσιον», στο πεδίο άθλησης των νέων της Αθήνας και συνδέονταν με τα εκπαιδευτικά κέντρα. Μετά την κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους το 146 π.Χ. πολλά βιβλία αλλά και Έλληνες μεταφέρθηκαν ως σκλάβοι μορφωμένοι (*servi literati*) στη Ρώμη. Η πρώτη βιβλιοθήκη της Ρώμης εγκαινιάστηκε από τον Asinius Pollio το 39 π.χ. υλοποιώντας επιθυμία του Ιουλίου Καίσαρα που είχε πεθάνει. Το 28 π.χ. ο Αύγουστος ίδρυσε την Παλατινή βιβλιοθήκη που επιβίωσε μέχρι το 191 μ.Χ. και τη βιβλιοθήκη της Οκταβίας το 80 μ.Χ. στο ναό του Δία. Στην εποχή της ακμής της υπήρχαν 28 δημόσιες βιβλιοθήκες στη Ρώμη. Οι βιβλιοθήκες ήταν διπλές (διπλοβιβλιοθήκες): οι γενικές συλλογές Ελλήνων κλασικών συγγραφέων (*bibliotheca graeca*) και οι συλλογές Λατίνων συγγραφέων (*bibliotheca latina*). Υπήρχαν αρκετές ιδιωτικές βιβλιοθήκες, προσιτές στο κοινό. Στη Ρώμη βέβαια η έμφαση ήταν στη λατινική γραμματεία, ενώ στην Αλεξάνδρεια στην ελληνική.

¹⁰ Ε. Σεμερτζάκη, «Ιστορία των Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα: σύντομη αναδρομή», Ίδρυμα Ευγενίδου, 19 Μαΐου 2006. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://eprints.rclis.org/12221/1/Semertzaki_History_of_Greek_libraries_lecture_May_2006.pdf. (Τελευταία πρόσβαση 22.6.2018). Σελ 12

Οι Ρωμαίοι αυτοκράτορες εκτός από τη Ρώμη, ίδρυσαν βιβλιοθήκες σε διάφορες πόλεις της αυτοκρατορίας. Στην εποχή του Αδριανού φημολογείται ότι είχε ιδρυθεί βιβλιοθήκη στην Κόρινθο, δίπλα σε γυμναστήριο. Στην εποχή του Τραϊανού υπήρχε στην Αθήνα η βιβλιοθήκη του Πανταίνου, νότια της στοάς του Αττάλου. Βρέθηκε επιγραφή ότι ο Τίτος Φλάβιος Πάνταινος χάρισε στην Πολιάδα Αθηνά, στον αυτοκράτορα Τραϊανό και στην πόλη των Αθηνών «τις εξωτερικές στοές, το περιστύλιο και τη βιβλιοθήκη με τα βιβλία και ολόκληρη την εσωτερική διακόσμηση». Το γεγονός τοποθετείται το 102 μ.Χ., αλλά δεν το αναφέρει ο ιστορικός Παυσανίας. Ο ίδιος ιστορικός αναφέρει στην Αθήνα την ύπαρξη της βιβλιοθήκης του Αδριανού, από την οποία σώζονται σήμερα αξιόλογα τμήματα. Ήταν ένα από τα αρχιτεκτονικά μνημεία που χάρισε ο αυτοκράτορας στην Αθήνα. Η βιβλιοθήκη βρίσκεται βόρεια της Ακρόπολης και της ρωμαϊκής αγοράς. Θεμελιώθηκε ίσως το 132 μ.Χ. Μαζί με τις γειτονικές αίθουσες ακροάσεων με μια μεγάλη αυλή, με στοές με 100 κίονες, τρεις εξέδρες στη βόρεια και τρεις στη νότια πλευρά για τους πνευματικούς περιπατητές, ανήκει σε σύμπλεγμα κτηρίων όπου μπορούμε να υποθέσουμε ότι λειτουργούσε «πανεπιστήμιο».

Τέλος η βιβλιοθήκη του Κέλσου στην Έφεσο είναι από τα καλύτερα διατηρημένα κτήρια βιβλιοθηκών. Ιδρύθηκε το 110 μ.Χ. ως ιδιωτικό ίδρυμα σε περίοδο ακμής της ρωμαϊκής επαρχίας της Εφέσου. Σήμερα σώζεται η διώροφη πρόσοψη. Ιδρυτής αναφέρεται ο Τιβέριος Ιούλιος Ακύλας Πολεμειανός προς τιμή του πατέρα του Τιβέριου Ιουλίου Κέλσου Πολεμειανού. Ο Ακύλας κληροδότησε το ποσό των 25.000 δηναρίων για να τοκίζονται και να αγοράζονται βιβλία, αλλά και να πληρώνεται το προσωπικό της βιβλιοθήκης. Ο Κέλσος ήταν Έλληνας που είχε το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη και κατατάσσονταν στην αυτοκρατορική αριστοκρατία. Κατά τις ανασκαφές της βιβλιοθήκης στη δεκαετία του 1970 ανακατασκευάστηκε η πρόσοψη με τρία θυραία ανοίγματα, πλαισιωμένα από τέσσερις δίστηλες παραστάσεις, όπου τοποθετήθηκαν τέσσερα αγάλματα που παρίσταναν τις αρετές του Κέλσου: η φρόνηση (Σοφία), η αξιοσύνη (Αρετή), η γνώση (Επιστήμη) και η σωφροσύνη (Εννοια).

2.7 Οι Βιβλιοθήκες στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία

Ο επόμενος σταθμός μας στην περιπλάνηση στην ιστορία των βιβλιοθηκών στην Ελλάδα είναι οι πρώτοι χριστιανικοί και οι βυζαντινοί χρόνοι. Μετά την πτώση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας καταστράφηκαν πολλά βιβλία από τις βιβλιοθήκες¹¹. Οι λόγοι για τους οποίους το βιβλίο δεν διακινήθηκε στους ρυθμούς των προηγούμενων χρόνων αναζητούνται στην προσπάθεια της Εκκλησίας να επιβάλει τη χριστιανική θρησκεία, εξοβελίζοντας έργα που θεώρησε ειδωλολατρικά¹². Τα κέντρα πώλησης των βιβλίων στον ρωμαϊκό κόσμο έπεσαν σε αδράνεια και η υψηλή τιμή πώλησης της περγαμηνής μείωσε τον ρυθμό κατασκευής βιβλίων. Οι διπλοβιβλιοθήκες του ελληνорωμαϊκού κόσμου συνέχισαν μέχρι τον 5ο και 6ο αι. μ.Χ. Έδωσαν τη θέση τους στις χριστιανικές βιβλιοθήκες (bibliothecae sacrae ή bibliothecae christianae).

¹¹ Ο.π. σελ 16

¹² Βλ Γιάννη Κορδάτου, Ακμή και Παρακμή του Βυζαντίου, εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1974, σ. 70

Οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες είχαν ενοριακές βιβλιοθήκες με βιβλία θεολογικά για την υποστήριξη της πίστης, όπως στην ενορία της Ρώμης και των Ιεροσολύμων. Από τις γνωστές βιβλιοθήκες που εμφανίζονται στους πρώτους χριστιανικούς χρόνους είναι η βιβλιοθήκη που ίδρυσε στα Ιεροσόλυμα τον 3ο αι. μ.Χ. ο επίσκοπος Αλέξανδρος. Η βιβλιοθήκη στην παραλιακή πόλη της Παλαιστίνης την Καισάρεια ήταν γνωστή μαζί με τη σχολή της. Ιδρυτής ήταν ο Ωριγένης, ο πιο σημαντικός χριστιανός θεολόγος της εποχής, που από το 231 μ.Χ. μετακόμισε από την Αλεξάνδρεια στην Καισάρεια. Το έργο του Ωριγένη Εξαπλά είναι μια εξάστηλη έκδοση της Βίβλου με το εβραϊκό κείμενο μεταφρασμένο σε πέντε γλώσσες. Το έργο αυτό προϋποθέτει για τον συγγραφέα τη χρήση βιβλιοθήκης με κέντρο αντιγραφών, καλλιγράφων και διορθωτών. Η βιβλιοθήκη άκμασε την εποχή του πρεσβυτέρου Παμφίλου (309 μ.Χ.) όταν η βιβλιοθήκη είχε 30.000 ρόλους και στη συνέχεια στην εποχή του Ευσέβιου που έγραψε την Εκκλησιαστική Ιστορία. Ο Ευσέβιος πήρε παραγγελία από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο να ετοιμάσει στο αντιγραφικό εργαστήριο 50 αντίγραφα της Βίβλου για τις εκκλησίες της Κωνσταντινούπολης. Τον 4ο αι. μ.Χ. επί επισκόπου Ευζώιου μεταγράφηκαν πολλοί παπύρινοι κύλινδροι σε περγαμινούς κώδικες για τη διάσωσή τους. Η βιβλιοθήκη της Καισάρειας ήταν εξίσου σημαντική για την εποχή της όσο η βιβλιοθήκη και του Μουσείου της Αλεξάνδρειας και επέζησε μέχρι το 637 μ.Χ., όταν κατέλαβαν οι Άραβες την Παλαιστίνη.

Για την υποστήριξη των φοιτητών και καθηγητών ιδρύθηκε η βιβλιοθήκη του Οικουμενικού Διδασκαλείου ή Ακαδημίας ή Παιδευτηρίου της Κωνσταντινούπολης που στεγάζονταν στο Τετραδίσιον Οκτάγωνον μαζί με το πανεπιστήμιο και επέζησε μέχρι τον Μεσαίωνα. Μετά το 425 μεταφέρεται από το Οκτάγωνο στο Καπιτώλιο και αργότερα επέστρεψε στον ίδιο χώρο, ενώ το 532 επί Ιουστινιανού δεν γίνεται λόγος για τη βιβλιοθήκη αυτή. Καταγράφεται επίσης η ύπαρξη της Πατριαρχικής Βιβλιοθήκης (617-618) στα κτήρια του Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης, με ιδρυτή τον Πατριάρχη Θωμά Α΄ με βιβλία εκκλησιαστικού δικαίου. Βιβλιοθήκες υπήρχαν επίσης στα Πατριαρχεία Αλεξανδρείας, Ιεροσολύμων, Ρώμης, Αντιόχειας και Νικομήδειας. Από τον 5ο αι. με την ανάπτυξη της χριστιανικής γραμματείας μέσα από τα συγγράμματα των Πατέρων της Εκκλησίας καθίσταται αναγκαία η ίδρυση άλλου είδους βιβλιοθηκών των μοναστηριακών σε εκκλησίες και μοναστήρια.

Από το τέλος του 8ου και τις αρχές του 9ου αι. συντελείται μια μεγάλη αλλαγή. Η μεγαλογράμματη γραφή μετατρέπεται σε μικρογράμματα, ενώ λίγο αργότερα εισάγεται το χαρτί ως γραφική ύλη και αντικαθιστά την περγαμηνή και τον παλαιότερο πάπυρο. Αυτή η αλλαγή συντέλεσε στη μείωση του αριθμού των σελίδων, επειδή τα κεφαλαία γράμματα καταλάμβαναν μεγαλύτερο χώρο. Εισάγεται επίσης η στίξη, ο τονισμός και ο χωρισμός των λέξεων και ταυτόχρονα αρχίζει η μεταγραφή των κειμένων στη μικρογράμματη γραφή. Το πρώτο χάρτινο χειρόγραφο στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία χρονολογείται το 1052, το χρυσόβουλο του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου του Μονομάχου για τη Λαύρα. Το πρώτο χρονολογημένο αραβικό χειρόγραφο σε χαρτί είναι του 866.

Για την εποχή των Κομνηνών έχουμε διακίνηση του βιβλίου και βιβλιοθήκες, τις οποίες φαίνεται ότι χρησιμοποίησαν συγγραφείς όπως η Άννα Κομνηνή (1083-1147) για να γράψει την Αλεξιάδα και ο Ιωάννης Τζέτζης (1110-1185), διευθυντής κάποιας σχολής στην Κωνσταντινούπολη για να γράψει το έργο του Ιστορίαι με αποσπάσματα από αρχαίους και βυζαντινούς συγγραφείς. Τον 12ο αι. στις σημαντικές ιδιωτικές βιβλιοθήκες αναφέρεται

εκείνη του βιβλιόφιλου Ευσταθίου, αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης. Το 1204 με την επέλαση των Σταυροφόρων χριστιανών καταστράφηκαν οι περισσότερες βιβλιοθήκες από πυρκαϊές και λεηλασίες. Μετά το 1204 συγκροτήθηκαν τρία κράτη: το κράτος των Κομνηνών με πρωτεύουσα την Τραπεζούντα, το δεσποτάτο της Ηπείρου, το κράτος της Νίκαιας, ως νόμιμος κληρονόμος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ο αυτοκράτορας Ιωάννης Γ' Δούκας Βατάτζης (1222-1254) ίδρυσε βιβλιοθήκη στη Νίκαια. Ο διάδοχός του Θεόδωρος Β' Λάσκαρης (1254- 1258) ίδρυσε σχολή που είχε δημόσια δανειστική βιβλιοθήκη και επί Μιχαήλ Παλαιολόγου το 1261 επανασυστάθηκε η αυτοκρατορική βιβλιοθήκη.

Η δεινή οικονομική κατάσταση στην οποία περιήλθε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία μετά τις Σταυροφορίες κατέστησε το βιβλίο είδος πολυτελείας¹³. Ήδη από τον 10ο αι. η περγαμηνή που προερχόταν από τη Μικρά Ασία, είχε υψηλό κόστος και άρχισε να σπανίζει. Αλλά και ο βαμβάκενιος χάρτης (από την πόλη Βαμβύκη κοντά στον Ευφράτη ποταμό) δεν είχε ιδιαίτερα διαδοθεί. Επομένως ήταν ακριβός προτού το χαρτί διαδοθεί ευρέως στη Δύση. Αποτέλεσμα αυτών ήταν να αυξηθεί το κόστος της αντιγραφής, αλλά και οι αντιγραφείς έπαιρναν υψηλές αμοιβές. Μετά την ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης το 1261 ορισμένα μοναστήρια χρησιμοποιούνταν ως κέντρα ανωτέρων σπουδών με σημαντικές βιβλιοθήκες, όπως η Μονή του Ακατάληπτου που ιδρύθηκε το 1270, όπου δίδαξε και ο Μάξιμος Πλανούδης. Στην αυτοκρατορική Μονή της Χώρας ιδρύθηκε σπουδαία βιβλιοθήκη. Η βιβλιοθήκη στεγαζόταν σε χωριστό κτήριο όπου είχαν συγκεντρωθεί βιβλία από πολλά μέρη της αυτοκρατορίας και είχαν καταλογογραφηθεί. Για τη συντήρηση και διαφύλαξη των βιβλίων ο Μάξιμος Πλανούδης έκανε την πρόταση ο βιβλιοφύλακας να λογοδοτεί στον πρωτοβεστιάριο ή απευθείας στον αυτοκράτορα για να έχει μεγαλύτερες ευθύνες και να διασφαλίζεται η συντήρηση των βιβλίων. Ο Θεόδωρος Μετοχίτης συνέχισε το έργο του προκατόχου του και κατόρθωσε να διατηρηθεί η βιβλιοθήκη ανέπαφη. Η Μονή του εν τη Πέτρα λειτούργησε ως ανώτερο πνευματικό ίδρυμα με σχολές και ονομάστηκε Καθολικό Μουσείο. Εκεί δίδαξε μεταξύ άλλων ο Γεώργιος Σχολάριος που διετέλεσε πρύτανης (1425-1448). Προς το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας η αναγέννηση των γραμμάτων συνεχίζεται στη Δύση, κυρίως στην Ιταλία με τη μεταφορά βιβλίων, κωδίκων και λογίων. Σημαντικός ήταν ο ρόλος των μοναστηριακών βιβλιοθηκών για τη διάσωση του βυζαντινού πολιτισμού¹⁴. Οι Βυζαντινοί υπήρξαν οι θεματοφύλακες της κλασικής ελληνικής γραμματείας, της αρχαίας ελληνικής σκέψης, αλλά και πρωτοπόροι του ανθρωπιστικού κινήματος. Έχουμε απεικονίσεις των

¹³ Βλ John Julius Norwich, Σύντομη Ιστορία του Βυζαντίου, μετάφραση Δ. Κωστελένος, εκδόσεις Γκοβόστη, Αθήνα 1999, σ.88

¹⁴ Στο σημείο αυτό ο Θεόδωρος Α. Νημάς παραθέτει « Το 825 ο Θεόδωρος Στουδίτης στη Μονή Στουδίου περιέγραφε τα καθήκοντα του βιβλιοθηκονόμου. Οκτώ άρθρα από τους κανόνες που θέσπισε αφορούσαν την πειθαρχία στο αντιγραφικό εργαστήριο με διευθυντή τον πρωτοκαλλιγράφο, ενώ τιμωρούνταν όποιος παραποιούσε το κείμενο που αντέγραφε. Υπεύθυνος για τα βιβλία ήταν ο βιβλιοφύλαξ. Υπήρχε δανεισμός βιβλίων από το πρωί ως το βράδυ, ενώ προβλέπονταν τιμωρίες για όποιον δεν φρόντιζε για την καλή κατάσταση του βιβλίου που είχε δανειστεί και για όποιον δεν το επέστρεφε. Κυρώσεις επιβάλλονταν στον βιβλιοφύλακα που άφηνε ατάκτως στοιβαγμένα βιβλία, δεν τα τακτοποιούσε και δεν τα ξεσκόνιζε. Σημαντικός ήταν ο ρόλος των μοναστηριακών βιβλιοθηκών για τη διάσωση του βυζαντινού πολιτισμού. Οι Βυζαντινοί υπήρξαν οι θεματοφύλακες της κλασικής ελληνικής γραμματείας, της αρχαίας ελληνικής σκέψης, αλλά και πρωτοπόροι του ανθρωπιστικού κινήματος. » Θεόδωρος Α. Νημάς(2010), Ο διαχρονικός ρόλος των βιβλιοθηκών και η βιβλιοθήκη του 1ου Γυμνασίου Πύλης Τρικάλων, Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: https://www.trikalanews.gr/arthra_apoceis_epistoles/o_diachronikos_rolos_ton_biblio8ikon_kai_i_biblio8iki_tou_1ou_gumnasiou_pulis_trikalon_.html (Τελευταία πρόσβαση 6.10.2018).

Ευαγγελιστών κατά τη συγγραφή των Ευαγγελίων τους με παράσταση βιβλίων, αλλά όχι μοναχών ή λαϊκών βιβλιογράφων.

2.8 Οι βιβλιοθήκες μετά την άλωση της πόλης.

Μετά το 1204, αλλά κυρίως μετά την Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 υπήρχε μια έντονη κινητικότητα προς τη Δύση. Το ενδιαφέρον ήταν έκδηλο για τη συλλογή, με κάθε θυσία, κειμένων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων με αγορά, αντιγραφή, αρπαγή, ακόμα και κλοπή. Έτσι εξηγείται γιατί μεγάλες βιβλιοθήκες της Δύσης (Παρίσι, Βατικανό, Οξφόρδη, Μαδρίτη, Βιέννη) που ιδρύθηκαν μετά τον 15ο αι. διατηρούν μέχρι σήμερα πλήθος ελληνικών χειρογράφων. Πολλά από τα χειρόγραφα και βιβλία που οδηγήθηκαν στη Δύση, αποτέλεσαν τα πρώτα σπέρματα της Αναγέννησης. Μετά την Άλωση οι Τούρκοι διασκόρπισαν τα βιβλία από τις βιβλιοθήκες, κατέστρεψαν ένα μέρος των συλλογών αφαιρώντας τα χρυσά και αργυρά στολίσματα από τις βιβλιοδεσίες των βιβλίων¹⁵. Ορισμένες ιδιωτικές βιβλιοθήκες εξακολουθούσαν να λειτουργούν. Οι Έλληνες λόγιοι που έφυγαν στη Δύση, πήραν μαζί τους χειρόγραφα και κώδικες. Έτσι διέσωσαν από την καταστροφή τα πολύτιμα αυτά κείμενα με τα έργα των Ελλήνων συγγραφέων και των Πατέρων της Εκκλησίας, μεταλαμπαδεύοντας τον ελληνικό πολιτισμό στη Δύση. Στη Μαρκεσική Βιβλιοθήκη της Βενετίας και στη Λαυρεντιανή Βιβλιοθήκη της Φλωρεντίας σώζονται μέχρι σήμερα 27 εκατοντάδες ελληνικά χειρόγραφα. Οι λόγιοι Έλληνες στην Ιταλία δίδαξαν τη μελέτη των κλασικών συγγραφέων σε Ακαδημίες και πανεπιστήμια (ο Βησσαρίωνας, μητροπολίτης Νίκαιας, θεολόγος και φιλόσοφος: 1403-1472, Γεώργιος Πλήθων Γεμιστός, Μάρκος Μουσούρος). Στην Ιταλία ιδρύθηκαν σχολεία, όπως το Ελληνικό Γυμνάσιο της Ρώμης (1514-1521) από τον φιλέλληνα Πάπα Λέοντα Ι΄ για την εκπαίδευση των παιδιών των Ελλήνων και έγιναν φυτώρια της ανθρωπιστικής παιδείας.

Τον 15ο αι. με την εφεύρεση της τυπογραφίας από τον Ιωάννη Γουτεμβέργιο έγιναν εκδόσεις και μεταφράσεις Ελλήνων συγγραφέων της κλασικής φιλολογίας από τον Άλδο Μανούτιο. Το πρώτο βιβλίο που τυπώθηκε ήταν η Βίβλος το 1455 στη Μαγεντία στο τυπογραφείο που ίδρυσε ο Γουτεμβέργιος από τη Γερμανία¹⁶. Το πρώτο ελληνικό βιβλίο που τυπώθηκε στη Βενετία ήταν η γραμματική (Ερωτήματα) του Μανουήλ Χρυσολωρά το 1471, που χρησιμοποιήθηκε ως εγχειρίδιο για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους Ιταλούς. Την ίδια εποχή υπήρχαν ελληνικά τυπογραφεία στη Βενετία, όπως του κρητικού Ζαχαρία Καλλ(ι)έργη. Από το 1476-1600 τυπώθηκαν 620 βιβλία από Έλληνες εκδότες με έργα αρχαίων συγγραφέων, γραμματικές, επιστημονικές μελέτες και θρησκευτικά βιβλία. Γραφείς

¹⁵ Ε. Σεμερτζάκη, «Ιστορία των Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα: σύντομη αναδρομή», Ίδρυμα Ευγενίδου, 19 Μαΐου 2006. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: http://eprints.rclis.org/12221/1/Semertzaki_History_of_Greek_libraries_lecture_May_2006.pdf. (Τελευταία πρόσβαση 6.10.2018) .σελ 26-30

¹⁶ Η τελική επιτυχία για την αξιοποίηση της εφεύρεσής του ήρθε με την εκτύπωση, το 1455, της Βίβλου των 42 γραμμών στα λατινικά, σε 180 αντίτυπα, τα περισσότερα σε κοινό χαρτί και μερικά σε χαρτί εξαιρετικής ποιότητας (vellum), μία αισθητικά άριστη τυπογραφική εργασία, αν και αποτελεί μόλις το πρώτο τυπογραφικό προϊόν του. Είναι ευρέως γνωστή ως η Βίβλος του Γουτεμβέργιου. Αποτελεί το πρώτο βιβλίο μαζικής παραγωγής, που για πολλούς είναι το καλύτερο και αρτιότερο τεχνικά βιβλίο που τυπώθηκε ποτέ.

και καλλιγράφοι από μονές της Κωνσταντινούπολης, της Θεσσαλονίκης, της Κέρκυρας, του Μυστρά και της Κρήτης μετέφεραν τα χειρόγραφα στη Δύση, όπου συνέχιζαν να ασκούν την τέχνη των αντιγραφών κωδίκων σε βιβλιοθήκες και σε τυπογραφεία. Στην Κωνσταντινούπολη διατηρήθηκαν μετά την Άλωση ,βιβλιοθήκες όπως της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης, της Μεγάλης του Γένους Σχολής, του Παναγίου Τάφου στο Φανάρι με χειρόγραφα και του Φιλολογικού Συλλόγου. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η Πατριαρχική Ακαδημία ή Σχολή στην Κωνσταντινούπολη αποτελούσε εκπαιδευτικό κέντρο του Ελληνισμού από τον 16ο αι. Στον πατριαρχικό θρόνο εμφανίζονταν φωτισμένες μορφές όπως ο μοναχός Γεννάδιος (Γεώργιος Σχολάριος) που ορίστηκε Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης το 1454 από τον Μωάμεθ Β' τον Πορθητή. Στην Πατριαρχική Σχολή επιφανείς λόγιοι δίδασκαν αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματεία, φιλοσοφία και μαθηματικά.

Σε τυπογραφεία της Βιέννης και της Τεργέστης δημοσιεύτηκαν πολλά ελληνικά βιβλία, όπως τα έργα του Ρήγα Φεραίου (1757-1798), αλλά και στο Παρίσι όπου έκανε έντονη την παρουσία του ο Αδαμάντιος Κοραής. Οι ιδέες που μετέφεραν οι λόγιοι αυτοί, συνέβαλλαν αποφασιστικά στην πνευματική αναγέννηση του έθνους, ανέβασαν το μορφωτικό επίπεδο των υποδούλων Ελλήνων και συνέλεξαν στην αύξηση του αριθμού των σχολείων. Λόγιοι όπως ο Κύριλλος Λούκαρης που φοίτησε στο πανεπιστήμιο της Πάδοβα στην Ιταλία, έγινε οικουμενικός πατριάρχης το 1620 και ίδρυσε το 1627 το πρώτο τυπογραφείο στην Κωνσταντινούπολη. Ο Θεόφιλος Κορυδαλέας, αριστοτελικός φιλόσοφος, διευθυντής της Πατριαρχικής Ακαδημίας, αναμορφώνοντας το διδακτικό πρόγραμμα, εξύψωσε τη σχολή σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Ο Αδαμάντιος Κοραής (1748-1833) που είχε εκπαιδευτεί σε ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, φρόντισε με τα συγγράμματά του να μεταδώσει στην Ελλάδα τα πνευματικά επιτεύγματα της Ευρώπης. Κατά τον 18ο αι. ο κλήρος συνέλεξε επίσης στη διατήρηση της εθνικής συνείδησης και της ιδέας του Ελληνισμού. Ο Κοσμάς ο Αιτωλός (1714-1779) που σπούδασε στην Πατριαρχική Ακαδημία, δίδαξε σε όλη την Ελλάδα την αξία της παιδείας. Ο Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806), ως οπαδός του διαφωτισμού δίδαξε στην Ελλάδα φυσικές επιστήμες και μαθηματικά.

2.9 Μετά τον διαφωτισμό

Φθάνοντας στον 19ο αι. οι δημόσιες βιβλιοθήκες κάνουν την εμφάνισή τους στην Ευρώπη, με την έννοια της γενικής συλλογής την οποία οποιοσδήποτε μπορεί να επισκεφθεί και να χρησιμοποιήσει. Τον 19ο και τον 20ο αι. οι βιβλιοθήκες ακολουθούν τη λογοτεχνική παραγωγή και την εξέλιξη της επιστημονικής έρευνας. Υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον για μελέτη και έρευνα. Νέα αντίληψη υπάρχει για τις υποχρεώσεις της βιβλιοθήκης ως δημόσιο ίδρυμα από τον 20ο αιώνα. Πρωτοπόρος της τάσης αυτής ήταν ο Antonio Panizzi, διευθυντής του British Museum, που όρισε ως στόχο της βιβλιοθήκης τη δημιουργία ενός κέντρου για τη διάδοση της γνώσης και του πολιτισμού. Οι ειδικές βιβλιοθήκες είναι περιορισμένες σε θεματική κάλυψη και σε κατηγορίες χρηστών. Τον Νοέμβριο 1824 με εγκύκλιο που εξέδωσε η κοινότητα των Αθηνών πληροφορούσε τους κατοίκους ότι εκτός από τη λειτουργία σχολείων προβλεπόταν να λειτουργήσει «βιβλιοθήκη δημόσιος» στο τζαμί της Κολώνας. Στο Πρότυπο και Κεντρικό Σχολείο της Αίγινας¹⁷ που ίδρυσε ο Ι. Καποδίστριας το 1829

¹⁷ Πρωτολειτούργησε τον Ιανουάριο του 1830. Στεγάσθηκε αρχικά στο οίκημα όπου παλαιότερα συνεδρίαζε το "Πανελλήνιον" και στη συνέχεια απέκτησε δικό του κτίριο, το "Εϋνάρδειο", το οποίο κατασκευάστηκε με τη

λειτουργούσε για τις ανάγκες των σπουδαστών μέσα στον περίβολο του ορφανοτροφείου αξιόλογη βιβλιοθήκη και «τυπογραφία» όπου τυπώνονταν τα βιβλία για τις ανάγκες του Σχολείου. Στη βιβλιοθήκη άρχισαν να συγκεντρώνονται παλαιά χειρόγραφα με εντολή του Καποδίστρια για να περισωθούν από την «αγνωστίαν και βαρβαρότητα των κατόχων». Ο Διαφωτισμός μεταδόθηκε μέσω των παροικιών και στον υπόδουλο Ελληνισμό, με κάποια όμως καθυστέρηση λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που επικρατούσαν στις τουρκοκρατούμενες ελληνικές περιοχές¹⁸. Η μεταβολή των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών επέτρεψε στη συνέχεια τη δημιουργία στον ελληνικό χώρο, κατά την περίοδο 1750-1821, ενός πνευματικού κινήματος ανάλογου του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, που ονομάστηκε Νεοελληνικός διαφωτισμός. Αναπτύχθηκε και εδώ έντονη πνευματική δραστηριότητα γύρω από θεμελιώδεις ιδέες όπως ελευθερία, δικαιοσύνη, ανεξιθρησκία, αρετή, επιστήμη, με αντικειμενικό σκοπό το φωτισμό των υπόδουλων Ελλήνων, ώστε αυτοί να διεκδικήσουν την απελευθέρωσή τους. Παράλληλα εκείνο το διάστημα ιδρύθηκαν σχολεία, εκδόθηκαν βιβλία, μελετήθηκαν οι θετικές επιστήμες.

Οι ιδεολογικοί προσανατολισμοί των φορέων του Διαφωτισμού στον ελληνικό χώρο έχουν μεγάλο εύρος και εκτείνονται από την προσκόλληση σε παραδοσιακές αξίες μέχρι την πλήρη αποδοχή των ευρωπαϊκών ιδεών. Σημαντικοί εκπρόσωποι του Νεοελληνικού Διαφωτισμού είναι μεταξύ άλλων ο Ευγένιος Βούλγαρις, ο Ιώσηπος Μοισιόδακας, οι συγγραφείς της Νεωτεριστικής Γεωγραφίας Δανιήλ Φιλιππίδης και Γρηγόριος Κωνσταντάς, ο Άνθιμος Γαζής και ο ανώνυμος συγγραφέας της Ελληνικής Νομαρχίας. Κορυφαίοι όμως αναδείχθηκαν ο Ρήγας Βελεστινλής και ο Αδαμάντιος Κοραής.

Ο Ρήγας Βελεστινλής ή Φεραίος (1757-1798) επιδιώκει μέσα από το μεταφραστικό και το πρωτότυπο συγγραφικό του έργο να καταστήσει τους Έλληνες κοινωνούς της δυτικής σκέψης και να τους προετοιμάσει για τη διεκδίκηση της ελευθερίας τους. Χαρακτηριστικό από την άποψη αυτή είναι το έργο του Φυσικής Απάνθισμα, με το οποίο προσπαθεί να εμψυχήσει στους συμπατριώτες του την ορθολογική σκέψη μέσω των φυσικών επιστημών. Εμπνευσμένος από τον άνεμο της ελευθερίας που πνέει στην Γαλλία και τη δυτική Ευρώπη στα τέλη του 18ου αιώνα, τυπώνει μια σειρά από χάρτες, μεταξύ των οποίων και τη Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος, όπου δείχνει παρουσιαστικά την έκταση και την ακτινοβολία του Ελληνισμού, καθώς και βιβλία με πατριωτικό περιεχόμενο. Ο Ρήγας οραματιζόταν κοινή εξέγερση όλων των βαλκανικών λαών εναντίον του δυνάστη και την ίδρυση μιας παμβαλκανικής Ελληνικής Δημοκρατίας. Τρία έτη μετά την έκδοση της Χάρτας, ο Άνθιμος Γαζής επιμελήθηκε μίας νεώτερης έκδοσής της, μικρότερων διαστάσεων, με την ονομασία Πίναξ γεωγραφικός της Ελλάδος.

Σημαντικές ελληνικές βιβλιοθήκες που χτίστηκαν στην Ελλάδα και βοήθησαν στην εξέλιξη του πνεύματος και των γραμμάτων είναι η Εθνική βιβλιοθήκη, η κεντρική βιβλιοθήκη του Δήμου Αθηνών, η βιβλιοθήκη του Δήμου Πειραιά, η βιβλιοθήκη Μεγάρου μουσικής.

χρηματική συνδρομή του Ελβετού τραπεζίτη και προσωπικού φίλου του Καποδίστρια Eynard σε χώρο που παραχώρησε στο κράτος η κοινότητα της Αίγινας. Δεχόταν μαθητές ηλικίας 13 -16 ετών που είχαν ολοκληρώσει τις σπουδές τους στα δευτεροβάθμια σχολεία και σχεδόν όλοι ήταν υπότροφοι της κυβέρνησης. Η φοίτηση ήταν ζετής, τα μαθήματα κυρίως θεωρητικής κατεύθυνσης και ο τρόπος της οργάνωσής του απέβλεπε στην υπαγωγή και όσων ομοειδών σχολείων θα ιδρύονταν στο μέλλον στις ίδιες διατάξεις. Στο σχολείο δίδαξαν περίφημοι δάσκαλοι της εποχής, όπως ο Γ. Γεννάδιος, ο Ι. Βενθύλος, ο Κ. Κοκκινάκης, ο Αν. Ερκουλίδης κ.α. βλ πληροφορίες για το κεντρικό σχολείο Αίγινας διαθέσιμο στο http://1lyk-peir-gennad.att.sch.gr/old/Folders/history/central_school.htm (τελευταία πρόσβαση 6. 10. 2018)

¹⁸ Βλ Μ. Μιρασγέζη, Νεοελληνική λογοτεχνία, πρώτος τόμος, Αθήνα 1978, 294.

Επιπρόσθετα, η βιβλιοθήκη της βουλής των Ελλήνων, η Γεννάδιος βιβλιοθήκη , η βιβλιοθήκη του τεχνικού επιμελητηρίου Ελλάδος και η Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου.

Στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών στην Ελλάδα συμβάλλουν εξαιρετικά οι δύο σχολές βιβλιοθηκονομίας των ΤΕΙ (Αθήνας και Θεσσαλονίκης) και το τμήμα Βιβλιοθηκονομίας και Αρχειονομίας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Το 1961 ιδρύθηκε η ΧΕΝ όπου εκπαιδεύτηκαν οι πρώτοι βιβλιοθηκονόμοι. Το 1977 ιδρύθηκε το ΚΑΤΕΕ Αθηνών και το 1981 το ΚΑΤΕΕ Θεσσαλονίκης. Το 1983 αυτές οι δύο Σχολές Βιβλιοθηκονομίας έγιναν ΤΕΙ. Τέλος το 1993 ιδρύθηκε η Σχολή Αρχειονομίας και Βιβλιοθηκονομίας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Οι βιβλιοθήκες στην Ελλάδα γνώρισαν ιδιαίτερη άνθιση τα τελευταία (1994-1999, 2000-2006, 2007-) χρόνια με την οικονομική ενίσχυση που προέρχεται από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης. Ιδιαίτερα επωφελήθηκαν οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, ωστόσο σημειώνεται αρκετή πρόοδος και στα άλλα είδη βιβλιοθηκών. Επομένως βιβλιοθήκες και πολιτισμός είναι αλληλεξαρτώμενες έννοιες δια μέσω των αιώνων. Αυτό αποδεικνύεται και σήμερα με την έμφαση που δίδεται στη συσχέτιση των ιδρυμάτων που λειτουργούν ως φορείς πολιτισμού, δηλαδή αρχεία, βιβλιοθήκες και μουσεία. Είναι η ίδια ιδέα σε σύγχρονη έκφανση.

Κεφάλαιο 3ο

Κώδικας δεοντολογίας στις βιβλιοθήκες και κανόνες ηθικής

3.1 Εισαγωγή στα θεμελιώδη δικαιώματα

Το σημερινό περιβάλλον, μέσα στο οποίο οι βιβλιοθήκες έχουν υπόσταση και ρόλο, έρχεται αντιμέτωπο με πολλές και διαφορετικές προκλήσεις. Οι προκλήσεις αυτές έχουν να κάνουν κυρίως με την επαγγελματική συμπεριφορά και αξίες, τους κώδικες και τα διλήμματα ηθικής, καθώς επίσης και την κοινωνική ευθύνη των βιβλιοθηκών στην προάσπιση της ελεύθερης

πρόσβασης στην πληροφορία και στην ελευθερία της έκφρασης. Η σπουδαιότητα της ελεύθερης πρόσβασης στην πληροφορία, ως βασικό στοιχείο της πνευματικής ελευθερίας, έχει αναγνωριστεί επίσημα από διάφορους Διεθνείς Οργανισμούς, Ενώσεις και Κράτη, τα οποία και έχουν προβεί σε διακηρύξεις, δηλώσεις και νομοθετικές ρυθμίσεις. Ήδη μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών μέσω της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (άρθρο 19) αναφέρει ότι: «Καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης, που σημαίνει το δικαίωμα να μην υφίσταται δυσμενείς συνέπειες για τις γνώμες του, και το δικαίωμα να αναζητεί, να παίρνει και να διαδίδει πληροφορίες και ιδέες, με οποιοδήποτε μέσο έκφρασης, και από όλο τον κόσμο» (United Nations, Office of the High Commissioner for Human Rights 2005).¹⁹

Αντίστοιχα, ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρει (άρθρο 11, παραγρ. 1) ότι: «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία γνώμης και την ελευθερία λήψης ή μετάδοσης πληροφοριών ή ιδεών, χωρίς την ανάμειξη δημοσίων αρχών και αδιακρίτως συνόρων» (Ευρωπαϊκή Ένωση 2000). Το 1997, η Διεθνής Ομοσπονδία Ενώσεων Βιβλιοθηκονόμων (IFLA) ιδρύει την επιτροπή FAIFE (Free Access to Information and Freedom of Expression), προκειμένου να εκφράσει τις απόψεις της παγκόσμιας βιβλιοθηκονομικής κοινότητας στα θέματα που άπτονται της ελευθερίας της πληροφόρησης και της έκφρασης και να αντιπροσωπεύσει τις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ηθική του επαγγέλματος της βιβλιοθηκονομίας. Δύο χρόνια αργότερα, η Επιτροπή διακηρύσσει την 4 ισότητα στο δικαίωμα της πρόσβασης στη γνώση και την ελευθερία της έκφρασης, καθώς επίσης και το ρόλο που οι βιβλιοθήκες και το προσωπικό τους έχουν στην προάσπιση τόσο των δικαιωμάτων αυτών, όσο και στη διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων των χρηστών τους (International Federation of Library Association & Institutions/ Freedom of Access to Information and Freedom of Expression 1999). Η διεθνής βιβλιογραφία αναφέρεται στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών και τις κοινωνικές και τεχνολογικές αλλαγές που αυτό δέχεται. Επισημαίνει το ρόλο που οι βιβλιοθήκες καλούνται να διαδραματίσουν στην προάσπιση της ισότιμης πρόσβασης στην πληροφορία και πνευματική ελευθερία, στις επαγγελματικές αξίες και ηθικές αρχές του επαγγέλματος. Η νομοθεσία USA Patriot Act που ακολούθησε την τρομοκρατική επίθεση της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 και οι επιπτώσεις της στην πνευματική ελευθερία και στο απόρρητο των προσωπικών δεδομένων των χρηστών των βιβλιοθηκών, έχει προκαλέσει τεράστια ανησυχία στην παγκόσμια βιβλιοθηκονομική κοινότητα.

Το 2002, η IFLA στη Διακήρυξη της Γλασκόβης τονίζει το ρόλο των βιβλιοθηκών και των υπηρεσιών πληροφόρησης στην προστασία του απορρήτου των χρηστών τους, όσον αφορά στις πληροφοριακές πηγές που αναζητούν, ανακτούν και δανείζονται (International Federation of Library Association & Institutions/Freedom of Access to Information and

-
- ¹⁹ • Παπαδόπουλος, Δημήτρης & Φίλη, Ελένη. (2008). Τα ηθικά ζητήματα στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://users.ionio.gr/~toraki/infosci_met/infosci_met0708_ergasies/8_Environments_Papa_dopoulos_Fili.pdf

Freedom of Expression 2002). Επίσης, στη Διακήρυξη των Αρχών του Διαδικτύου, η IFLA αναφέρει ότι οι βιβλιοθήκες και οι υπηρεσίες πληροφόρησης οφείλουν να προασπίζουν το δικαίωμα των χρηστών να αναζητούν πληροφορίες της επιλογής τους, σεβόμενες το απόρρητο της έρευνας που αυτοί κάνουν μέσω του Διαδικτύου (International Federation of Library Association & Institutions/Freedom of Access to Information and Freedom of Expression 2002).

Στη χώρα μας, η αναθεώρηση του Συντάγματος το 2001, μέσω του άρθρου 5Α κατοχυρώνει τα δικαιώματα στην πληροφόρηση και την Κοινωνία της 5 Πληροφορίας, ορίζοντας ότι: «Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως ο νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο, μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφαλείας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων» (Λοβέρδος 2006). Είναι ξεκάθαρο πως τα ηθικά και κοινωνικά ζητήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι βιβλιοθήκες σήμερα είναι πολλά, ποικίλα και άρρηκτα συνδεδεμένα μεταξύ τους.

3.2 Προάσπιση της ελευθερίας

Οι βιβλιοθηκονόμοι οφείλουν να εξασφαλίζουν το μέγιστο βαθμό ελευθερίας πρόσβασης του χρήστη στις πηγές της βιβλιοθήκης, επιδεικνύοντας ανοχή στις πολιτικές, ηθικές και θρησκευτικές πληροφοριακές του ανάγκες, σεβόμενοι όμως ταυτόχρονα τους περιορισμούς της διοίκησης ή του νόμου ως προς την ανάπτυξη της συλλογής. Κάθε χρήστης έχει δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό που ανταποκρίνεται στις πληροφοριακές, πολιτιστικές και εκπαιδευτικές του ανάγκες.²⁰ Η συλλογή της βιβλιοθήκης πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πληρέστερη καλύπτοντας ευρύ 7 φάσμα αντιλήψεων και ο βιβλιοθηκονόμος να αποφεύγει συνειδητές προκαταλήψεις στην επιλογή του υλικού, ώστε οι πληροφοριακές ανάγκες των χρηστών να καλύπτονται ισότιμα. Επιπλέον, η βιβλιοθήκη οφείλει να εφαρμόζει δίκαιη πολιτική στην κυκλοφορία του υλικού της (δανεισμός) και ισότιμη παροχή υπηρεσιών προς τους χρήστες της. Κάποιες φορές η δέσμευσή τους ως προς την ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία μπορεί να συγκρούεται με την αποστολή τους να προστατεύουν και να συντηρούν τα αντικείμενα που είναι στη φροντίδα τους. Όταν οι αξίες αυτές έρχονται σε σύγκρουση, οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει, σε κάθε περίπτωση, να χρησιμοποιήσουν την εμπειρία και την κρίση τους, ώστε να επιτύχουν την καλύτερη δυνατή λύση, έχοντας πάντα υπόψη τους ότι η ουσία των ειδικών συλλογών αφορά και τις μελλοντικές γενιές.

²⁰ Ο.π. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο:
https://users.ionio.gr/~toraki/infosci_met/infosci_met0708_ergasies/8_Environments_Papadopoulos_Fili.pdf

3.3.1 Λογοκρισία

Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας, στενά συνδεδεμένη με την αρχή της ελευθερίας της έκφρασης, είναι αναμφισβήτητη διεθνώς. Στην Οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρ. 19) δηλώνεται ότι ο καθένας έχει το δικαίωμα στην ελευθερία της γνώμης και της έκφρασής του, ενώ το δικαίωμα συμπεριλαμβάνει της αναζήτησης και της λήψης πληροφοριών μέσω οποιουδήποτε μέσου, ανεξαρτήτως συνόρων, στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών, άρ. 10, δηλώνεται ότι ο καθένας έχει το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασής του, το οποίο περιλαμβάνει την ελευθερία της γνώμης, της λήψης και της μμετάδοσης πληροφοριών και ιδεών χωρίς ανάμιξη δημόσιας εξουσίας και ανεξάρτητα από σύνορα. Στο ελληνικό Σύνταγμα, προστατεύονται οι ίδιες ελευθερίες (βασικό, το άρ. 14Σ), όπως και στα Συντάγματα άλλων χωρών. Η ελευθερία της πληροφόρησης επίσης έχει αναχθεί σε βασική συνταγματική αρχή στην Ελλάδα (Σ5Α παρ. 1 και 22), δεσμεύοντας όχι μόνο το κράτος, αλλά και τους ιδιώτες, στις έννομες σχέσεις στις οποίες προσιδιάζει το ατομικό αυτό δικαίωμα στην πληροφορία. Ειδικά για τη λογοκρισία και τη βιβλιοθηκονομία, κατά τον ελληνικό Κώδικα Λειτουργίας δημοσίων Βιβλιοθηκών ορίζεται ήδη στο άρθρο 1 ότι «η βιβλιοθήκη προωθεί χωρίς πολιτικές, φυλετικές ή άλλες διακρίσεις τη γνώση, την πληροφορία, την εκπαίδευση και τον πολιτισμό (αρχή που αφορά, βέβαια, την συνταγματική αρχή της ισότητας, αλλά και την ελεύθερη πρόσβαση στην πληροφορία)²¹.

Από την άλλη μεριά, δεν υπάρχει μέσα στον Κανονισμό αυτό ρητά εγγεγραμμένη η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας, όπως αυτή που βλέπουμε πχ στον Κώδικα δεοντολογίας της Ένωσης Αφρικανικών Βιβλιοθηκών (American Library Association, δεύτερη αρχή).²² Η Ένωση Αμερικανικών Βιβλιοθηκών αναφέρεται σταθερά στο δικαίωμα κάθε ατόμου να ζητά και να λαμβάνει πληροφορίες από όλες τις διαφορετικές απόψεις για κάθε θέμα χωρίς περιορισμό, ενώ προβλέπει την ελεύθερη πρόσβαση σε κάθε έκφραση ιδεών, μέσω των οποίων όλες οι πλευρές ενός ζητήματος, κινήματος ή αγώνα περιγράφονται, χωρίς περιορισμούς. . Στον ελληνικό Κανονισμό προκύπτει, αντίθετα, από το άρ. 2.1.2. ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, η βιβλιοθήκη οφείλει να αποφεύγει ορισμένο υλικό: «πρέπει να κάθε τρόπο να αποφεύγεται παντός είδους υλικό που έχει προφανή σκοπό το θρησκευτικό προσηλυτισμό, την πολιτική προπαγάνδα, την υποβολή μίσους, την προσβολή συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού και την εμπορική κερδοσκοπία. Επίσης, η βιβλιοθήκη βαρύνεται και με τη διασφάλιση του υλικού της από την οποιαδήποτε ένταξη περιεχομένου προσβλητικού προς τα άτομα με ειδικές ανάγκες. Είναι πιθανό, βέβαια, να κρίθηκε ότι, λόγω της συνταγματικής αρχής της απαγόρευσης της λογοκρισίας, δεν υπήρχε

²¹ Οι βιβλιοθηκονόμοι οφείλουν να αντιστέκονται σε κάθε προσπάθεια λογοκρισίας υλικού της βιβλιοθήκης από ομάδες ή από συγκεκριμένα άτομα

²² •Μπόττι -Κανελλοπούλου, Μαρία. (2003). Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Kanellopoulou-Botti.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 9/10/18)

ανάγκη να επαναληφθεί αυτή στον Κανονισμό. Η προσοχή με την οποία, όμως, δηλώθηκε με τη διάταξη 2.1.2 πως σε ορισμένες περιπτώσεις, υπάρχει υποχρέωση, ουσιαστικά, αποφυγής υλικού, μπορεί να σηματοδοτεί μια διαφορετική στάση του έλληνα νομοθέτη από εκείνη του αμερικανού, σε σχέση με τη λογοκρισία και τη βιβλιοθηκονομία. Η διαφορετικότητα, πάντως, των αμερικανών σε σύγκριση με την Ευρώπη, ως προς το ζήτημα της λογοκρισίας, έχει ήδη παρατηρηθεί στη διεθνή βιβλιογραφία.

Σύμφωνα με τα ανθρώπινα δικαιώματα, ο κάθε πολίτης έχει το δικαίωμα να εκφράζει την άποψη του σε προφορική ή γραπτή μορφή. Οι συγγραφείς εκφράζονται γράφοντας λογοτεχνία, γράφοντας τη γνώμη τους για ένα συγκεκριμένο θέμα, δίνοντας πληροφόρηση μέσω των γραφομένων τους ή αναμεταδίδοντας τη γνώση. Ο κάθε συγγραφέας έχει την ευθύνη για αυτά που γράφει. Αν αποδειχτεί ότι τα γραφόμενα ενός συγγραφέα αποτελούν λίβελο, βλασφημία, αισχρολογία ή ότι αποτελούν κίνδυνο για το δημόσιο συμφέρον, τότε αυτός θα αντιμετωπίσει τον νόμο του Κράτους. Οι εκδότες ενός εντύπου είναι συνυπεύθυνοι για το περιεχόμενο του εντύπου που εκδίδουν. Εκδίδοντας ένα έντυπο ο κάθε εκδοτικός οίκος θεωρείται ότι εγκρίνει και το περιεχόμενο του και διώκεται επίσης από το νόμο αφού μέσω του εντύπου ο εκδότης κερδίζει χρήματα. Ο κάθε ένας είναι ελεύθερος να εκδώσει οτιδήποτε θέλει. Σε περίπτωση όμως που αυτό αποδειχτεί παράνομο, θα πρέπει και ο εκδότης να αναλάβει τις ευθύνες του.

Στον αντίποδα όμως, οι βιβλιοθήκες δεν φέρουν ευθύνη για την έκδοση και την κυκλοφορία των βιβλίων. Κανονικά, οι Αρχές του κράτους είναι αυτές που έχουν την ευθύνη να δρουν άμεσα και να απαγορεύουν ένα βιβλίο όταν υπάρχει σοβαρός λόγος. Οι βιβλιοθήκες δεν είναι υπεύθυνες για τα περιεχόμενα κάθε βιβλίου: αυτό δεν εμπίπτει ούτε στη δικαιοδοσία, ούτε και στα καθήκοντά τους. Καθήκον μιας βιβλιοθήκης είναι να προσφέρει τη γνώση, τη πληροφόρηση και τη ψυχαγωγία στους αναγνώστες της μέσω των βιβλίων με βάση κάποια δική της επιλογή. Η απόφαση μιας βιβλιοθήκης να συμπεριλάβει στη συλλογή της ένα βιβλίο με βάση τα κριτήρια και την πολιτική της, δεν πρέπει να επηρεάζεται από εξωγενείς παράγοντες ή άτομα με διαφορετικές αντιλήψεις. Παρ' όλα αυτά μια βιβλιοθήκη έχει καθήκον να διαφυλάσσει τα παιδιά από βιβλία ακατάλληλου για αυτά περιεχομένου και να σέβεται τις ομάδες ατόμων οι οποίες μπορεί να ενοχληθούν από κάποια βιβλία. Για αυτό το λόγο, σε 7 βιβλιοθήκες όπου έχουν πρόσβαση παιδιά, κάποια βιβλία θα πρέπει να βρίσκονται σε κλειστές συλλογές και κάποια άλλα να έχουν ειδικές ενδείξεις.

Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις για τη λογοκρισία ανάμεσα στους αναγνώστες. Αφενός, κάποιοι ζητούν την προστασία του νόμου και ενοχλούνται όταν διαβάζουν κάτι πέρα από τα πιστεύω και τις αρχές τους. Μερικές πολιτικές και θρησκευτικές ομάδες είναι υπέρ της απόσυρσης των βιβλίων με τα οποία διαφωνούν (τουλάχιστον από τις βιβλιοθήκες). Αφετέρου, άλλες ομάδες ανθρώπων πιστεύουν ότι θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα πρόσβασης σε όλα τα βιβλία και τις πηγές πληροφόρησης και να κάνει ο κάθε ενήλικας τις επιλογές του. Μερικοί είναι κάθετα εναντίον της λογοκρισίας κάθε είδους πληροφορίας. Ένα μάλιστα από τα δυνατότερα επιχειρήματά τους είναι ότι αφού ο λογοκριτής (αυτός δηλαδή που αποφάσισε να λογοκριθεί και να απαγορευθεί το βιβλίο) διάβασε το βιβλίο, έτσι ούτως ώστε να το κρίνει ως ακατάλληλο, είναι φυσιολογικό το ίδιο δικαίωμα να κατέχεται από όλους. Και επιπλέον αφού ο λογοκριτής δεν διαφθάρθηκε διαβάζοντας το βιβλίο, γιατί θα

πρέπει να θεωρήσουμε ότι θα διαφθαρεί ο οποιοσδήποτε άλλος αναγνώστης διαβάζοντας το ίδιο βιβλίο;

Η οργάνωση “Άρθρο 19” δημιουργήθηκε στη Μεγάλη Βρετανία και πήρε το όνομα της από το 19ο άρθρο της Παγκόσμιας Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Η οργάνωση αυτή δρα παγκοσμίως και έχει ως στόχο την καταπολέμηση της λογοκρισίας και την προώθηση της ελευθερίας της έκφρασης και το δικαίωμα πρόσβασης ακόμα και στις κρατικές πληροφορίες για τους πολίτες κάθε χώρας. Η οργάνωση “Άρθρο 19” ελέγχει και ερευνά περιπτώσεις λογοκρισίας σε όλο τον κόσμο, εκδίδει δικά της έντυπα, πιέζει παρασκηνιακά και μάχεται υπέρ της ελευθερίας της έκφρασης. Αναπτύσσει πρότυπα, συμβουλεύει ιδιώτες και οργανισμούς, και εκστρατεύει υπέρ της ελεύθερης διακίνησης της πληροφορίας μέσα σε συγκεκριμένες χώρες αλλά και παγκόσμια. Με συνεργάτες σε περισσότερες από 30 χώρες παρακολουθεί τις περιπτώσεις λογοκρισίας και δρα αναλόγως.

3.3.2 Έλεγχος πρόσβασης νέων σε πορνογραφικό υλικό

Από όλα τα παραπάνω, είναι σαφές ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου ως λογοκριτή, αν και συνήθως οι βιβλιοθηκονόμοι αρνούνται ότι έχουν αυτή την ελευθερία, καθώς, άλλωστε, το Σύνταγμα απαγορεύει (άρ. 14Σ), κατ’ αρχήν, τη λογοκρισία. Μέσα στα παραπάνω πλαίσια, πάντως, είναι πολύ δύσκολο να υποστηριχθεί στην Ελλάδα ότι ο βιβλιοθηκονόμος δεν έχει ένα ευρύ σχετικό πεδίο δράσης, το οποίο κυμαίνεται από την απλή ευχέρεια μέχρι-ίσως, κατά την ερμηνεία των διατάξεων-και την ουσιαστική επιβολή μη πρόσκτησης ή εξαφάνισης υλικού (αν πχ αυτό προσβάλλει τα άτομα με ειδικές ανάγκες) ενώ όλα αυτά, στηρίζονται σε θετικές διατάξεις νόμου (του Κανονισμού).

Ως προς την πορνογραφία, ως έντυπη, στην Ελλάδα απαγορεύεται η κυκλοφορία και η εμπορία άσεμνων δημοσιευμάτων, ενώ το ίδιο το ελληνικό σύνταγμα επιβάλλει την κατάσχεση άσεμνων δημοσιευμάτων²³, τα οποία προσβάλλουν κατάφωρα τη δημόσια αιδώ. Το 2002, άλλωστε, με τον Ν. 3064/2002, προστέθηκε στα ποινικά αδικήματα η πορνογραφία ανηλίκων (348Α ΠΚ)²⁴. Ακόμη, λοιπόν, και εάν στον κανονισμό των βιβλιοθηκών δεν γίνεται ειδικά λόγος για την έντυπη κλπ πορνογραφία, είναι σαφές ότι αυτό το υλικό είναι γενικά παράνομο και δεν θα μπορούσε νόμιμα επομένως, να αποτελέσει υλικό μιάς δημόσιας βιβλιοθήκης. Ίσως οι παραπάνω διατάξεις, άλλωστε, να κρίθηκε ότι καλύπτουν το ζήτημα

²³ Ν. 5060/1931 (άρ. 3, Ν. 1291/1982). Για την απλή κατοχή άσεμνων δημοσιευμάτων που δεν τίθεται σε δημόσια θέα βλ. Κάρα, Σεξουαλική κακοποίηση στα παιδιά-μέτρα και πολιτικές πρόληψης, νομοθετικού πλαισίου και κοινωνικής πρόνοιας, στο Σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών και Internet, ό.π., σ. 234, 236.

²⁴ Όποιος από κερδοσκοπία παρασκευάζει, κατέχει, προμηθεύεται, αγοράζει, μεταφέρει, διακινεί, πωλεί ή θέτει με οποιονδήποτε τρόπο σε κυκλοφορία πορνογραφικό υλικό τιμωρείται με φυλάκιση. (Στην παρ. 2, ορίζεται ποιο είναι το απαγορευμένο πορνογραφικό υλικό κατά την έννοια της διάταξης αυτής, εκείνο που αφορά πορνογραφία ανηλίκων, όπως εξειδικεύεται). Εάν η πράξη συνδέεται με την εκμετάλλευση της ανάγκης, της πνευματικής αδυναμίας, της κουφότητας ή της απειρίας ανηλίκου ή με την άσκηση βίας, μετατρέπεται σε κακούργημα απειλούμενο με ποινές κάθειρξης μέχρι 10 ετών και εάν η πράξη είχε ως αποτέλεσμα βαρεία σωματική βλάβη του παθόντος, επιβάλλεται κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών (παρ. 3). Τίθεται, πάντως, ένα ερώτημα εδώ, ως προς την ίδια ποινική μεταχείριση του προσώπου που μόνο κατέχει την παιδική πορνογραφία με εκείνο το οποίο την πωλεί. Οποσδήποτε, η πώληση θα έπρεπε να τιμωρείται με βαρύτερες ποινές. Στα ναρκωτικά, ο κάτοχος με τον έμπορο δεν αντιμετωπίζεται ποινικά με τον ίδιο τρόπο.

και, επομένως, δεν χρειαζόταν να γίνει στον ειδική κανονισμό αναφορά σε πορνογραφικό υλικό. Άλλωστε, οι σχετικές αντιθέσεις στην Ελλάδα σίγουρα δεν μπορούν να συγκριθούν με εκείνες στις ΗΠΑ, καθώς, για παράδειγμα δεν υπάρχει εδώ μια παρόμοια με την Αμερική, ένωση προστασίας ατομικών δικαιωμάτων. Εάν υπήρχε, θα μπορούσε να παρέβη δυναμικά και να προσβάλλει τον ίδιο τον κανονισμό, στο μέτρο που επιτρέπει τη λογοκρισία σε υλικό, πχ, με προφανή στόχο την πολιτική προπαγάνδα κλπ. Οπωσδήποτε, μια τέτοια αντίδραση θα ήταν αναμενόμενη στις ΗΠΑ, εάν θεσμοθετείτο ένας παρόμοιος κανονισμός. Οι ερωτήσεις, όμως, σχετικά με τις δυνατότητες των βιβλιοθηκονόμων ως προς διαδικτυακό υλικό παραμένουν, ενώ ο κανονισμός αφήνει μια ευχέρεια, αλλά ουσιαστικά δεν λύνει το πρόβλημα. Εάν λοιπόν μια βιβλιοθήκη στην Ελλάδα δεν προβεί σε τεχνολογικό φιλτράρισμα του διαδικτυακού υλικού, ερωτάται εάν μπορεί να έχει, ως νομικό πρόσωπο για παράδειγμα, ευθύνη, αν ένας ανήλικος εν γνώσει των υπευθύνων βιβλιοθηκονόμων χρησιμοποιεί την πρόσβαση για να βλέπει πορνογραφικό υλικό. Η ευθύνη αυτή μπορεί να στηρίζεται στην αστική ευθύνη λόγω αδικοπραξίας, η οποία φαίνεται να συνίσταται στα εξής: - ευθύνη λόγω αφελούς συμπεριφοράς της βιβλιοθήκης, λόγω παραβίασης της υποχρέωσης να μην παράσχει πρόσβαση σε ανήλικους σε παράνομο πορνογραφικό υλικό (παραβίαση της γενικής υποχρέωσης πρόνοιας) - ευθύνη λόγω προσβολής του απολύτου δικαιώματος επιμέλειας του γονέα, καθώς επετράπη, εν γνώσει των υπευθύνων της βιβλιοθήκης, ότι ο ανήλικος βλέπει παράνομες πορνογραφικές ιστοσελίδες, η ελεύθερη πρόσβασή του και έκθεσή του σε παράνομο υλικό.

Υπάρχουν αναλογίες εδώ, με την υπόθεση του βιβλιοθηκονόμου που εν γνώσει του αφήνει έναν ανήλικο χρήστη να 'βλέπει' στο διαδίκτυο παράνομο πορνογραφικό υλικό²⁵; Θα μπορούσε ο γονέας να ισχυριστεί ότι η συμπεριφορά του βιβλιοθηκονόμου θίγει το συνταγματικό, απόλυτο δικαίωμα του στην επισφάλεια του παιδιού του, και ότι επομένως, αυτομάτως προκαλεί στον γονέα ηθική βλάβη; Ο βιβλιοθηκονόμος δεν κερδίζει χρήματα, αφήνοντας ελεύθερο τον ανήλικο μέσα στο διαδίκτυο και το διαδίκτυο δεν είναι κατάσταση. Οι ευθύνες του, κατά τον Κανονισμό, περιορίζονται ουσιαστικά στην παροχή έγκυρου, ακριβούς και έγκαιρου υλικού. Η λογοκρισία που επιτρέπεται (όχι σαν 'λογοκρισία βέβαια) κατά τον Κανονισμό, επιτρέπεται μεν, αλλά δεν επιβάλλεται κατά το γράμμα του νόμου σαν νομική υποχρέωση, η παραβίαση της οποίας θα μπορούσε να επιφέρει αστική ευθύνη. Δεν προκύπτει από τον Κανονισμό ότι οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να έχουν την εποπτεία των παιδιών χρηστών της βιβλιοθήκης. Αλλά και ο ιδιοκτήτης του καταστήματος που αναφέραμε παραπάνω, δεν κατηγορήθηκε γιατί όφειλε να εποπτεύει συνεχώς τον ανήλικο-όφειλε μόνο να του απαγορεύσει την είσοδο. Πιθανώς και οι βιβλιοθηκονόμοι στην Ελλάδα να υποστηρίζουν, με ένταση, όπως στις ΗΠΑ, ότι το πρωταρχικό καθήκον ελέγχου του τι βλέπει ένα παιδί στο διαδίκτυο δεν μπορεί να επιρρίπτεται σε αυτούς, αλλά στους γονείς του, να κατηγορήσουν τους γονείς για πλημμελή εποπτεία, όπως κατηγορήσαν και την Kathleen R.,

²⁵ Οι Άγγλοι βιβλιοθηκονόμοι αναφέρονται και σε ευθύνη λόγω οιονεί σύμβασης, εάν η βιβλιοθήκη έχει εγκαταστήσει τα τεχνολογικά φίλτρα, καθώς κατά κάποιον τρόπο υπόσχεται ότι η πρόσβαση των παιδιών είναι ασφαλής. Βλ. Guidance Notes on the Use of Filtering Software in Libraries, Policy Statement, Library Association UK, www.la-hq.org.uk/directory/prof_issues/filter2.html, '...η χρήση του τεχνολογικού μέσου φιλτραρίσματος μπορεί να δημιουργήσει μια οιονεί σύμβαση με τους χρήστες της βιβλιοθήκης ότι δεν θα εκτίθενται σε παράνομο ή βλαπτικό υλικό όταν θα χρησιμοποιούν το διαδίκτυο. Ειδικά οι γονείς μπορεί να πιστεύουν ότι τα παιδιά τους δεν θα έχουν πρόσβαση σε παρόμοιο υλικό.

τη μητέρα του δωδεκάχρονου Brandon, ότι επιχείρησε να επιρρίψει τις δικές της ευθύνες για τις πράξεις του γιού της στη βιβλιοθήκη.

Από την άλλη μεριά, κανείς, ούτε βέβαια οι βιβλιοθηκονόμοι, δεν μπορεί να παραβιάζουν το απόλυτο δικαίωμα των γονέων στην επιμέλεια του παιδιού τους. Τα απόλυτα δικαιώματα ονομάζονται απόλυτα ακριβώς επειδή απαγορεύουν σε οποιονδήποτε να τα προσβάλλει. Η μετάθεση ευθυνών είναι πάντοτε μια εύλογη αντίδραση. Είναι γνωστό ότι οι βιβλιοθηκονόμοι απαντούν ότι «είναι ευθύνη των γονέων, να μιλήσουν με τα παιδιά τους για το τι θα βλέπουν στο διαδίκτυο».

3.3.3 Προτάσεις για μέτρα προστασίας κατά την πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Ένα φίλτρο είναι ένα πακέτο λογισμικού το οποίο μπορεί να αποκλείσει την προσπέλαση σε τόπους του Κυβερνοχώρου με παράνομο ή επιβλαβές περιεχόμενο. Η αποτελεσματικότητα ενός φίλτρου εξαρτάται από την επινοητικότητα του λογισμικού καθώς και από το πόσο ανανεωμένες είναι οι λίστες με τους απαγορευμένους τόπους²⁶. Διαφορετικά φίλτρα είναι αποτελεσματικά στο να αποκλείουν την πρόσβαση σε τόπους με διαφορετικό περιεχόμενο. Για παράδειγμα, κάποιο φίλτρο μπορεί να είναι πιο αποτελεσματικό στο να αποκλείει την πρόσβαση σε τόπους με πορνογραφικό περιεχόμενο, ενώ κάποιο άλλο να είναι πιο αποτελεσματικό σε περιεχόμενο με βία ή ρατσισμό²⁷. Κάποιοι από τους παροχείς υπηρεσιών Ιντερνέτ έχουν ήδη εγκαταστήσει λογισμικά φίλτρα στις υπηρεσίες τους. Σε αυτή την περίπτωση δεν είναι αναγκαία η εγκατάσταση άλλων φίλτρων. Κατά την πλοήγηση των χρηστών στους χώρους του Διαδικτύου καλό είναι να λαμβάνονται κάποια μέτρα ασφαλείας. Έτσι, λοιπόν, θα πρέπει να αποφεύγεται :

- 1) η αποκάλυψη των προσωπικών ευαίσθητων δεδομένων σε τρίτους.
- 2) Να μην υπάρχει εμπιστοσύνη σε e-mails ή ιστοσελίδες που δεν έχουν αποδείξει την ταυτότητά τους.
- 3) Να αποφεύγεται η συμπλήρωση φορμών με οικονομικά στοιχεία, αριθμό ταυτότητας, Α.Φ.Μ., ημερομηνία γέννησης και λοιπά προσωπικά στοιχεία και η αποστολή τους μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου χωρίς να είναι κρυπτογραφημένες.
- 4) Να αποφεύγεται η επίσκεψη σε ύποπτα sites.
- 5) Όσο για τις on-line συναλλαγές, οι χρήστες θα πρέπει να βεβαιώνονται ότι το

²⁶ Μπότη -Κανελλοπούλου, Μαρία. (2003). Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Kanellopoulou-Botti.pdf> (τελευταία πρόσβαση στις 9/10/18)

ηλεκτρονικό κατάστημα που συναλλάσσονται είναι αξιόπιστο (ψηφιακά υπογεγραμμένο από κάποιο ανεξάρτητο φορέα ή αρχή πιστοποίησης), έχει καλή φήμη και εφαρμόζει μηχανισμούς ασφαλείας όπως κρυπτογραφημένη επικοινωνία μέσω του πρωτοκόλλου SSL (Secure Socket Layer²⁸).

6) Οι χρήστες πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί όσον αφορά τις πληροφορίες που αποκαλύπτουν. Υπάρχουν μέθοδοι υποκλοπής προσωπικών δεδομένων που δεν στηρίζονται σε τεχνολογικές αδυναμίες αλλά στην ικανότητα ενός επίδοξου hacker να αντλήσει προσωπικά στοιχεία από έναν ανυποψίαστο χρήστη. Ο πιο διάσημος hacker που χρησιμοποίησε τέτοιες μεθόδους είναι ο Kevin Mitnick ο οποίος μέσω τις πειθούς κατάφερε να αποκαλύπτει ονόματα χρήσης (user names) και κωδικούς (passwords) από ανυποψίαστους χρήστες όπως γραμματείς και τεχνικούς.

Σκοπός του βιβλιοθηκονόμου από ηθικής άποψης αλλά και ασφάλειας κάθε χρήστη της βιβλιοθήκης είναι να τον προστατεύει από κάθε υλικό στο ιντερνέτ που μπορεί να τον βλάψει όπως κακόβουλο λογισμικό ή ιούς κάθε τύπου. Τα φίλτρα και τα προαναφερόμενα μέτρα προστασίας ενεργούν για αυτόν ακριβώς τον λόγο.

3.4 Τυποποίηση

Στόχοι της Τυποποίησης είναι η βελτίωση της καταλληλότητας των προϊόντων, των διεργασιών και των υπηρεσιών για την προβλεπόμενη χρήση τους, η διευκόλυνση της συνεργασίας, η προστασία του περιβάλλοντος, η προστασία του προϊόντος, η χρηστικότητα, η εναλλαξιμότητα, η συμβατότητα, η αμοιβαία κατανόηση.²⁹ Θεμελιώδεις αρχές της Τυποποίησης είναι η ικανοποίηση των αναγκών, η συναίνεση, η αντικειμενικότητα, η σύγχρονη τεχνολογία και ο εθελοντικός χαρακτήρας. Έργο της Τυποποίησης είναι η σύνταξη, έκδοση και εφαρμογή των προτύπων, καθώς και άλλων τροποποιητικών εγγράφων. Το τυποποιητικό έγγραφο ορίζεται ως ένα έγγραφο που παρέχει κανόνες, κατευθυντήριες οδηγίες ή χαρακτηριστικά, για δραστηριότητες ή για τα αποτελέσματά τους, και διακρίνεται σε: • πρότυπο (standard) - το έγγραφο που έχει καθιερωθεί με συναίνεση και έχει εγκριθεί από έναν αναγνωρισμένο φορέα, παρέχει, για κοινή και επαναλαμβανόμενη χρήση, κανόνες, κατευθυντήριες οδηγίες ή χαρακτηριστικά, για δραστηριότητες ή τα αποτελέσματά τους, και

²⁸ αναπτύχθηκε από την εταιρεία Netscape και σχεδιάστηκε για να παρέχει ασφάλεια κατά την μετάδοση ευαίσθητων δεδομένων στο διαδίκτυο.

²⁹ • Καπιδάκης, Σαράντος. . Εισαγωγή στη Βιβλιοθηκονομία και την Επιστήμη της Πληροφορίας. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1675/1/02_chapter_1.pdf (τελευταία πρόσβαση 10-10-18) σελ 32-34

αποσκοπεί στην επίτευξη του βέλτιστου βαθμού τάξης σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο εφαρμογής: ο διεθνής (ISO), ο περιφερειακό (π.χ. ευρωπαϊκό EN), ο εθνικό (ΕΛΟΤ). • τεχνική προδιαγραφή (technical specification) - το έγγραφο που καθορίζει τις τεχνικές απαιτήσεις που πρέπει να ικανοποιεί ένα προϊόν, μια διεργασία ή υπηρεσία. • κώδικα πρακτικής (code of practice) - το τυποποιητικό έγγραφο που περιλαμβάνει πρακτικές ή διαδικασίες για τον σχεδιασμό, την κατασκευή, την εγκατάσταση, τη συντήρηση ή τη χρήση εξοπλισμού, κατασκευών ή προϊόντων. • κανονισμό (regulation) - το έγγραφο που περιέχει υποχρεωτικούς νομοθετικούς κανόνες και υιοθετείται από μια Αρχή.

Στον τομέα της πληροφόρησης, τα πρότυπα στοχεύουν στην καθιέρωση καλών πρακτικών και στην καθιέρωση και υλοποίηση των στόχων της βιβλιοθήκης, στο πλαίσιο και σε συνδυασμό με τους στόχους του ιδρύματος – φορέα στον οποίο ανήκει, συμβάλλοντας στην αποτελεσματικότητα και στην επίτευξη των καλύτερων κατά το δυνατόν αποτελεσμάτων. Σημαντικό είναι, επίσης, ότι με την εφαρμογή προτύπων, παρέχεται μία καλή ευκαιρία σύγκρισης με άλλους – αντίστοιχης κλίμακας – οργανισμούς, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας και της ποσότητας των υποκειμένων και των υπηρεσιών μιας βιβλιοθήκης, αλλά και την ανάπτυξη νέων μέτρων αποτίμησης και αξιολόγησης, συμβάλλοντας έτσι στη διασφάλιση ποιότητας και στην αξιοπιστία των συστημάτων βιβλιοθήκης και πληροφόρησης. Με την εφαρμογή των προτύπων εξασφαλίζεται η ομοιόμορφη περιγραφή των διεργασιών που σχετίζονται με την πληροφόρηση, η κατανόηση των διεργασιών των άλλων και η διαλειτουργικότητα, ώστε να επιτυγχάνεται επικοινωνία και ανταλλαγή δεδομένων με αυτούς. Κανόνες και οδηγίες αρχικά, αλλά και πρότυπα (με την έννοια των αυστηρών τυποποιητικών κειμένων) εφαρμόστηκαν από νωρίς στις βιβλιοθήκες, και έγιναν υποχρεωτικά, όταν άρχισε να αυξάνεται ο ρυθμός των εκδόσεων, προκειμένου να αντιμετωπίζονται τα ζητήματα βιβλιογραφικού ελέγχου ως προς την περιγραφή, αναγνώριση και εντοπισμό του υλικού (π.χ. με τα πρότυπα στην αρίθμηση των βιβλίων και περιοδικών ISBN, ISSN αντίστοιχα, με τις τυποποιημένες περιγραφές ISBD, καθώς και με την τυποποίηση του μεγέθους των δελτιοκαταλόγων).

Τα πρότυπα μπορούν να χρησιμοποιηθούν και χρησιμοποιούνται σε έκταση τα ίδια από πολλές βιβλιοθήκες, χωρίς πρόβλημα. Και αυτό γιατί, από τη μια οι βιβλιοθήκες δεν λειτουργούν ανταγωνιστικά μεταξύ τους, όπως π.χ. οι τράπεζες, οι βιομηχανίες ή οι εμπορικές εταιρείες, αλλά ταυτόχρονα υπάρχει στενός επαγγελματικός δεσμός μεταξύ τους που συμβάλλει στη διάδοση των προτύπων, σε αντίθεση π.χ. με τα σχολεία, φορείς αυτοδιοίκησης κ.ά. Η χρήση τυποποιημένων λειτουργιών στις βιβλιοθήκες είναι δεδομένη και αποδεκτή κατάσταση εξ αρχής, και αυτό μπορεί κανείς να πει ότι οφείλεται στο σημαντικό χαρακτηριστικό και στον σημαντικό λόγο ύπαρξης των βιβλιοθηκών, που είναι η επικοινωνία. Στις βιβλιοθήκες χρησιμοποιούνται τόσο τα επίσημα πρότυπα, όπως καθιερώνονται από τον Διεθνή Οργανισμό Τυποποίησης ISO και τους αντίστοιχους εθνικούς οργανισμούς (ΕΛΟΤ), όσο και άλλα κανονιστικά κείμενα (που μπορεί να ονομάζονται πρότυπα, προδιαγραφές, οδηγίες, κανόνες, κανονισμοί, οδηγοί κ.λπ.) που παράγονται είτε από διάφορους σχετικούς με τις βιβλιοθήκες οργανισμούς (π.χ. Unesco, IFLA, Library of Congress κ.ά.) είτε και από την ίδια τη βιβλιοθήκη. Πρέπει, πάντως, να σημειωθεί ότι συχνά τα κανονιστικά κείμενα των φορέων υιοθετούνται από τον ISO, με αποτέλεσμα την

καθιέρωσή τους ως επίσημα πρότυπα ISO. (Τέτοιες περιπτώσεις είναι π.χ. το πρότυπο μεταδιδόμενων Dublin Core, από το οποίο προέκυψε το Διεθνές Πρότυπο ISO 15836 - και το αντίστοιχο ελληνικό ΕΛΟΤ 1450 - καθώς και το πρότυπο μεταδιδόμενων CIDOC/CRM που αφορά ζητήματα πολιτιστικής τεκμηρίωσης και το οποίο οδήγησε στο ISO 21127).

Στο πλαίσιο του ISO, αρμόδια Επιτροπή είναι η Τεχνική Επιτροπή TC46 Information and Documentation, με αντικείμενο την τυποποίηση πρακτικών σχετικών με βιβλιοθήκες, κέντρα τεκμηρίωσης και πληροφόρησης, εκδόσεις, αρχεία και διαχείριση. Τα πρότυπα στον τομέα της πληροφόρησης παρέχουν κανόνες, οδηγίες και λοιπά στοιχεία για την περιγραφή, την ευρετηρίαση, τη θεματική ανάλυση και την παρουσίαση των τεκμηρίων, αλλά και άλλων πόρων. Γενικά, καλύπτουν αντικείμενα όπως τα παρακάτω:

- 1) Ευρετήρια, περιλήψεις, βιβλιογραφικές παραπομπές, συντομογραφίες.
- 2) Μέσα και ανταλλαγή δεδομένων (ηλεκτρονική διανταλλαγή, μικρομορφές, ανάκτηση πληροφοριών).
- 3) Βιβλιογραφικός έλεγχος (ISBN, ISSN, ISAN, ISMN).
- 4) Διαχείριση βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης – διεργασίες (θεματική ανάλυση, θησαυροί, δανεισμός, παρουσίαση, χρήση, στατιστικές, αξιολόγηση).
- 5) Εκτυπώσεις, εκδόσεις.
αρχείων, τεκμηρίωση μουσείων, υπηρεσίες ευρετηρίασης, επιστήμη της πληροφόρησης.

Στην ελληνική, έχουν εκδοθεί τυποποιητικά έγγραφα, χρήσιμα και απαραίτητα για το έργο όσων ασχολούνται με την επιστήμη της πληροφορίας. Τέτοια είναι:

- 1) Οι Αγγλοαμερικανικοί Κανόνες Καταλογογράφησης (AACR) - κυκλοφορεί η επίσημη ελληνική μετάφραση από το ΤΕΙ Θεσσαλονίκης.
- 2) Unimarc – κυκλοφορεί από την Εθνική Βιβλιοθήκη η επίσημη ελληνική μετάφραση των εγχειριδίων για το βιβλιογραφικό μορφότυπο (bibliographic format) και το μορφότυπο των επικεφαλίδων (authorities format).

Επίσης, η Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία (<http://www.eae.org.gr/>) έχει μεταφέρει στην ελληνική τα Διεθνή Πρότυπα αρχειακής περιγραφής και άλλα τυποποιητικά κείμενα (καλές πρακτικές κ.λπ.), τα οποία έχουν εκπονηθεί από το Διεθνές Συμβούλιο Αρχείων.

Συγκεκριμένα, υπάρχουν τα παρακάτω κείμενα (τα οποία μπορούν να ανακτηθούν ελεύθερα από τον ιστότοπο της ΕΑΕ):

- 3) Διεθνές Πρότυπο Περιγραφής Λειτουργιών (ΔΙΠΠΕΛ), ισοδύναμο του International Standard for Describing Functions (ISDF).
- 4) Διεθνές Πρότυπο Περιγραφής Φορέων Διατήρησης Αρχείων (ΔΙΠΠΕΦΔΑ), ισοδύναμο του International Standard for Describing Institutions with Archival Holdings (ISDIAH).

5) Διεθνές Πρότυπο Καθιερωμένων Αρχειακών Εγγραφών για Νομικά Πρόσωπα, Φυσικά Πρόσωπα και Οικογένειες ΔΙΠΚΑΕ (ΝΦΠΟ), ισοδύναμο του ISAAR (CPF) International Standard Archival Authority Records for Corporated Bodies, Persons and Families.

6) Αρχές σχετικές με την πρόσβαση στα αρχεία: Οδηγίες εφαρμογής για τη διαχείριση αρχείων με περιορισμούς πρόσβασης ισοδύναμο του Principles of Access to Archives Technical Guidance on Managing Archives with Restrictions.

3.5 Πολιτική των βιβλιοθηκών στην σύγχρονη κοινωνία

3.5.1 Εισαγωγή στην πολιτική πληροφόρησης

Με την έννοια αυτή, καλύπτονται αρχές και δραστηριότητες που σχετίζονται με τις λειτουργίες των βιβλιοθηκών και άλλων υπηρεσιών και κέντρων πληροφόρησης. Όμως, η σημασία και η χρήση της είναι γενικότερη και αφορά τα παραπάνω σε όλους τους τομείς της δημόσιας ζωής και λειτουργίας. Ιδιαίτερα, αφορά την πολιτική στην κυβερνητική πληροφορία, καθώς και τη στάση των διαφόρων θεσμικών φορέων απέναντι στο ζήτημα αυτό.³⁰ Κεντρικό ρόλο στην κατανόηση και ανάπτυξη της έννοιας της πολιτικής πληροφόρησης καταλαμβάνει ο κύκλος ζωής της πληροφορίας, πράγμα που σημαίνει ότι στην πολιτική πληροφόρησης περιλαμβάνονται επιμέρους πολιτικές σχετικές με την παραγωγή, συλλογή, επεξεργασία, αποθήκευση, διάχυση, ανάκτηση και απόσυρση των πληροφοριών (Browne, 1997).

Η πολιτική πληροφόρησης οπωσδήποτε επηρεάζεται, αλλά και καθορίζεται, από τις πολιτικές, κοινωνικοοικονομικές και τις τεχνολογικές συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά. Εξάλλου, με την εξάπλωση της χρήσης του Διαδικτύου και τις διαρκώς εξελισσόμενες τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών, απαιτείται η προσαρμογή των πολιτικών πληροφόρησης, ώστε να ληφθούν υπόψη τα νέα δεδομένα. Στα δεδομένα περιλαμβάνονται και προβλήματα που μπορεί να προκύπτουν από την εξάπλωση αυτή και που αφορούν ζητήματα ασφάλειας, αξιοπιστίας, ιδιωτικότητας, ανωνυμίας και παρακολούθησης, περιορισμών στην πρόσβαση και χρήση των πληροφοριών, πνευματικής ιδιοκτησίας. Η πρακτική δείχνει ότι οι πολιτικές πληροφόρησης, τελικά συγκλίνουν στις δυνατότητες ή στους περιορισμούς πρόσβασης στις πληροφορίες.

Έτσι, το τρομοκρατικό χτύπημα στη Νέα Υόρκη το 2001 είχε ως αποτέλεσμα τη θέσπιση αυστηρών κανόνων, μέσω του λεγόμενου «Πατριωτικού» Νόμου, όσον αφορά την πολιτική πληροφόρησης στις βιβλιοθήκες των ΗΠΑ, αλλά και την έναρξη ποικίλων συζητήσεων και διαβουλεύσεων σχετικά με την επίδραση των πολιτικών αυτών στην ελευθερία της πληροφόρησης και στα ατομικά δικαιώματα των πολιτών. Στις ΗΠΑ ο νόμος αυτός έγινε γνωστός ως Patriot Act (Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act). Με το Νόμο αυτό δίνεται η δυνατότητα στις αρχές να παίρνουν από τις βιβλιοθήκες στοιχεία των χρηστών τους (προσωπικά δεδομένα, στοιχεία δανεισμών κ.λπ.) στο όνομα της ασφάλειας και της προστασίας από την

³⁰ Ο.π. σελ 37-38

τρομοκρατία. Σημειώνεται ότι η Αμερικάνικη Ένωση Βιβλιοθηκονόμων ALA, η οποία αντέδρασε έντονα από την αρχή στο Νόμο αυτό, έχει από το 1939 κανονισμό για τα δικαιώματα των χρηστών βιβλιοθηκών, με τον οποίο προβλέπεται η ελεύθερη και ισότιμη, ανεξάρτητα φύλου, ηλικίας, εθνικότητας, προέλευσης, μορφωτικού επιπέδου ή ιδεολογικών απόψεων, χρήση των βιβλιοθηκών και των υπηρεσιών τους.

3.5.2 Πολιτικές βιβλιοθηκών

Σε σχέση με τις βιβλιοθήκες, γίνεται λόγος για πολιτική βιβλιοθηκών και πληροφόρησης, όπου περιλαμβάνεται τόσο η εθνική πολιτική βιβλιοθηκών και πληροφόρησης, όσο και η πολιτική κάθε μεμονωμένης βιβλιοθήκης. Για την εθνική πολιτική πληροφόρησης, καταρτίζεται ένα κείμενο που καλύπτει αρχές, θεσμούς και κανόνες, ενέργειες και δράσεις σε εθνικό επίπεδο για τα ζητήματα διαχείρισης των πληροφοριών³¹, όπως ήδη ορίστηκε παραπάνω. Η εθνική πολιτική βιβλιοθηκών είναι το πλαίσιο για τη σχεδιασμένη και συντονισμένη ανάπτυξη των βιβλιοθηκών μιας χώρας, το οποίο προτείνεται ή/και υιοθετείται από μια κυβέρνηση. Η εθνική πολιτική βιβλιοθηκών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με άλλες πολιτικές σε εθνικό επίπεδο, για την πληροφόρηση, για την εκπαίδευση, τον πολιτισμό κ.λπ.

Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής, λαμβάνονται υπόψη τα παρακάτω: • η εθνική πολιτική βιβλιοθηκών είναι μέρος ενός μεγαλύτερου μωσαϊκού πολιτικών που σχετίζονται με την πληροφορία αλλά ταυτόχρονα και με άλλα ζητήματα όπως είναι η εκπαίδευση • η εθνική πολιτική βιβλιοθηκών σχετίζεται με τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες και συνθήκες της χώρας • η νομοθεσία για τις βιβλιοθήκες καθορίζει την ύπαρξη και τις αρμοδιότητες των βιβλιοθηκών, κάτι που διασφαλίζεται με την εθνική πολιτική βιβλιοθηκών • η εθνική πολιτική βιβλιοθηκών, αφού εγκριθεί από την κυβέρνηση, παρέχει το πλαίσιο για τη λειτουργία των βιβλιοθηκών (συμπεριλαμβανομένης και της οικονομικής υποστήριξης) • η ύπαρξη αρμόδιου οργάνου εντός της κυβέρνησης για την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών διευκολύνει τη διατύπωση μιας πραγματικά εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών • οι εθνικές στρατηγικές και πολιτικές για τις βιβλιοθήκες προσδίδουν στις βιβλιοθήκες αξιοπιστία και πολιτική ορατότητα, κάτι που συχνά λείπει. Έτσι, αναγνωρίζεται ο σημαντικός ρόλος που παίζουν οι βιβλιοθήκες στην ανάπτυξη και την ευημερία της κοινωνίας και ενσωματώνεται σε όλες τις κυβερνητικές πολιτικές και κατευθύνσεις (NIDA, 2011).

Εξάλλου, η πολιτική κάθε μεμονωμένης βιβλιοθήκης περιλαμβάνει τους κανόνες με τους οποίους λειτουργεί η βιβλιοθήκη αυτή. Στην πραγματικότητα απαρτίζεται από επιμέρους πολιτικές, κάθε μία των οποίων καλύπτει συγκεκριμένη λειτουργία ή τομέα της βιβλιοθήκης. Έτσι, για παράδειγμα, υπάρχει η Πολιτική προσκτήσεων (Acquisitions policy), η Πολιτική δανεισμού (loan policy), η Πολιτική διαφύλαξης της συλλογής (preservation policy), Πολιτική ψηφιοποίησης (Digitization policy), Πολιτική απόσυρσης (Withdrawal policy) κ.ά. Οι πολιτικές σχετίζονται ή και είναι συνώνυμες με τους Κανονισμούς των βιβλιοθηκών.

Για τη διατύπωση της πολιτικής μιας βιβλιοθήκης, χρειάζεται καταρχάς ο προσδιορισμός και η διατύπωση του σκοπού και των στόχων της βιβλιοθήκης, καθώς και ο προσδιορισμός της

³¹ Ο.π. σελ 38-39

κοινότητας χρηστών, στην οποία πρωτίστως απευθύνεται και η αναζήτηση των πληροφοριακών τους αναγκών. Στενή συνάφεια με τα στοιχεία αυτά έχουν η οργάνωση και η διοίκηση της βιβλιοθήκης. Οι πολιτικές είναι αρχές, κανόνες και οδηγοί λειτουργίας, είναι το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί η βιβλιοθήκη, δεν είναι όμως οι ίδιες οι λειτουργίες και δεν περιγράφει τις διαδικασίες τους. Ένας τρόπος διάκρισης των πολιτικών από τις διαδικασίες είναι ότι οι πολιτικές απαντούν στα «τι» και «γιατί», ενώ οι διαδικασίες απαντούν στο «πώς».

Για την οργάνωση και τη διοίκηση μιας Βιβλιοθήκης, ακολουθούνται οι αρχές που διέπουν την οργάνωση και διοίκηση ενός οποιουδήποτε οργανισμού, λαμβάνοντας βέβαια υπόψη το επίπεδο ανάπτυξης και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του χώρου αυτού³². Ως αφετηρία ενός έργου για την οργάνωση μιας βιβλιοθήκης, απαιτούνται η διερεύνηση του περιβάλλοντος και ο στρατηγικός σχεδιασμός. Για το πρώτο, διερευνώνται οι παράγοντες από το εξωτερικό περιβάλλον που επηρεάζουν τον οργανισμό και οι οποίοι διακρίνονται σε πολιτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και τεχνολογικούς. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι:

- 1) Οικονομικές συνθήκες
- 2) Διαθεσιμότητα οικονομικών πόρων
- 3) Γεωγραφική θέση
- 4) Βαθμός τεχνολογικής ολοκλήρωσης και καινοτομίας
- 5) Ιστορική ανάπτυξη (τόσο της βιβλιοθήκης όσο και του οργανισμού στον οποίο ανήκει)
- 6) Πελάτες και αγορές / χρήστες / κοινότητα στην οποία απευθύνεται
- 7) Δημογραφικά πρότυπα
- 8) Νομοθεσία
- 9) Δομή του κλάδου
- 10) Αγορά εργασίας και εργασιακές σχέσεις
- 11) Κοινωνικοπολιτικές συνθήκες
- 12) Πολιτικό κλίμα

Αντίστοιχα, τα στοιχεία του εσωτερικού περιβάλλοντος που μπορεί να επηρεάζουν τη λειτουργία (και

την επιτυχία) του οργανισμού είναι:

- 1) Οργανωτική δομή
- 2) Προσωπικό (χαρακτηριστικά – προσόντα των βιβλιοθηκονόμων)
- 3) Κουλτούρα

³² Ο.π. σελ 40

- 4) Μέθοδος διοίκησης
- 5) Αξίες
- 6) Επικοινωνία
- 7) Χρήση τεχνολογίας

Μέσα σε όλα , ο βιβλιοθηκονόμος θα πρέπει να είναι ικανός να επιλύσει τα προβλήματα του σε μια βιβλιοθήκη μέσα από μια στρατηγική επίλυσης, γνωστή ως strategic plan η οποία περιλαμβάνει τα παρακάτω:

- 1) όραμα και αποστολή της βιβλιοθήκης (επιθυμητή κατάσταση, αποτελέσματα σε σχέση και με την αποστολή του παραπάνω οργανισμού στον οποίο ανήκει, κρίσιμοι παράγοντες διάκρισης από αντίστοιχους άλλους οργανισμούς)·
- 2) έλεγχο της κατάστασης (προσδιορισμό των εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων επίδρασης, εκτίμηση πόρων, ανάλυση SWOT - Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats - ³³για εντοπισμό δυνατών και αδύνατων σημείων, ευκαιριών και απειλών)·
- 3) εκτίμηση αναγκών της βιβλιοθήκης (καταγραφή και σύγκριση υπάρχουσας κατάστασης σε σχέση με την επιθυμητή, πρόβλεψη μελλοντικών αναγκών, σύγκριση επιθυμιών με ανάγκες)·
- 4) στόχους (ενδεικτική ιεράρχηση σε: στρατηγικούς στόχους 2-5 ετών, λειτουργικούς στόχους 1-2ετών, προγράμματα, δραστηριότητες, εργασίες 1-12 μηνών)·
- 5) προγράμματα (αποτελέσματα αποφάσεων, αλλά όχι τεχνικές για υλοποίηση των αποφάσεων σε μια βιβλιοθήκη ,σύνδεση στρατηγικών υλοποίησης με σχέδια δράσης, οργανωτικής δομής με προγραμματική δομή)·
- 6) αξιολόγηση των προγραμμάτων

Κεφάλαιο 4

4.1 Ο ρόλος του σύγχρονου βιβλιοθηκονόμου σε ένα υβριδικό περιβάλλον

Ο ρόλος των βιβλιοθηκών ποικίλει όσον αφορά τις συλλογές, τις μεθόδους καταλογράφηση και τους πληθυσμούς που εξυπηρετούν. Η βασική λειτουργία μιας σύγχρονης δημόσιας

³³ εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού το οποίο χρησιμοποιείται για την ανάλυση του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος μίας επιχείρησης, όταν η επιχείρηση πρέπει να λάβει μία απόφαση σε σχέση με τους στόχους που έχει θέσει ή με σκοπό την επίτευξή τους.

βιβλιοθήκης είναι η παροχή ίσης πρόσβασης στις πληροφορίες, ανεξάρτητα από την τάξη, την ιδιότητα ή το εισόδημα. Η δημόσια βιβλιοθήκη ήταν ένα μέσο για την εξισορρόπηση του πεδίου γνώσεων, και σήμερα είναι ακόμα. Οι άνθρωποι σήμερα μπορούν να έχουν πρόσβαση στις πληροφορίες ανεξάρτητα από το εισόδημά τους και το μόνο πράγμα που εμποδίζει τους ανθρώπους να γίνουν πιο γνώστες και μορφωμένοι είναι η δική τους βούληση και επιθυμία.

Η σύγχρονη μορφή της υπηρεσίας πληροφόρησης στην οποία εργάζεται ο βιβλιοθηκονόμος έχει υβριδική μορφή³⁴. Τον υβριδικό χαρακτήρα προσδίδει στο όλο πληροφοριακό σύστημα η μορφή και η φύση του υλικού που κατέχει αλλά, στη βάση εκμετάλλευσης και αξιοποίησης αυτής της μορφής, «υβριδικές» μπορούν να χαρακτηριστούν οι υπηρεσίες και οι λειτουργίες που εκτελούνται με σκοπό την οργάνωση συλλογών και την παράδοση πληροφοριών και τεκμηρίων σε έντυπη και ψηφιακή μορφή. Οι βιβλιοθήκες προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις οργανωτικές και επιστημονικές αλλαγές των τελευταίων ετών στηρίχθηκαν, κυρίως, στο προσωπικό που ήταν ήδη ενταγμένο στο δυναμικό τους και, επομένως, η διαδικασία της προσφοράς ψηφιακών συλλογών, αναδιάρθρωσης της δομής της βιβλιοθήκης και η ενσωμάτωση και η ενοποίηση των νέων διαδικασιών που προέρχονται από το ψηφιακό περιβάλλον στο ήδη υπάρχον συμβατικό διεκπεραιώθηκε, σε μεγάλο βαθμό, από τους επαγγελματίες που εργάζονταν για πολλές δεκαετίες σε ένα παραδοσιακό περιβάλλον διαχείρισης συμβατικών τεκμηρίων.

Ο σύγχρονος βιβλιοθηκονόμος δεν αποτελεί μια νέα επαγγελματική κατηγορία αλλά την φυσική, ουσιαστική και επιστημονική συνέχεια του επαγγελματία που υπήρξε και πριν την εμφάνιση του Παγκόσμιου Ιστού στην υπηρεσία που ονομάζουμε «παραδοσιακή βιβλιοθήκη». Επομένως, η μελέτη των στοιχείων και των δεδομένων για τον σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο δεν είναι μια διαδικασία που ξεκινάει από το μηδέν, αλλά πρέπει να λάβει υπόψη της ένα σύνολο τεχνικών και μια σειρά από νοοτροπίες που προϋπήρξαν για δεκαετίες και συνεχίζουν, ίσως με μια ανανεωμένη και μάλλον διαφοροποιημένη μορφή, να υπάρχουν και σήμερα. Επισημαίνεται ότι στο πλαίσιο της συγκεκριμένης υπόθεσης διερευνήθηκε η αναγκαιότητα υιοθέτησης ή, έστω, αποδοχής του όρου «ψηφιακός βιβλιοθηκονόμος» για να περιγράψει τα καθήκοντα του επαγγελματία στο δικτυακό περιβάλλον διαχείρισης τεκμηρίων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι στη σύγχρονη μορφή των βιβλιοθηκών ο όρος «ψηφιακός» για να χαρακτηρίσει τον βιβλιοθηκονόμο είναι μια βιαστική και, μάλλον, άστοχη, επιλογή και ως εκ τούτου απορρίφθηκε.

Η τεχνολογία, με τη μορφή που έχει και ενσωματώνεται καθημερινά ολοένα και περισσότερο στο σύνολο των βιβλιοθηκών όλων των ειδών και τύπων, συνιστά ένα πλήθος διαδικασιών που βοηθά στο κομμάτι της διαχείρισης τεκμηρίων σε μια σύγχρονη βιβλιοθήκη, αλλά, ουσιαστικά, δε μπορεί να αντικαταστήσει ούτε και να υποκαταστήσει τις ικανότητες, τις δεξιότητες και τα προσόντα που διαθέτει ένας τυπικός βιβλιοθηκονόμος. Αυτό σημαίνει ότι σε ένα σύγχρονο προφίλ προσόντων οι, σχετικές με τις νέες τεχνολογίες, δεξιότητες πρέπει να αντιμετωπίζονται ως μια νέα πραγματικότητα που πρέπει να αξιοποιήσει ο βιβλιοθηκονόμος και όχι ως μια διαδικασία που αντικαθιστά την ήδη υπάρχουσα, όσον αφορά πάντα τη διαχείριση τεκμηρίων.

³⁴ • Γερόλιμος, Νικόλαος . (2008). Ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον . Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK " <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2193/678.pdf>" . (τελευταία πρόσβαση 22. 8. 2018). Σελ 11

Ο βιβλιοθηκονόμος προκειμένου να συνεχίσει να αποτελεί έναν σημαντικό λειτουργικό εταίρο του σύγχρονου περιβάλλοντος πληροφόρησης, με τρόπο που δε θα αμφισβητείται η θέση του, ως επαγγελματία και επιστήμονα, στη διαδικασία της διαχείρισης πάσης φύσης τεκμηρίων, πρέπει να εξελίξει και να προσαρμόζει τα προσόντα του στις εκάστοτε σύγχρονες απαιτήσεις των επιστημών που σχετίζονται άμεσα με την Πληροφόρηση και στις πραγματικές ανάγκες των δυνητικών χρηστών που αναζητούν πληροφορίες. Η Syed Salim Agha ³⁵τονίζει ότι η εξέλιξη του επαγγέλματος πρέπει να εξεταστεί μέσα από μια ρεαλιστική άποψη που δε θα επηρεάζεται, σε μεγάλο βαθμό, από χρονικούς παράγοντες, αλλά θα αναγνωρίζει την πραγματική αιτία των αλλαγών στο επάγγελμα. Θεωρεί ότι οι στόχοι και ο σκοπός του επαγγέλματος δεν έχουν αλλάξει και πιστεύει ότι η ανάπτυξη του επαγγέλματος σχετίζεται με τις ανάγκες, τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες της αγοράς που υπηρετεί μια βιβλιοθήκη, το περιβάλλον στο οποίο λειτουργεί και τον προσανατολισμό στη δεοντολογία του επαγγέλματος.

Ο Biddiscombe αναγνωρίζει ότι οι υβριδικές βιβλιοθήκες εγείρουν την ανάγκη για «υβριδικούς» επαγγελματίες της πληροφόρησης και αν και είναι δύσκολο να κατέχει ένας επαγγελματίας ένα μεγάλο πλήθος προσόντων, είναι απαραίτητο να μπορεί να κατανοεί τα προβλήματα, να «χειρίζεται» τους χρήστες και να ενθαρρύνει ομάδες ατόμων με διαφορετικές ικανότητες να εργαστούν μαζί, καθώς, θεωρεί, ότι οι «υβριδικές» ομάδες θα είναι οι θεμέλιοι λίθοι της προόδου για τη διαχείριση και την προσφορά πληροφοριακών συστημάτων στο μέλλον. Ο Jan T. Orick, ³⁶θεωρεί ότι η ηλεκτρονική πληροφορία δημιουργεί προκλήσεις που δεν είναι απαραίτητα καινούριες αλλά όσο μεταβάλλεται ο ρόλος του επαγγέλματος, αλλάζουν και οι κώδικες δεοντολογίας του.

Η Fourie υπογραμμίζει ότι οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να βρουν την ισορροπία ανάμεσα στους παραδοσιακούς και τους νέους ρόλους που θα κληθούν να εκπληρώσουν, αλλά για να πετύχουν στους νέους τους ρόλους πρέπει να τους διεκδικήσουν πριν ακόμα αυτοί δημιουργηθούν. Αναγνωρίζει ότι υπάρχει αφθονία ρόλων για έναν σύγχρονο βιβλιοθηκονόμο, αρκεί να υπάρχει προσεκτική και έγκαιρη προετοιμασία, ενώ προτείνει και ένα σύνολο πιθανών ρόλων, όπως εκδοτικός, συμβουλευτικός, ανάκτησης και έρευνας κλπ. Τέσσερεις ρόλους για τον βιβλιοθηκονόμο σε μια ψηφιακή βιβλιοθήκη προτείνουν οι England και Shaffer, αυτούς του ερευνητή, του εκδότη – οργανωτή, του δασκάλου – συμβούλου και του μέλους της ομάδας σχεδιασμού της ψηφιακής βιβλιοθήκης.

Ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον πληροφόρησης είναι σημαντικότερος και, συνάμα, πιο πολύπλοκος από ποτέ. Υποστηρίζεται, συχνά, ότι το ψηφιακό περιβάλλον αποτελεί μια διαρκή απειλή για το επάγγελμα αυτό, ενώ εκφράζεται και η άποψη ότι η τεχνολογία θα περιορίσει σημαντικά την αξία της εργασίας ενός βιβλιοθηκονόμου. Ωστόσο, είναι μια μάλλον λογική εκτίμηση ότι όσο η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από και αφορά την πληροφορία, θα παρουσιάζονται διαρκώς νέες ευκαιρίες για τους Επαγγελματίες της Πληροφορίας να αξιοποιήσουν τα προσόντα τους και να ικανοποιήσουν ποικίλες πληροφοριακές ανάγκες.

³⁵ Βλ Syed Salim Agha, «Professional Development: Specialization or Hybridization», Library Review, 50, 7/8 (2001), 400-402.

³⁶ Βλ Jan T. Orick, «The Virtual Library: Changing Roles and Ethical Challenge for Librarians», The International Information and Library Review, 32, 3/4 (2000), 313-324.

Από τη φύση τους, οι βιβλιοθηκονόμοι είναι προσανατολισμένοι στην προσφορά υπηρεσιών στους χρήστες και στην κατανόηση και ικανοποίηση των πληροφοριακών τους αναγκών. Σε ένα περιβάλλον πληροφόρησης όπου σε όλο το φάσμα της πληροφοριακής αλυσίδας κυριαρχεί η ικανοποίηση των αναγκών των πελατών³⁷ – χρηστών, η προσφορά καλά δομημένων υπηρεσιών, των οποίων η οργάνωση θα έχει σαφή προσανατολισμό προς τους χρήστες θα είναι συνεχώς το ζητούμενο και οι βιβλιοθηκονόμοι γνωρίζουν καλά πώς να ικανοποιήσουν αυτήν την απαίτηση. Ένα από τα κυρίαρχα στοιχεία του Διαδικτύου και του Παγκόσμιου Ιστού είναι η άναρχη δομή τους και η, σχεδόν, ανύπαρκτη, σε κάποιο έστω βαθμό, οργάνωση των πηγών που περιέχουν. Έτσι, η ικανότητα των ειδικών της πληροφορίας, να αναγνωρίζουν, να αξιολογούν και να οργανώνουν έντυπες αλλά και ηλεκτρονικές πληροφοριακές πηγές θα αποδειχθεί ένα ιδιαίτερο χρήσιμο προσόν και θα τους προσφέρει ένα ακόμα πλεονέκτημα έναντι των υπόλοιπων επαγγελματιών της πληροφόρησης.

Οι βιβλιοθηκονόμοι κατανοούν τις ανάγκες των χρηστών και μπορούν να ικανοποιήσουν τις πληροφοριακές τους απαιτήσεις καλύτερα από κάθε άλλο επαγγελματία. Στη νέα ψηφιακή πραγματικότητα, αν και τα μέσα και οι μορφές έχουν διαφοροποιηθεί αρκετά, οι βιβλιοθηκονόμοι μεταφέρουν από το συμβατικό περιβάλλον εξυπηρέτησης κοινού έναν ικανοποιητικό αριθμό προσόντων που θα τους βοηθήσουν να ανακαλύψουν, να ερμηνεύσουν και, τελικά, να ικανοποιήσουν σε μεγάλο βαθμό τις απαιτήσεις των χρηστών τους. Οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να διατηρήσουν εκείνα τα σημαντικά προσόντα που τους έδωσαν σεβασμό και αναγνώριση στο παραδοσιακό περιβάλλον διαχείρισης πληροφοριών και πρέπει, ταυτόχρονα, να συνεχίσουν να είναι ανοικτοί σε νέες ιδέες και να ενδιαφέρονται να προσεγγίσουν τις ανάγκες των χρηστών.

Οι βιβλιοθηκονόμοι διαδραματίζουν έναν αναπόσπαστο ρόλο στην τήρηση των ομοσπονδιακών απαιτήσεων για ανοικτή πρόσβαση και διαχείριση δεδομένων και παρέχουν έγκαιρη υποστήριξη για να βοηθήσουν τους διδάσκοντες και τους ερευνητές να τους διαχειριστούν. Η γνώση των υποκειμένων πόρων, η εύκολη προσαρμογή σε ποικίλες καταστάσεις, η χρήση τεχνολογίας για την υποστήριξη των προσκεκλημένων και η άριστη κατανόηση του επιστημονικού οικοσυστήματος επικοινωνιών είναι τα κύρια χαρακτηριστικά ενός επιτυχημένου επιστήμονα της πληροφόρησης σε μια εποχή τόσο εξελιγμένη. Οι βιβλιοθηκονόμοι εμπλέκονται περισσότερο με την παροχή βοήθειας στους φοιτητές και τους ερευνητές που ικανοποιούν τις απαιτήσεις χορήγησης, επιδεικνύοντας τον θεσμικό αντίκτυπο της έρευνας και εκτιμώντας και αξιολογώντας τη χρήση των πόρων για να προσφέρουν στους εκπαιδευτές των πόρων, τους ερευνητές και τους σπουδαστές να είναι παραγωγικοί.

Ο φυσικός χώρος μιας βιβλιοθήκης στο άμεσο μέλλον θα γίνει ένας τόπος μελέτης και κοινωνικής δικτύωσης. Ο μελλοντικός αντίκτυπος της βιβλιοθήκης δεν εξαρτάται αναγκαστικά από τη φυσική παρουσία της βιβλιοθήκης, επειδή οι πόροι (βάσεις δεδομένων, περιοδικά, βιβλία κλπ.) Για την υποστήριξη των πληροφοριακών αναγκών των περισσότερων κλάδων θα είναι διαθέσιμα από οπουδήποτε, ανά πάσα στιγμή, οποιαδήποτε συσκευή. Οι πληροφορίες θα είναι σε πραγματικό χρόνο, θα είναι εύκολα προσβάσιμες και θα μοιράζονται εύκολα και θα συγχρονίζονται.

³⁷ Γερόλιμος, Νικόλαος . (2008). Ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον . Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK " <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2193/678.pdf>" . (τελευταία πρόσβαση 22. 8. 2018). Σελ 106

4.2. Επαγγελματικά καθήκοντα βιβλιοθηκονόμου

4.2.1 Εξυπηρέτηση πελατών

Η εξυπηρέτηση πελατών είναι κεντρική για τα καθήκοντα των βιβλιοθηκονόμων. Οι επισκέπτες που χρειάζονται βοήθεια για να εντοπίσουν πληροφορίες, να διεξαγάγουν έρευνα ή να μάθουν να χρησιμοποιούν πόρους βιβλιοθηκών σταματούν στο γραφείο του βιβλιοθηκονόμου για καθοδήγηση. Η εξήγηση των πολιτικών της βιβλιοθήκης και ο χειρισμός των καταγγελιών προστάτη είναι επίσης μέρος της εργασίας.³⁸ Οι εργασίες εξυπηρέτησης πελατών διαφέρουν ανάλογα με τον τύπο της βιβλιοθήκης. Οι σχολικοί βιβλιοθηκονόμοι διδάσκουν στα παιδιά να χρησιμοποιούν πόρους βιβλιοθήκης. Οι κυβερνητικοί βιβλιοθηκονόμοι παρέχουν υπηρεσίες έρευνας για στελέχη δημόσιων οργανισμών. Οι νόμιμοι βιβλιοθηκονόμοι εντοπίζουν και οργανώνουν νομικές πληροφορίες για τους μαθητές του νόμου, τους δικαστές και τους δικηγόρους. Οι ιατρικές βιβλιοθήκες εντοπίζουν λεπτομέρειες σχετικά με κλινικές δοκιμές και θεραπευτικές αγωγές για τους καταναλωτές, τους γιατρούς και τους ερευνητές. Οι ακαδημαϊκοί βιβλιοθηκονόμοι διδάσκουν μαθήματα για την έρευνα και βοηθούν τους ανθρώπους με ανάγκες πληροφόρησης.

4.2.2 Κοινοτική Ενημέρωση

Οι βιβλιοθήκες είναι κοινοτικοί πόροι, έτσι οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν το καθήκον να αναπτύσσουν προγράμματα προβολής για τους κατοίκους της γειτονιάς και τις επιχειρήσεις. Οι βιβλιοθηκάριοι σχεδιάζουν και εποπτεύουν κοινοτικά ενημερωτικά δελτία και ειδικές υπηρεσίες για εταιρικούς πελάτες, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς ή άλλες ομάδες. Δημιούργησαν επίσης ώρες αφήγησης και άλλες εκδηλώσεις για παιδιά. Τέλος, συμβάλουν στο να διδάσκουν μαθήματα σε θέματα όπως η παιδεία, η βιβλιοθήκη και η χρήση της τεχνολογίας.

4.2.3 Καταλογογράφηση

Η παραγγελία και η καταγραφή των πληροφοριών είναι εκεί όπου η "επιστήμη" έρχεται στην επιστήμη της βιβλιοθήκης. Τα καθήκοντα του βιβλιοθηκονόμου περιλαμβάνουν την οργάνωση υλικών βιβλιοθήκης, ώστε οι προστάτες να μπορούν εύκολα να βρουν αυτό που χρειάζονται. Η συγκρότηση και η ευρετηρίαση των βάσεων δεδομένων των βιβλιοθηκών είναι επίσης μέρος του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου. Ορισμένοι βιβλιοθηκονόμοι ειδικεύονται στις τεχνικές υπηρεσίες, όπου αποκτούν, προετοιμάζουν και ταξινομούν νέα υλικά. Οι βιβλιοθηκάριοι τεχνικών υπηρεσιών συχνά έχουν λιγότερη επαφή με το κοινό.

³⁸ • Alyson, Jennifer . (2018) .Professional Duties of a Librarian. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: [HYPERLINK "https://work.chron.com/professional-duties-librarian-11973.html"](https://work.chron.com/professional-duties-librarian-11973.html) (τελευταία πρόσβαση 11-10-18)

4.2.4 Διαχείριση

Οι βιβλιοθηκονόμοι έχουν διάφορα διοικητικά καθήκοντα. Οι προϋπολογισμοί των βιβλιοθηκών είναι ευθύνη τους. Επίσης, προσλαμβάνουν, εκπαιδεύουν και διαχειρίζονται το προσωπικό της βιβλιοθήκης, συμπεριλαμβανομένων τεχνικών και βοηθών. Εάν η βιβλιοθήκη χρειάζεται υπολογιστές, φωτοαντιγραφικά ή άλλο νέο εξοπλισμό, οι ερευνητές βιβλιοθηκών προβαίνουν σε αποφάσεις αγοράς. Επίσης διαπραγματεύονται συμβάσεις για υλικά και εξοπλισμό. Όσο μικρότερη είναι η βιβλιοθήκη, τόσο μεγαλύτερο είναι το φάσμα των διοικητικών ευθυνών που έχει ένας βιβλιοθηκονόμος. Σε μεγαλύτερες βιβλιοθήκες, τα περισσότερα καθήκοντα διαχείρισης υπάγονται στους βιβλιοθηκονόμους που ειδικεύονται στις διοικητικές υπηρεσίες.

4.2.5 Δεξιότητες

Η εκπλήρωση των καθηκόντων ενός βιβλιοθηκονόμου απαιτεί διάφορα σύνολα δεξιοτήτων. Οι διαπροσωπικές δεξιότητες και οι επικοινωνιακές δεξιότητες βοηθούν τους βιβλιοθηκονόμους να κατανοούν τι χρειάζονται οι προστάτες. Οι δεξιότητες στον υπολογιστή είναι απαραίτητες, διότι η διαχείριση βιβλιοθηκών και η καταλογράφηση είναι κυρίως ηλεκτρονικές. Οι βιβλιοθηκονόμοι χρησιμοποιούν τις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων για να βρουν λύσεις στις ερωτήσεις των προσκεκλημένων. Η κατανόηση της ανάγνωσης είναι επίσης απαραίτητη, επειδή η εργασία απαιτεί ανάγνωση για την ανίχνευση πληροφοριών. Επίσης, ο τομέας της βιβλιοθήκης εξελίσσεται συνεχώς για να ταιριάζει με τις νέες τεχνολογίες. Για να χειριστούν τις αλλαγές, οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να είναι προσαρμόσιμοι και να μπορούν να εφαρμόζουν τη γνώση σε νέες πρακτικές.

4.2.6 Εκπαίδευση

Για να γίνει κάποιος βιβλιοθηκονόμος χρειάζεται εκτεταμένη τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ένα πτυχίο πανεπιστημίου σε οποιαδήποτε σημαντική θα σας οδηγήσει σε ένα μεταπτυχιακό πρόγραμμα στη βιβλιοθήκη επιστήμη, όπου μπορείτε να κερδίσετε το μεταπτυχιακό που απαιτείται για τις περισσότερες εργασίες βιβλιοθηκονόμος. Ο μεταπτυχιακός τίτλος στην επιστήμη των βιβλιοθηκών εκπαιδεύει τους φιλοξενούμενους βιβλιοθηκονόμους σε τομείς όπως η επιλογή και επεξεργασία υλικών, η οργάνωση πληροφοριών και ερευνητικών μεθόδων. Ο Αμερικανικός Σύνδεσμος Βιβλιοθήκης έχει εγκρίνει 56 προγράμματα των Η.Π.Α. στον τομέα από το 2011. Ορισμένες εργασίες βιβλιοθηκονόμων απαιτούν πρόσθετη εκπαίδευση. Οι σχολικοί βιβλιοθηκονόμοι στα περισσότερα κράτη χρειάζονται πιστοποιητικό διδασκαλίας ή άδεια. Οι βιβλιοθηκάριοι σε νομικές, εταιρικές ή ιατρικές βιβλιοθήκες χρειάζονται γνώση ή προηγμένο πτυχίο στον τομέα στον οποίο εργάζονται.

Κεφάλαιο 5^ο

5. Ο Ρόλος του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στη Διαχείριση ενός Ψηφιακού Πληροφοριακού Συστήματος

Οι ψηφιακές βιβλιοθήκες, όπως και οι προκάτοχοί τους, οι συμβατικές βιβλιοθήκες, σχεδιάστηκαν να συλλέγουν, να οργανώνουν, να διανέμουν, και να συντηρούν τις πηγές πληροφοριών, έτσι και για τους βιβλιοθηκονόμους, η μετάβαση στο ψηφιακό περιβάλλον ήταν απόλυτα λογική.³⁹

Στην εποχή της ψηφιακής πληροφορίας τα πολυμέσα και η τεχνητή νοημοσύνη διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ψηφιακών βιβλιοθηκών. Η φύση των πολυμέσων που διαθέτουν οι ψηφιακές βιβλιοθήκες απαιτούν ψηφιακούς βιβλιοθηκονόμους. Η απαίτηση αυτή υποστηρίζεται και από το γεγονός ότι η Ομοσπονδία των Ψηφιακών Βιβλιοθηκών στον ορισμό που δίνει για τις ψηφιακές βιβλιοθήκες, έχει σαφώς προσδιορίσει και ένα ειδικευμένο προσωπικό, δηλαδή τους ψηφιακούς βιβλιοθηκονόμους, οι οποίοι αποτελούν αναπόσπαστο μέρος τους.

Ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος, ως ειδικός επαγγελματίας, διαχειρίζεται και οργανώνει την ψηφιακή βιβλιοθήκη, συνδυάζει την ικανότητα για την ανάκτηση και τη διανομή των πληροφοριών, χρησιμοποιώντας ως πηγή την απευθείας πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων του Παγκόσμιου Ιστού και σε άλλα προσδόκιμα πολυμέσα. Ο κύριος στόχος ενός Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου είναι να διευκολύνει την πρόσβαση στις πληροφορίες τη στιγμή που ο τελικός χρήστης έχει ανάγκη για πληροφόρηση.

Οι Ψηφιακές Βιβλιοθήκες ή τα Ψηφιακά Κέντρα Πληροφόρησης παγκοσμίως, αναδύουν την ανάγκη για τη δημιουργία ενός νέου επαγγελματία που ονομάζεται πλέον «Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος», ο οποίος καλείται να διαχειριστεί τους ψηφιακούς πόρους. Οι Ψηφιακοί Βιβλιοθηκονόμοι απαιτείται να:

- Διαχειρίζονται τις ψηφιακές βιβλιοθήκες.
- Οργανώνουν την ψηφιακή γνώση και πληροφορία.
- Μεταδίδουν τις ψηφιακές πληροφορίες, που βρίσκονται αποθηκευμένες σε Η/Υ.
- Παρέχουν ψηφιακές υπηρεσίες αναφοράς και υπηρεσίες ηλεκτρονικών πληροφοριών.
- Παρέχουν τη δυνατότητα ανάκτησης πληροφοριών από συγκεκριμένες βάσεις δεδομένων.
- Χειρίζονται τις ανάγκες για μαζική ψηφιοποίηση, αποθήκευση και διατήρηση των ψηφιακών τεκμηρίων.
- Παρέχουν τη δυνατότητα της καθολικής πρόσβασης και της ανάκτησης της ψηφιακής γνώσης.

³⁹ • Παπαδόπουλος, Δημήτρης.(2008). Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος: η εκπαίδευση και ο ρόλος του, στη διαχείριση ενός Ψηφιακού Πληροφοριακού Συστήματος. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: dlib.ionio.gr/ctheses/0708tab522a/Papadopoulos_DigitalLibrarian.doc. (τελευταία πρόσβαση 11-10-18) .σελ 3

- Καταχωρούν και ταξινομούν τα ψηφιακά τεκμήρια και την ψηφιακή γνώση.

Η διαχείριση των ψηφιακών πληροφοριακών συστημάτων αναφέρεται στις γενικές ικανότητες όπως (γνώση, τεχνογνωσία, δεξιότητες και συμπεριφορές) απαραίτητες για τη δημιουργία, την αποθήκευση, την ανάλυση, την οργάνωση, την ανάκτηση και τη διάδοση της ψηφιακής πληροφορίας (κείμενα, εικόνες, ήχοι) στις ψηφιακές βιβλιοθήκες ή σε οποιαδήποτε άλλη μορφή. Για την περιγραφή του ρόλου του ψηφιακού βιβλιοθηκονόμου, παρατίθενται οι ακόλουθες έννοιες για περαιτέρω κατανόηση:

5.1 Ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος ως φύλακας της Παγκόσμιας Ψηφιακής Βιβλιοθήκης

Η ψηφιακή βιβλιοθήκη αποτελεί μεταβατικό στάδιο προς την παγκόσμια ψηφιακή βιβλιοθήκη η οποία θα διαθέτει απέραντες διανεμημένες πληροφορίες και ένα ενεργό αποθετήριο πληροφοριών, προσιτών σε όλους, από οπουδήποτε, με τη βοήθεια βελτιωμένων τεχνικών ευρετηρίασης, εξαγωγής και περιληπτικής παρουσίασης της πληροφορίας. Αυτό οδηγεί σε μια βιβλιοθήκη χωρίς τοίχους ή εθνικά όρια.⁴⁰

5.2 Ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος ενεργεί ως άνθρωπος-μηχανή

Ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος ενεργεί ως ενδιάμεσος στην προσπάθεια της μαζικής ψηφιοποίησης των πληροφοριών, της αποθήκευσης, της διάδοσης, της διαχείρισης των αρχείων, και της δημιουργίας προσιτών ψηφιακών πληροφοριών στους τελικούς χρήστες. Οι Ψηφιακοί Βιβλιοθηκονόμοι και οι υπολογιστές εξαρτώνται ο ένας από τον άλλο κατά τη διαδικασία της επεξεργασίας και της διάδοσης της ψηφιακής πληροφορίας.

5.3 Πλοήγηση, ξεφύλλισμα και φιλτράρισμα

Η πλοήγηση στις πληροφορίες που παρέχονται στον Παγκόσμιο Ιστό γίνεται με τη βοήθεια του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου, ο οποίος μάλιστα υποστηρίζει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την ταχεία πλοήγηση στην πληροφορία και την ακριβή ανάκτησή της. Ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος είναι ειδικός στη πλοήγηση, στο ξεφύλλισμα και στο φιλτράρισμα, στις ψηφιακές υπηρεσίες αναφορών και στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες πληροφοριών που είναι ενσωματωμένα στις ψηφιακές πηγές.⁴¹

⁴⁰ Ο.Π σελ 7

⁴¹ Ο.Π σελ 8

5.4 Αναζήτηση σε πολυμέσα και ευρετηρίαση

Μια πολυφασική ψηφιακή βιβλιοθήκη δεν απαιτεί μόνο τυποποιημένη ,ευρετηρίαση και ανάκτηση, αλλά και τεχνικές ευρετηρίασης υποεγγράφων (sub-document indexing) και περιληπτικής παρουσίασης της πληροφορίας – δηλαδή κάτι περισσότερο από αυτό που γινόταν με τα συμβατικά τεκμήρια.

5.5 Γνώση και ανάκτηση δεδομένων

Ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος πρέπει να διαθέτει την απαιτούμενη γνώση στην εξόρυξη των δεδομένων από ψηφιακές βιβλιοθήκες, προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες των χρηστών για πληροφόρηση. Για την εξόρυξη των δεδομένων χρησιμοποιούνται τεχνικές όπως η ομαδοποίηση (clustering) ⁴²και η σύνθεση όρων, οι οποίες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες στον Ψηφιακό Βιβλιοθηκονόμο.

5.6 Συντονισμός στην αναζήτηση και στην ανάκτηση των πληροφοριών

Εδώ απαιτείται εξειδικευμένη γνώση των μηχανών ανάκτησης και δόμησης ευρετηρίων, έτσι ώστε ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος να μπορέσει να επιτύχει τη δημιουργία των ερωτημάτων (queries)⁴³ που αφορούν στο σύστημα αναζήτησης.

5.7 Ο ρόλος του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στη διαχείριση ενός Ψηφιακού Πληροφοριακού Συστήματος

Ο θεμελιώδης ρόλος ενός Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στις ψηφιακές βιβλιοθήκες είναι να ενεργεί ως ενδιαμέσος, δηλαδή αυτός που θα φέρει σε επαφή τους χρήστες με τις πληροφορίες. Τα εργαλεία πρόσβασης στις ψηφιακές βιβλιοθήκες χρησιμοποιούνται με τέτοιο τρόπο, ώστε να αντιμετωπίζεται μια πληθώρα προκλήσεων και ευκαιριών για πρόσβαση στις πληροφορίες με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών.

Η δυνατότητα προσέγγισης πληροφοριών από οπουδήποτε, παρέχει ένα σημαντικό πλεονέκτημα στον απομακρυσμένο χρήστη σε έναν συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο (mobile world). Τα δεδομένα των σχεσιακών βάσεων δεδομένων, των αντικειμενοστραφών βάσεων δεδομένων, και άλλων αποθετηρίων πρέπει να είναι προσβάσιμα σε προγράμματα που τρέχουν σε κινητούς υπολογιστές (mobile computers).⁴⁴

5.8 Ικανότητες και δεξιότητες του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στη διαχείριση των Ψηφιακών Βιβλιοθηκών

⁴² Συσταδοποίηση είναι η διαδικασία εκείνη κατά την οποία ένα σύνολο από «αντικείμενα», διαχωρίζονται σε ένα σύνολο από λογικές ομάδες.

⁴³ Τα queries είναι ερωτήματα προς μια βάση δεδομένων.

⁴⁴ Ο.Π σελ 9

Η ικανότητα ενός Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου αντιπροσωπεύεται από διαφορετικά σύνολα δεξιοτήτων, συμπεριφορών και αξιών που του επιτρέπουν να εργάζεται ως ειδικός στην ψηφιακή πληροφόρηση ή ως διαχειριστής των ψηφιακών πληροφοριών (Sreenivasulu 1998). Στον αιώνα της ψηφιακής πληροφόρησης που ζούμε, οι βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει να αποκτήσουν νέες δεξιότητες για να είναι σε θέση να δημιουργήσουν και να διαχειριστούν τις συλλογές και τις υπηρεσίες των ψηφιακών βιβλιοθηκών. Σύμφωνα με την Sreenivasulu (2000) κυριότερες από τις δεξιότητες και τις ικανότητες που απαιτείται να έχει ο Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος, προκειμένου να διαχειριστεί ψηφιακά πληροφοριακά συστήματα και ψηφιακές βιβλιοθήκες είναι οι παρακάτω:⁴⁵

α) ως προς το Διαδίκτυο:

- πλοήγηση, ξεφύλλισμα, φιλτράρισμα
- ανάκτηση, πρόσβαση, ψηφιακή ανάλυση των τεκμηρίων
- ψηφιακές υπηρεσίες αναφοράς, ηλεκτρονικές υπηρεσίες πληροφόρησης
- αναζήτηση σε βάσεις δεδομένων, οι οποίες παρέχονται στο Διαδίκτυο
- δημιουργία ιστοσελίδων
- αρχειοθέτηση ψηφιακών τεκμηρίων, εντοπισμός ψηφιακών πηγών
- διατήρηση ψηφιακών τεκμηρίων και αποθήκευση
- διαχείριση προγραμμάτων ηλεκτρονικής αλληλογραφίας

β) ως προς τα Πολυμέσα, τη Ψηφιακή Τεχνολογία και την Επεξεργασία των Ψηφιακών Μέσων:

- ευρετηρίαση πολυμέσων, επεξεργασία εικόνων κ.λπ.
- διαδραστικές ψηφιακές επικοινωνίες και απεικόνιση
- καταλογράφηση και ταξινόμηση ψηφιακών τεκμηρίων
- αναζήτηση και ανάκτηση κειμένου, εικόνων και άλλων πολυμεσικών τεκμηρίων
- αναγνώριση λόγου, απεικόνιση εικόνων
- προηγμένες ικανότητες επεξεργασίας και εκμετάλλευσης των ψηφιακών μέσων
- τεχνικές τηλεδιάσκεψης

γ) ως προς τα Ψηφιακά Πληροφοριακά Συστήματα και την απευθείας πρόσβαση στις πληροφορίες:

- διαχείριση της ψηφιακής γνώσης
- ανάπτυξη των ψηφιακών πηγών πληροφόρησης
- ψηφιοποίηση των συμβατικών τεκμηρίων μιας συλλογής

⁴⁵ Ο.Π σελ 11-12

- δημιουργία εγγραφών αναγνώσιμων από μηχανή
- σχεδιασμός και ανάπτυξη των βάσεων δεδομένων
- σχεδιασμός και ανάπτυξη λογισμικών για τις ψηφιακές βιβλιοθήκες

5.9 Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση του Ψηφιακού Βιβλιοθηκονόμου στη Διαχείριση των Ψηφιακών Βιβλιοθηκών

Οι αυξημένες ανάγκες για προσαρμογή των εφαρμογών των ψηφιακών βιβλιοθηκών με τις συλλογές και τις υπηρεσίες των συμβατικών βιβλιοθηκών απαιτεί νέο προσωπικό με πείρα. Πολλοί ερευνητές όπως οι Chowdhury & Chowdhury (2003), ο Tanner (2001) είχαν περιγράψει τους ρόλους των ψηφιακών βιβλιοθηκονόμων, και είχαν προτείνει τις ικανότητες και τις δεξιότητες που απαιτούνται για να εκτελεστούν αυτοί οι ρόλοι. Έτσι, εκτός από τις παραδοσιακές βιβλιοθηκονομικές δεξιότητες και γνώσεις, οι επαγγελματίες ψηφιακοί βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει να κατέχουν επιπρόσθετες γνώσεις και δεξιότητες, οι οποίες απαιτούνται στο νέο εργασιακό χώρο και μέσα στο νέο ψηφιακό περιβάλλον. Οι βιβλιοθηκονόμοι βρίσκονται αντιμέτωποι με την πρόκληση της απόκτησης της προηγμένης γνώσης, βελτιώνοντας τις δεξιότητες που ήδη είχαν αποκτήσει στο παραδοσιακό περιβάλλον (Tennant 2002). Κατά συνέπεια, το να εκπαιδευθούν ψηφιακοί βιβλιοθηκονόμοι που θα είναι ικανοί να εργαστούν στο νέο δυναμικό και σύνθετο ψηφιακό περιβάλλον αποτελεί σημαντική προτεραιότητα.⁴⁶

Σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση αυτών των αναγκών είναι ο σχεδιασμός εκπαιδευτικών προγραμμάτων, κατάλληλων για την προετοιμασία των μελλοντικών ψηφιακών βιβλιοθηκονόμων, για τον εργασιακό χώρο. Για να σχεδιαστούν τέτοια προγράμματα, πρέπει να γίνουν κατανοητά τα πρότυπα των υπαλλήλων που χρειάζονται στις ψηφιακές βιβλιοθήκες, οι δραστηριότητες και οι στόχοι των επαγγελματιών βιβλιοθηκονόμων για την ανάπτυξη ψηφιακών βιβλιοθηκών, καθώς και οι δεξιότητες τους. Το 2006 οι Choi & Rasmussen πραγματοποίησαν μια μελέτη όπου περιγράφουν την ανάπτυξη της εκπαίδευσης των ψηφιακών βιβλιοθηκονόμων. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα υποστήριξαν ότι οι περιοχές πάνω στις οποίες εκπαιδεύτηκαν και καταρτίστηκαν δεν ήταν επαρκείς για να ανταποκριθούν στις επαγγελματικές τους δραστηριότητες. Οι συχνότερα αναφερόμενες βιβλιοθηκονομικές εργασίες αφορούσαν τεχνικές πτυχές, όπως είναι οι εξής:

- Γενικότερη κατανόηση της λειτουργίας του λογισμικού που η εκάστοτε βιβλιοθήκη είχε στη διάθεσή της,
- Ελλιπής γνώση εξειδικευμένων όρων για αποτελεσματική επικοινωνία με το τεχνικό προσωπικό,
- Γνώση γλωσσών και τεχνολογιών που σχετίζονται με τον Παγκόσμιο Ιστό,
- Σχεδίαση του Ιστού,
- Ψηφιακή απεικόνιση και μορφοποίηση,
- Ψηφιακή τεχνολογία,
- Γλώσσες προγραμματισμού,
- Πρότυπα XML και τεχνολογίες, και
- Βασικά συστήματα διοίκησης.

⁴⁶ Ο.Π σελ 15

Στη διδακτέα ύλη των Σχολών Βιβλιοθηκονομίας παρουσιάζονται σε μεγάλο βαθμό οι εκπαιδευτικές απαιτήσεις από τον ψηφιακό βιβλιοθηκονόμο. Επιπρόσθετα η διαχείριση των ψηφιακών πληροφοριακών συστημάτων απαιτεί τη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών ακαδημαϊκών συγκροτημάτων. Για να ολοκληρωθεί σωστά αυτή η διαχείριση, θα απαιτηθούν και τα δύο, δημιουργικότητα και συνεργατικό επιχειρηματικό πνεύμα.

Παρακάτω παρατίθεται ενδεικτικά η διδακτέα ύλη για μια σειρά μαθημάτων για τα ψηφιακά πληροφοριακά συστήματα. Αυτή έχει διατυπωθεί από τον Gopinath και περιλαμβάνει τα εξής:

α) στην ενότητα για τα ψηφιακά πληροφοριακά συστήματα, γίνεται αναφορά στις διεθνείς και στις τεχνολογικές προεκτάσεις του ψηφιακού πληροφοριακού συστήματος, στα συστατικά μέρη του ψηφιακού πληροφοριακού συστήματος, στις δραστηριότητες του πληροφοριακού συστήματος, στην εισαγωγή των δεδομένων, στην επεξεργασία των δεδομένων και τη μετατροπή τους σε πληροφορίες, στην αποθήκευση των δεδομένων και στον έλεγχο της απόδοσης του συστήματος.⁴⁷

β) στην ενότητα για τη ψηφιακή διαχείριση των πληροφοριών (Deschatelets 1997), γίνεται λόγος για την αυτόματη ανάλυση κειμένου, για τη δημιουργία βάσεων δεδομένων, για το σχεδιασμό δικτυακών πυλών (portals), για το σχεδιασμό της δομημένης γλώσσας ανάκτησης δεδομένων, για τις δραστηριότητες που είναι σχετικές με το δίκτυο (π.χ. Διαδίκτυο, εσωτερικό δίκτυο (Intranet), εξωτερικό δίκτυο (Extranet), τοπικό δίκτυο (LAN), δίκτυο ευρείας περιοχής (WAN)), για προϊόντα που βασίζονται σε οπτική ανάγνωση δεδομένων (CD-ROMs, CDI, DVD), για τις τηλεπικοινωνίες, για την εικονική πραγματικότητα και για την εξόρυξη των δεδομένων.

γ) στην ενότητα για τη ψηφιακή τεχνολογία, γίνεται αναφορά στα συστατικά μέρη ενός συστήματος ηλεκτρονικού υπολογιστή, στη κεντρική μονάδα επεξεργασίας και στις μονάδες αποθήκευσης των δεδομένων, στους διάφορους τύπους και στις τάσεις που επικρατούν στην υπολογιστική τεχνολογία, στις περιφερειακές μονάδες του υπολογιστή, στο λογισμικό των υπολογιστών, στα προγράμματα εφαρμογών και στη διαχείριση των δεδομένων.

δ) στην ενότητα που αφορά τις τεχνολογίες της ψηφιακής επεξεργασίας των τεκμηρίων, γίνεται λόγος για τη ψηφιακή διακίνηση των τεκμηρίων ή των πόρων μέσω του Διαδικτύου, για τις αναζητήσεις μέσα σε ιεραρχημένες ταξινομήσεις ή περιοχές αναζήτησης, για τις αναζητήσεις με λέξεις κλειδιά ή εκφράσεις χρησιμοποιώντας τους λογικούς τελεστές Μπούλ (Boolean logic⁴⁸), για τη δημιουργία εφαρμογών και υπηρεσιών με νοημοσύνη, για τη διαχείριση έξυπνων συστημάτων, για τη διαχείριση υπολογιστών γραφείου, για την ανάλυση δικτύων, για την προστασία από ιούς, για την παρουσίαση των πολυμέσων, για τις προσομοιώσεις και τις απεικονίσεις.

⁴⁷ Ο.Π σελ 16-17

⁴⁸ Η Άλγεβρα Μπούλ είναι η υποπεριοχή της άλγεβρας όπου οι τιμές των μεταβλητών είναι οι τιμές αληθείας αληθές και ψευδές, που συνήθως αναπαρίστανται με 1 και 0 αντίστοιχα.

ε) στην ενότητα που αφορά στην παρεχόμενη γνώση μέσω των ψηφιακών βιβλιοθηκών, γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των διεπαφών, στα συστήματα πολυμέσων, στα υπερμέσα, στην ανάκτηση των πληροφοριών, στην αναπλήρωση και στην αποθήκευσή τους, στα συστήματα πνευματικής ιδιοκτησίας, στα συστήματα ψηφιακής διατήρησης, στο σύστημα των δικτύων και στον παγκόσμιο ιστό.

5.10 Η μετατροπή του ρόλου του βιβλιοθηκονόμου σε αυτό που σήμερα αποκαλείται Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος

Η παραδοσιακή βιβλιοθήκη, σαν οργανισμός, με την πάροδο του χρόνου σιγά σιγά θα πάψει να υφίσταται. Το Διαδίκτυο θα αποτελέσει το σημαντικότερο μέσο για την πληροφόρηση παγκοσμίως. Εάν η εργασία γίνεται αποκεντρωμένα και η τηλεργασία γίνει κανόνας, τότε πρόκειται να έχουμε τις «εικονικές βιβλιοθήκες», με μια απέραντη αύξηση της ποικιλίας των ψηφιακών πηγών πληροφόρησης. ⁴⁹Κανόνα στις ψηφιακές βιβλιοθήκες θα αποτελέσουν οι εργαζόμενοι που θα χρησιμοποιούν ηλεκτρονικά μέσα, που θα συνάπτουν συμβάσεις με διάφορους οργανισμούς προκειμένου να εργαστούν και θα συνδέονται με απευθείας πρόσβαση σε συνεργαζόμενες βάσεις δεδομένων και αρχεία πληροφοριών (Wilson 1995).

Η λογική ακολουθία αυτού, είναι ότι ο ψηφιακός βιβλιοθηκονόμος, επίσης, γίνεται ο κυρίαρχος εργαζόμενος σε βάσεις δεδομένων απευθείας πρόσβασης, που υποστηρίζουν τους χρήστες προσφέροντας τους υπηρεσίες. Όταν εντοπίζει τις σχετικές πληροφορίες γρηγορότερα από τους ανταγωνιστές του, γρηγορότερα από έναν μη ειδικό της πληροφόρησης, τότε καθιστά δυνατή την επιβίωση του ως κυρίαρχου γνώστη των δικτύων και των ψηφιακών πηγών πληροφόρησης. Έχουμε ήδη τις λέξεις που περιγράφουν αυτούς τους ρόλους όπως: ψηφιακός βιβλιοθηκονόμος, ειδικός στη παροχή ψηφιακών πληροφοριών, κυβερνοθηκάριος (cybrarian) και ο βιβλιοθηκονόμος ως ενδιάμεσος ανάμεσα στην πληροφορία και το χρήστη (information broker).

Μια διαφορετική άποψη για την ψηφιακή βιβλιοθήκη θα μπορούσε να την παρομοιάζει ως αποθετήριο γνώσης, στο οποίο οι ψηφιακοί βιβλιοθηκονόμοι θα έχουν πρόσβαση, από την στιγμή που θα ενεργούν ως ενδιάμεσοι μεταξύ των ψηφιακών πηγών και του χρήστη (Kuny & Cleveland 1998). Μολονότι, σε αυτό το στάδιο, είναι δύσκολο να καθορίσουμε ποιος θα είναι ο ρόλος του ψηφιακού βιβλιοθηκονόμου, μακροπρόθεσμα, μερικά πράγματα έχουν ήδη ξεκαθαρίσει. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να καταλάβουμε ότι ο απόλυτος στόχος είναι, όχι μόνο να διευκολυνθεί η πρόσβαση στις ψηφιακές πληροφορίες την ώρα που έχει ανάγκη αυτές τις πληροφορίες ο τελικός χρήστης, αλλά και να δημιουργήσει και να αναπτύξει κανάλια επικοινωνίας για μετάδοση ψηφιακής γνώσης, καθώς επίσης και ψηφιακές πηγές

⁴⁹ Παπαδόπουλος, Δημήτρης. (2008). Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος: η εκπαίδευση και ο ρόλος του, στη διαχείριση ενός Ψηφιακού Πληροφοριακού Συστήματος. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: dlib.ionio.gr/ctheses/0708tab522a/Papadopoulos_DigitalLibrarian.doc. (τελευταία πρόσβαση 11-10-18) .σελ 18-19

γνώσης που να επιτρέπουν τη σύμπραξη μεταξύ συνεργατών με απώτερο σκοπό την αμοιβαία ανταλλαγή και τον εμπλουτισμό των ψηφιακών πηγών.

Κεφάλαιο 6ο

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως οι βιβλιοθηκονόμοι μπορούν να εμπλακούν στην εκπαιδευτική διαδικασία και, σε συνεργασία με το εκπαιδευτικό προσωπικό όλων των βαθμίδων, να συμβάλουν στη μετάδοση δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας και στην προετοιμασία της διά βίου και αυτοδύναμης εκπαίδευσης. Βασική προϋπόθεση είναι η απόκτηση γνώσης θεωριών μάθησης, σχεδιασμού και ανάπτυξης διδακτικής, θεωριών σχετικά με την πληροφοριακή συμπεριφορά των χρηστών, καθώς και της χρήσης της τεχνολογίας για την ανάπτυξη ενός σχεδίου μαθήματος. Όλα τα παραπάνω δεν αποτελούν μια εξαντλητική λίστα με όλες τις πιθανές ικανότητες και δεξιότητες που κυριαρχούν, αλλά είναι μόνο μια ενδεικτική πρόταση για το τι θα ήταν συνετό να επικρατεί, ώστε να δοθεί ουσία στο επάγγελμα του βιβλιοθηκονόμου και να μη μένουμε στο φαίνεσθαι. Η εκπαιδευτική διαδικασία και κατάρτιση συνάδει με τη λαχτάρα των βιβλιοθηκονόμων για έμπρακτη άνθηση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων τους προς εκπλήρωση του στόχου τους που είναι η πληρότητα και η τελειότητα. Η δίνη των εξελίξεων δημιουργεί προκλήσεις και νέες προοπτικές για την εξέλιξη της επιστήμης της βιβλιοθηκονομίας, που επιδιώκει να πρωτοπορεί σε θέματα βιβλιακής, αρχειακής και πολιτιστικής κουλτούρας, διαμορφώνοντας το κοινωνικό «γίγνεσθαι». Το πέρασμα από την παραδοσιακή βιβλιοθηκονομία στη νέα ψηφιακή πραγματικότητα προσέδωσε νέα πνοή στον επιστήμονα της πληροφόρησης, που θέλησε να βαδίσει μαζί με τα πρωτόγνωρα τεχνολογικά επιτεύγματα, αποδεικνύοντας για ακόμα μια φορά ότι, προσαρμόζοντας το εκπαιδευτικό και επαγγελματικό μοτίβο της βιβλιοθηκονομίας στις απαιτήσεις της εποχής, μπορεί να κάνει θαύματα. Ο δρόμος ακόμα έχει αρκετά εμπόδια, αλλά είναι ανοιχτός για να τον περιδιαβεί συνολικά και συλλογικά η βιβλιοθηκονομική κοινότητα.

Βιβλιογραφία

- Alyson, Jennifer . (2018) .*Professional Duties of a Librarian*. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "<https://work.chron.com/professional-duties-librarian-11973.html>" <https://work.chron.com/professional-duties-librarian-11973.html> τελευταία πρόσβαση 9/10/18)
- König,Jason. & Oikonomopoulou, Katerina. (2013) . *Ancient Libraries* . London: Cambridge University press
- Ανδρέου, Ανδρέας . Λογοκρισία και απαγορεύσεις βιβλίων Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "<http://eprints.rclis.org/6922/1/logokrisia.pdf>" <http://eprints.rclis.org/6922/1/logokrisia.pdf> τελευταία πρόσβαση 8/10/18)
- Αποστολακίδου, Χριστίνα. (2017) .Κώδικες δεοντολογίας βιβλιοθηκονόμων. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK https://www.academia.edu/35894344/%CE%9A%CF%8E%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B5%CF%82_%CE%94%CE%B5%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1%CF%82_%CE%92%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CF%89%CE%BD (τελευταία πρόσβαση 8/10/18)
- Αρβανίτη, Παναγιώτα . (2013) . Το βιβλίο και οι βιβλιοθήκες στην αρχαιότητα. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "<http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/handle/10889/6513>" <http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/handle/10889/6513> . (τελευταία πρόσβαση 22. 8. 2018).
- Γερόλιμος, Νικόλαος . (2008). Ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου σε ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον . Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "<https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2193/678.pdf>" <https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/2193/678.pdf> . (τελευταία πρόσβαση 22. 8. 2018).
- Εύα, Σεμερτζάκη . (2006). οι βιβλιοθήκες στην Ελλάδα απο την αρχαιότητα μέχρι σήμερα: Σύντομη ιστορική αναδρομή . Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "<https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/11609/xtes004a.pdf?sequence=1>" <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/11609/xtes004a.pdf?sequence=1> . (τελευταία πρόσβαση 21. 8. 2018).
- Καπιδάκης, Σαράντος. . Εισαγωγή στη Βιβλιοθηκονομία και την Επιστήμη της Πληροφορίας. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1675/1/02_chapter_1.pdf" https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1675/1/02_chapter_1.pdf (τελευταία πρόσβαση 8/10/18)
- Μιχελάκη, Αναστασία . (1994).Κώδικας Δεοντολογίας για τους βιβλιοθηκονόμους των Ειδικών Συλλογών . Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "[file:///C:/Users/Win7/Downloads/materials_0006_1127%20\(10\).pdf](file:///C:/Users/Win7/Downloads/materials_0006_1127%20(10).pdf)"

[file:///C:/Users/Win7/Downloads/materials_0006_1127%20\(10\).pdf](file:///C:/Users/Win7/Downloads/materials_0006_1127%20(10).pdf) (τελευταία πρόσβαση 21. 8. 2018)

- Μπορομπόκα ,Ελένη . & Πιττά , Σταυρούλα. (2003) . Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ :Ιστορία – Συλλογή – Αρχιτεκτονική – Σύγχρονη Πραγματικότητα. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/13259/pitta.pdf?sequence=1" <https://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/13259/pitta.pdf?sequence=1>
- Μπόττη -Κανελλοπούλου, Μαρία. (2003). Η αρχή της απαγόρευσης της λογοκρισίας και η προστασία των ανηλίκων στις βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και στις ΗΠΑ-ελληνική νομοθεσία (2003) και αποφάσεις του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ (2003 και 2004) για τον έλεγχο της πρόσβασης σε πορνογραφικό υλικό. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/Kanellopoulou-Botti.pdf> τελευταία πρόσβαση 11/10/18)
- Παπαδόπουλος ,Δημήτρης & Φίλη, Ελένη.(2008). Τα ηθικά ζητήματα στο περιβάλλον των βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: https://users.ionio.gr/~toraki/infosci_met/infosci_met0708_ergasies/8_Environments_Papadopoulos_Fili.pdf (τελευταία πρόσβαση 10/10/18)
- Παπαδόπουλος, Δημήτρης.(2008). Ψηφιακός Βιβλιοθηκονόμος: η εκπαίδευση και ο ρόλος του, στη διαχείριση ενός Ψηφιακού Πληροφοριακού Συστήματος. Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: dlib.ionio.gr/ctheses/0708tab522a/Papadopoulos_DigitalLibrarian.doc. τελευταία πρόσβαση 9/10/18)
- Ποντίκα, Αθανασία. & Χατζημαρή Στέλλα. Η ηθική, οι κώδικες και η εφαρμογή τους στη βιβλιοθηκονομία και πληροφόρηση . Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: HYPERLINK "file:///C:/Users/Win7/Downloads/materials_0039_9786%20(1).pdf" [file:///C:/Users/Win7/Downloads/materials_0039_9786%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Win7/Downloads/materials_0039_9786%20(1).pdf) . (τελευταία πρόσβαση 21. 8. 2018).